

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură Tribuna:

Alexandru Boboc
Nicolae Breban
Andrei Marga
D.R. Popescu
Grigore Zanc

Restrângerea consiliului consultativ a survenit în urma
modificării Legii 189/2008, republicată.

Redacția:

Mircea Arman
(manager)
Ioan-Pavel Azap
(redactor șef adjunct)
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu
Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)
Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Virgil Mleşniță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1
Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor

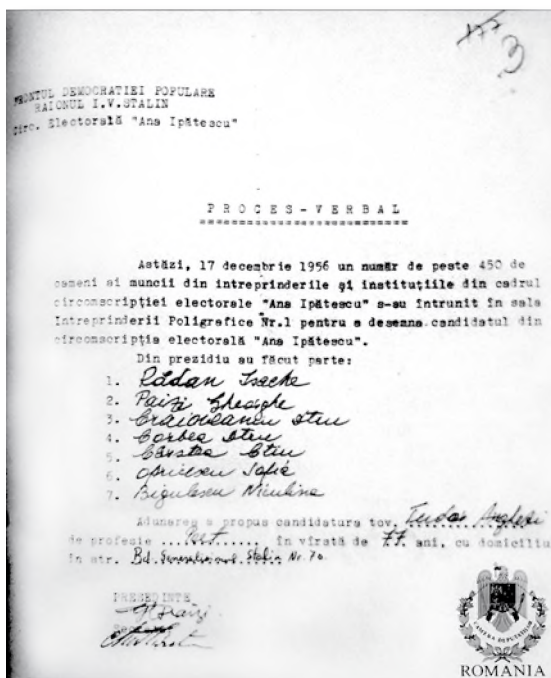
Revista Tribuna
susține candidatura
orașului Cluj-Napoca
la titlul „Capitală
Culturală Europeană
2021”

Pe copertă:
Antal Vászárhelyi, *Arhitectură spațială nr. 3* (2014),
acryl, tuș indian pe pânză, 100 x 80 cm

Istории cu scriitori

Scoase la lumină de Adrian Suci

Din punct de vedere al istoriei literaturii române, una dintre arhivele cele mai valoroase și mai necunoscute este Arhiva Camerei Deputaților. Foarte mulți scriitori au fost parlamentari, angajați ai instituției, sau s-au intersectat, în activitatea lor, cu forul deliberativ, în diverse epoci istorice. La inițiativa scriitorului Adrian Suci, consilier parlamentar la Camera Deputaților, revista „Tribuna” prezintă cititorilor, în serial, piese inedite și spectaculoase din Arhiva Camerei Deputaților cu și despre scriitori. Ne propunem un demers de prezentare a unor documente cu valoare istorică și nu unul de interpretare a acestor documente. Interpretarea rămâne în sarcina istoricilor și, de ce nu, a cititorilor.

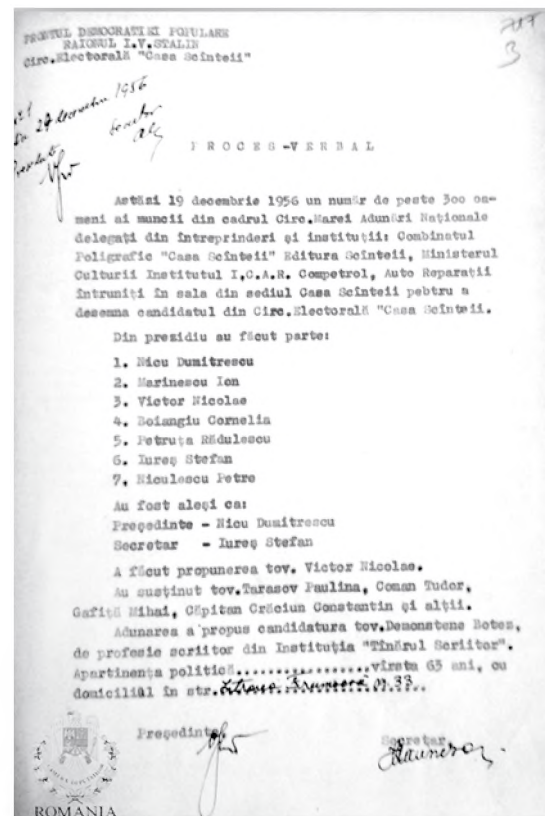

Procesul-verbal redactat, la data de 17 decembrie 1956, în urma întrunirii unui număr de „peste 450 de oameni ai muncii” care l-au propus drept candidat pentru un post de deputat în Marea Adunare Națională din partea Frontului Democrației Populare, în cadrul Circumscripției electorale „Ana Ipătescu” din cadrul Raionului „I. V. Stalin”, pe Tudor Arghezi, „de profesie Poet, în vîrstă de 77 de ani”.

Sursa foto:
Arhiva Camerei Deputaților

Procesul-verbal redactat, la data de 19 decembrie 1956, în urma întrunirii unui număr de „peste 300 de oameni ai muncii” care l-au propus drept candidat pentru un post de deputat în Marea Adunare Națională din partea Frontului Democrației Populare, în cadrul Circumscripției electorale „Casa Scînteii” din cadrul Raionului „I. V. Stalin”, pe Demostene Botez, „de profesie scriitor din Instituția „Tînărul Scriitor”, [...] vîrstă de 63 de ani”.

Sursa foto:
Arhiva Camerei Deputaților

Vizitați noul nostru site:
tribuna-magazine.com

- comentarii
- analize
- interviuri

TRIBUNA MAGAZINE,
WEEKLY MAGAZINE
IN ENGLISH AND ROMANIAN

Un miracol al sfârșitului antichității: neoplatonicii (III)

Mircea Arman

3. Porfir

A fost de origine sirian, s-a născut în Tyr la 233 d. Ch., și a murit după anul 301 d. Ch., în Campania. Inițial, numele său era Malchus, care în limbile semite provine din rădăcina care desemnează noțiunea de „rege” fiind numit apoi Basileos care în greacă înseamnă rege și mai apoi Porphyrios, de la culoarea regală.

În anul 263 devine discipol al lui Plotin, câștigându-și o bună reputație din faptul că era un bun comentator al filosofiei plotiniene.

A scris o carte mai puțin cunoscută numită *De antro nympharum*, un soi de comentariu specific neoplatonician la mitologiile poetice.

A mai scris citeva lucrări de mai mică importanță, de unde se poate deduce concepția sa metafizică și etică care nu iese cu nimic din tiparele generale ale școlii neoplatoniciene, neremarcându-se prin nici un fel de originalitate. Dintre aceste a amintim: *Sententiae* sau *De abstinentia*.

Principalul merit al lui Porfir, dincolo de a fi autorul unei introduceri în *Categoriile* lui Aristotel și care, rezumă, oarecum, logica aristoteliciană, este acela de a fi redat *Enneadele* lui Plotin.

Oricum, așa cum arată și Hegel¹, acesastă lucrare de logică a lui Porfir a slujit de la bun început ca un adevărat manual de logică și, zice el, este puțin sub cele din vremea sa. A ajuns să fie cunoscută și în Evul Mediu prin traducerea latină a lui Boethius.

Totuși, rolul lui cel mai însemnat nu este cel de autor, ci acela de discipol apropiat al lui Plotin și, cum spuneam, de a fi colportorul *Enneadelor*.

4. Proclus

Ultimul mare nume al filosofiei neoplatoniciene a fost Proclus.

S-a născut la Constantinopol în anul 410 d. Ch., și a murit în 483 d. Ch., la Athena. Provenea dintr-o familie de intelectuali, tatăl său fiind jurist, el însuși fiind un adevărat erudit, studiind la Alexandria dreptul roman, retorica, matematicile și filosofia. Era de neam lycian.

A fost discipolul lui Olympiodoros în Alexandria unde a învățat logica aristotelică, iar apoi, nefiind mulțumit cu atât a plecat la Athena unde și-a desăvârșit învățătura cu Sirianos și Plutarh. Marinos, care a scris o *Vita Procli*, arată că ar fi fost un vegetarian convins, nici măcar bătrînul Plutarh nereușind să îi combată această conduită alimentară.

A scris, încă la vârsta de 28 de ani, un comentariu la *Timaios*, pe lângă alte multe tratate, după cum ne spune Marinos. Aderă la veche religie, un lucru ilegal pentru vremea sa, și este expulzat din Athena pentru un an.

După anul petrecut în aprofundarea misterilor lyciene, activitatea lui Proclus se îndreaptă spre scrierea diferitelor tratate de matematică, scrieri filosofice, altele decât comentariile la Platon și compunerea de imnuri religioase dedi-

cate diferiților zei, un soi de incantații prin care contemplatorul „se ridică din tărîmul generării și trece în cel al ființei imuabile”².

Dintre scrierile lui Proclus amintim: *De sphaera*, *Despre teologia lui Platon* și *Elemente teologice*.

Cea mai extinsă și complexă lucrare dintre cele amintite este *Teologia platonice*, o lucrare de tip dialectic, sistematizată, mai bine structurată decât *Enneadele* plotiniene, însă suficient de încifrată, dacă avem în vedere faptul că pe parcursul ei, li se atribuie diferitelor zeități luate în discuție semnificații filosofice obscure. Hegel spune despre această lucrare că este, într-un fel, o profundă abordare dialectică, luînd forma unui comentariu la filosofia platoniciană. Ea este, în opinia filosofului german „ein Intellektualsystem”³, de cea mai riguroasă profunzime.

Pe de altă parte, din perspectiva completării doctrinei neoplatoniciene un interes aparte, pe lângă deja amintita *Teologie a lui Platon*⁴, suscită tratatul numit *Elemente de teologie*.

Spre deosebire de maestrul său Platon și chiar de predecesorul său Plotin, Proclus arată că cea mai înaltă formă a cunoașterii umane este credința. Aceasta este, în opinia filosofului neoplatonician, superioară oricărei alte forme a cunoașterii, inclusiv celei raționale. El spune că

doar prin credință poate fi atins Binele, care este forma supremă a oricărei năzuinți. El spune că această formă de cunoaștere este chiar superioară dialecticii, deoarece se află la chiar originea acesteia. Sigur, poate fi adus argumentul după care credința nu este decât opinie și atunci este clar inferioară tuturor formelor de cunoaștere. Însă, Proclus spune că credința înțeleasă ca înțelegere a principiilor metafizice este superioară oricărei alte cunoașteri, întrucît chiar știința, ne-supusă principiilor metafizicii nu este decât un abur, un element fără consistență.

Celebrele triade ale lui Proclus și metoda de diferențiere etapizată a acestora în cursul emanației, nu este neapărat o inovație a acestuia ci a fost elaborată încă de Plotin și dezvoltată de Porfir și Iamblichos. Însă, doctrina în care a fost cu adevărat originară a fost așa – numita doctrină a „henadelor divine”⁵.

Tratatul începe prin afirmația după care orice pluralitate participă și este parte constitutivă a unității. Prin urmare, orice pluralitate se raportează la Unu și își derivă existența din acesta. Oricum, spune Proclus, ceea ce produce este superior celui pe care l-a produs. Așadar, Binele suprem, este măsura – etalon al tuturor lucrurilor, întrucît din el acestea își dobîndesc existența, prin emanație. El este singular și anterior tuturor existințelor. Tot ceea ce se adaugă acestuia, tot ceea ce capătă existență de la acesta, dobîndește caracter particular, fiind un bine particular. În sensul acesta, cel care este produs este inferior celui care îl produce, căpătînd dimensiunea particularului.

În contra credinței plotiniene, după care în-lănțuirea cauzelor este una marcată de „devenirea în cerc”, Proclus contestă acest fapt, afirmînd

Antal Vásárhelyi

Octogon neregulat (2014), litografie, 50 x 35 cm

că o înlănțuire concentrică a cauzelor este un nonsens, împiedicându-se astfel, existența unei cauze prime, anteriorul fiind confundat cu posteriorul, iar însăși noțiunea de știință nu ar putea avea existență și, prin aceasta, nici cunoașterea.

Este de domeniul evidenței, spune el, că pentru ca mișcarea să nu meargă la infinit, trebuie să se oprească undeva, așa cum sesiza încă Aristotel. Pentru aceasta trebuie să existe un *Prim Mișcător Nemișcat*, dar și un ceva care este mișcat de un altul. Cel care este mișcat prin sine însuși este cel care face posibilă existența, cel care o coagulează. El este principala forță de atracție și dispersie a existenței.

Mai spune Proclus, referitor la incorporabilitate, că orice lucru care are capacitatea de a se întoarce la și spre sine este incorporeal. Tot ceea ce este corporal are o determinare spațială, deci are caracterul simultaneității. Corpul nu are puțința de a se întoarce spre sine, deoarece el este întindere, dar în același timp curgere, prin urmare e fenomen. Însă, cel ce este separat de corp și are posibilitatea întoarcerii spre sine este sufletul. Dar, și deasupra sufletului se află principiul intelectual care, la rîndul lui, este subordonat Unului.

La rîndul lui sufletul participă la gîndire prin intermediul intelectului care are la bază pe Unu. Acesta este mecanismul causal la Proclus și fiecare lucru are un astfel de mecanism. Astfel că după Unul primar sunt henadele (un fel de eide platoniciene), iar după intelectul prim, intelectele particulare și după sufletul prim sufletele particulare, iar după natura primă naturile particulare etc.

Unul, cel care nu este participant la această înlănțuire causală, este cel ce este neparticipat, dar care generează participare. Tot ceea ce este participant este subordonat lui, însă el nu este, prin aceasta, participant. Cauza care produce rămîne în sine fără să se epuizeze, „ea se distribuie fără să se împartă”.

Apoi, dincolo de conceptele de timp și eternitate, care îi aparțin lui Plotin și care nu sunt nicicum contribuții originale, Proclus lansează o teorie proprie, după care cauza originară, dincolo de procesul de generare specific și în urma lui, își continuă neîntrerupt activitatea. Astfel, cauza generatoare primară care se găsește în Unu își continuă activitatea pînă în Materie, cauzele intermediare neavînd nici un rol în acest proces. Și la Proclus, ca la Plotin, materia este asimilată răului. De aici, începe o întregă dezbateră dialectică asupra naturii sufletului și intelectului și asupra gradului de participare causală a fiecăruia la generarea lucrurilor care, în opinia lui Proclus, sunt compuse dacă au mai multe cauze și simple dacă a una singură.

Referitor la problema infinitului, atît Plotin cît și Proclus cred că acesta, în măsura în care există, este o potență infinită. Prin urmare, tot ceea ce este perpetuu are o potență infinită și este de natura celui care ajunge la ființă să fie infinit potent a ajunge la aceasta. Ființă prin sine, spune Proclus, ajunge mereu la propria ființă întrucît este cel mai aproape de Unu, atîta vreme cît tot ceea ce este plural și aparține pluralității, fiind raportată la mărime, este cea mai divizată și prin aceasta cea mai fără de sens și cea mai puțin potentă. Ceea ce este infinit, nu este finit pentru lucrurile superioare dar nici pentru cele inferioare lui, dar nici pentru el însuși. Infinitul, prin natura lui, la fel cu Unu, este neparticipat, ceea ce înseamnă că nu are o

legătură de comuniune cu lucrurile pe care le produce.

Orice lucru nemuritor este perpetuu, dar nu tot ceea ce este perpetuu este nemuritor. El spune că participarea la viață înseamnă automat și participarea la ființă, însă participarea la ființă nu implică neapărat participarea la viață. Pentru a demonstra acest lucru, Proclus recurge la o complicată dialectică în care, pornind de la temporalitatea ființei se ajunge la supratemporalitate și la conceptul de pre-eternitate referitor la noțiunea de ființă. Astfel, construiește o altă henadă divină, de data aceasta construcția logică de tip triadic fiind una descendentă, dar ca henadă divină, făcînd parte dintre cele primare.

Astfel, și henadele sunt primare și secundare. Cele primare sunt numite de Proclus *theos*, pe cînd cele secundare *theoi*. Cauzele decurg una din cealaltă într-o logică pur deductivă, astfel că unii comentatori au considerat metafizica proculiană drept una „deductivă”⁶. În acest sens, comparația cu metafizica lui Spinoza nu ni se pare a fi una deplasată.

În viziunea lui Proclus ordinea și sistemul de relații al lumii coboară direct din henadele divine. Astfel, acesta construiește o nouă triadă care a la bază binele apoi potența și cunoașterea. Intelectul este, prin urmare, inferior intelectului divin iar ordinea lumii este o ordine providențială care nu are nimic în comun cu raționalitatea specifică umanului, conducîndu-se după legi speciale ce depășesc posibilitatea intelectului nostru, o intuiție deloc neglijabilă pentru acea vreme și care este din ce în ce mai evidentă și valabilă inclusiv pentru timpurile noastre.

În această ordine a raționamentului proculian, se arată că ceea ce este divin este incognoscibil pentru orice ființă participată, prin urmare secundară, și este incognoscibil pentru că este neparticipat. Astfel, Zeul este cel care are cunoașterea de tip apathetic, noetic, ca să vorbim în termeni aristotelicieni, iar ființele participante cea pathetică adică dianoetică, discursivă.

Henadele divine sunt, așa cum arătam mai devreme, și ele supuse unei gardații a universalității. Eficiența henadelor prime fiind mai mare, ele avînd și gradul de universalitate mai mare, în timp ce henadele divine secundare au un grad de eficiență mai mic, avînd o universalitate mai restrînsă.

Henada divină este și ea prinsă într-o triadă, fiind cea care comunică propria potență intelectului, la rîndul lui intelectul emană în suflet iar sufletul transmite totul corpului. Astfel, corpul devine însuflețit dar și divin avînd o legătură intermediată cu henada divină care își materializează existența în el. Fiecare existență are o participare la henada divină și, prin aceasta, la Unu nemișcat și neparticipat.

În ceea ce privește analiza asupra intelectului, aceasta respectă structura interioară a celor analizate pînă în prezent structurîndu-se pe structura participativei și neparticipative dar avînd la bază ideea intelectului aristotelician. De fapt, în spatele formulei participat – neparticipat stă structura intelectului activ și al intelectului pasiv aristotelician. În acest sens, atît Plotin cît și Proclus, nu strălucesc prin originalitate.

În ceea ce privește sufletul, gîndirea proculiană nu depășește ceea ce s-a spus despre acesta în școala din care face parte. Oricum, ideea unui suflet nemuritor, indestructibil, această

constantă a filosofiei grecești, idee păgînă prin excelență, va fi preluată în întreaga gîndire și mistică creștină care nu va putea renunța la ea, în ciuda unor încercări timide.

Marcînd sfîrșitul filosofiei clasice grecești, în opinia noastră, filonul profund al filosofiei eline nu a fost afectat în esența sa de către influențele orientale, Proclus încheie, odată cu moartea sa, șirul continuu de filosofi greci care au dus gîndirea acestui popor deosebit pînă la maximum pe care îl putea da gîndirea acelor timpuri.

Mai mult, dacă am sta și am cîntări cu dreaptă balanță contribuția filosofiei europene, de la nașterea ei, pe care noi o vedem încă la Sf. Augustin și pînă în contemporaneitate, cu greu am putea admite că aceasta a mai rostit ceva esențial, dincolo de completări, schimbări de direcție sau cîteva precizări, nu spunem că nu de substanță, uneori, față de ceea ce au realizat grecii. Și chiar dacă nu suntem întru totul de acord că filosofia europeană este continuatoarea celei grecești, în ciuda a ceea ce crede un savant precum Guthrie, momente importante ale filosofiei eline vor renaște ciclic în filosofia apuseană.

Bibliografie selectivă

Ediții

Plotinus, *Enneads*, trans. S. MacKenna, abridged with an introduction and note by J. Dillon, Harmondsworth, 1991.

Plotin, *Enneade*, I-II, București, 2003

Lucrări generale

Armstrong (A. H.), *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, Cambridge, 1970.

Baine (H. R.), *The Significance of Neoplatonism*, Norfolk, 1976.

Hegel (G. W. F.), *Prelegeri de istorie a filosofiei*, vol II, București, 1964.

Lloyd (A. C.), *The Anatomy of Neoplatonism*, Oxford, 1990.

Merlan (P.), *From Platonism to Neoplatonism*, The Hague, 1968.

Whittaker (Th.), *Neoplatonismul*, București, 2007.

Lucrări speciale

Armstrong (A. H.), *The Architecture of the Intelligible Universe in the Philosophy of Plotinus*, Cambridge, 1940.

Baierwalters (W.), *Proklos, Grundzuge seiner Metaphysik*, Frankfurt am Mein, 1965.

Gurtler (G. M.), *Plotinus: The experience of Unity*, New York, 1998.

Rosán (L. J.), *The Philosophy of Proclus*, New York, 1949.

Note

1 G.W.F. Hegel, *Op. cit.*, pp. 189 – 190.

2 Vidi, Th. Whittaker, *Op. cit.*, p. 175.

3 G.W.F. Hegel, *Op. cit.*, p. 193.

4 Hegel face o analiză pertinentă și amănunțită a acestei lucrări în lucrarea mai sus citată. Nu considerăm necesar să desfășurăm aici o analiză mai amplă a acesteia.

5 De la grecescul „hen”, unu.

6 Th. Whittaker, *Op. cit.*, p. 187.

Metafora locului natal

Ioan Romeo Roșianu

Vasile Muste
Coruieni
Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2016

Îl știu pe Vasile Muste din vremuri ca și imemoriale, apoi i-am publicat la Casa Editorială Odeon din București volumul *Constelația copilăriei*, în 1998, sensibil marcat fiind și eu de dorul de casă, de legătura ombilicală cu spațiul sacru al tărâmului natal.

A fost – în afară de poezie și dragul de frumos – un alt lucru ce ne-a unit, o altă punte între sufletele noastre, prietenia durând peste ani și vremi, întărindu-se continuu, ca o mai altfel de zidărie.

Tot statornic a rămas Vasile-al nostru și-n obsesia aleasă, una din care a făcut și consolidat o nouă temă a căutării poetice, a cântării sale poetice. Evlavia cu care se apleacă asupra amintirilor te trimite inevitabil la poezia antică greacă, în care exista o legătură strânsă între viziunea poetică și sorginea divină a acesteia, dar nu ca o incantație, nimic ritualic, totul este dăruire, îngenunchere.

Vasile Muste este pătruns de căldura locului natal, dorul fiind focul care-l mistuie și care-l face să hiperbolizeze totul, absolut totul, până și pietrele aruncate cândva, lovite prinzând viață, la fel păsările, pârâiașul din marginea satului, umbra semenilor, tot.

„Strig pe cărările ce-mi explodează în ochi/ unde sunt unde ați îngropat primăverile voastre/ tot mai tăcută e pasărea de pe umărul stâng/ la marginea satului satul meu l-ați mutat/ închid cuvintelor ochii și ies pe lume să plâng” zice poetul acesta bolnav de dor în poemul *Locuri gata să zboare*.

E un alt filon poetic în textura acestui volum spaima de pierdere definitivă, ca un scâncet înfundat, ca o trecere a mâinii sufletului prin pletele

răsfirate ale amintirilor, în același timp căutare șoptită a drumului acasă, o continuă și constantă încurajare spre acest pas de făcut.

Oameni uitați sau necunoscuți îi devin din senin confesori, astfel ușurând decriptarea poeziei sale, a mesajului acesta plâns pe liră: „oamenii locului/ pun ca ultima oară pe gheața nordicului râu înspre/ o altă primăvară însingurată umbra mea luneca luneca” (*A fost odată ca niciodată*), sau „mereu ați crezut că nu aș veni dintre voi” (*Cu toate acestea*), sau „printre minuni și greșeli am văslit către lume/ n-au fost niciunde clopote-n răscoală/ piatră unind și despărțind hotare/ minunată greșea” (*Piatra de hotar*).

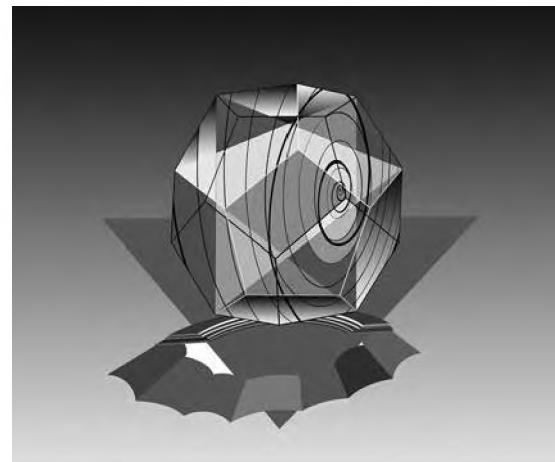
E în aceeași măsură revoltă, poetul căutând scuze pentru ducerea de acasă, dar și cerșind iertare pentru închipuita trădare a tărâmului natal.

Cu ajutorul unei memorii când involuntare, când voluntare, ca-ntr-un joc cu sine însuși parcă, cu propriile simțiri chiar aduce Vasile Muste imagini disperate din trecutul îndeosebi îndepărtat, prin cel apropiat doar filtrând și comparând trăiri.

„bate Luna șindrilă nouă pe case/ doar noaptea se plimbă prin ierburi/ spre cele ce vin și spre cele rămase/ în rochii ușoare cu alții mereu” zice confesiv poetul în poemul *Adesea dacă nu mereu*, în timp ce în poemul *De iubire* explorează pentru prima dată-n acest volum și universul matern, astfel „numai cerul mamei nu-i/ cruce-n munte să o sui/ taie-n os cuțitul sfere/ de cuvinte și tăcere”.

La el până și perceperea gândului are o mai altă curgere afectivă din acest motiv.

Și nu numai din acest motiv, câtă vreme, prin contrast clar cu vârsta de acum, deseori, gândul se întoarce la vremurile demult invocate și mai mereu evocate: „aș putea să vă scriu un/ cântec străvechi frate cu mine cu iarba și/ cu tot ce n-am să mai fiu” (*Ave Maria la Vima Mare*), sau „une-

Antal Vásárhelyi Geometrie secretă (2014), litografie

ori de noi când ne apropiem pe drumuri neștiute/ tânără lumina iese din cuiburi și începe să zboare/ deasupra rânii acelei iubiri/ din care ninge într-o primăvară întâmplătoare” (*De începuturi*).

Astfel ideile poemului – singular în esența lui în această primă parte (ne)identificată clar a cărții ce face obiectul atenției noastre – devine investit din plin cu funcția unei arte poetice și sunt diseminate subtil în paginile întregului volum.

Un volum cât o închinare.

Și nu numai!

Cea de-a doua secțiune a volumului, „Elegii lângă arme”, este (pre)semnalizată dacă vreți de poemul *Singurătatea ca armă*, parcă lăsat deliberat ca preambul în prima parte.

Aici poetul experimentează fățiș poemele scurte, cu tentă de haiku, astfel demonstrând – într-un adevărat tur de forță – nivelul și expertiza poetică la care a ajuns.

Sunt adevărate fulgurații de gând uneori, alteori o ușoară notă descriptivă amăgind scriitura.

Și într-un caz și în celălalt fiorul liric rămâne profund, însă nu la limpezimea, profunzimea și sinceritatea poemelor de început, în care poetul se dezbracă în public, cu sufletul în mâini stând.

Good bye, Hana Luana!

Radu Ilarion Munteanu

Fratu Hana Luana
Good-bye
Cluj-Napoca, Editura, Limes, 2016

„Pe un plan mai larg, toată literatura bună are o rădăcină biografică.”

Fraza îi aparține scriitorului și publicistului Liviu Antonesei și apare în prefața sa la un volum de proză. Biografia ca sursă literară funcționează la mai multe nivele, pe două tendințe mari: prelucrare metabolizantă a unor segmente ale experienței de viață e cea mai frecventă. O sferă imediată a publicului, mai mult sau mai puțin conexă autorului, recunoaște personaje și situații de sub construcția în planul ficțiunii. Dar valoarea literară e dată de acea majoritate a publicului care ia textul ca pură ficțiune. Situațiile în care viața e transcrisă direct, dar produsul are, oarecum surprinzător, structură literară, sunt nu numai rare, ci chiar izolate. E nevoie de cel puțin două ingrediente pentru succesul unui astfel de demers: un talent peste medie și conștiința acută a posesiei lui.

E cazul autoarei noastre, Fratu Hana Luana. Talent însemna, la ea, forța intempestivă și humorul irezistibil al expresiei, conștiința posesiei acestor resurse e vizibilă cu ochiul liber de la orice fragment până la conținutul celor patru volume, aproape integral postume.

De ce aproape și nu integral? Deoarece primul roman, *Jurnalul Ozanei* (Brumar, Timișoara, 2011) mai fusese publicat de două ori. Mai întâi online, la editura Equivalences, a profesorului olandez de origine română Adrian Rezuș, apoi tipărit de Grupul Editorial Tritonic, în 2007. Ediție din păcate văduvită de prefața preluată totuși de editură.

Insolita autoare, medic israelian de origine română, a plecat puțin în decembrie 2010. Lăsând prietenilor legatul quasitamentar de a-i aduna scrisul și a-l publica în România. Volumul de față, intitulat de fiul ei *Good-bye*, e cum spuneam, al patrulea și ultimul, dintr-o colecție de autor. Primele trei, redactate de un grup mai mult sau mai puțin fluctuant de prieteni, coor-

donat de inginerul israelian Teddy Hoffman, au apărut la Brumar, în două etape. *Jurnalul Ozanei* și *Matty și cele șapte măslina* în tandem, în toamna lui 2011, al treilea, *Amintiri din pomul vieții*, în 2013. Formatul de colecție fu asigurat de al doilea editor, Mircea Petean (editura Limes), prin acceptarea formatului copertii. Realizată de același arhitect, francez de origine română, Cindrel Lupe. Participant activ la redactarea primelor trei volume și semnatar al textului de pe coperta a patra a acestuia din urmă.

Cu excepția primului roman, publicat, cu spuneam, și sub egidă editorială, textele au fost postate, via e-mail, pe forumuri internautice, în ultimul deceniu de viață al Hanei Luana.

Ciclul postum se putea încheia și cu cele trei volume. Grupul redacțional i-a conferit un final corespunzător. Acest ultim volum, cumva cu funcție de deget opozabil al unui animal fantastic, extinde aria biografică până la străbunica autoarei și, mai ales, cuprinde experiențele existențiale ale ultimelor luni de viață. Dacă în general scrisul Hanei Luana curge la temperaturi provocatoare, în jurul punctelor de topire ale metalelor vaselor compoziționale, acest capitol final din volumul de față frizează temperatura ce amorsează reacția de fuziune nucleară. Oferind, dacă metafora e acceptabilă, un grăunte de soare viu.

☉

Primele trei capitole trimit cititorul la rădăcini. Străbunica și cele două bunici. Nu mai mult. Alte aspecte de familie au fost distribuite în celelalte volume. Urmează, tot în împletire cu aspecte ale vieții israeliene, câteva povestiri cumplite, cu care autoarea participase, cu ani în urmă, la Crăciunul LiterNet.ro. Centrul de greutate al volumului, în care, cum sugeram, temperatura existențială paroxistică e reflectată de canicula inerentă cadrului narativ. Acestea au fost culese din serialul internautic din ultima sa vară. Urmează, cu un discret abur anticipativ, mementoul rezervat unui remarcabil om care a atins 91 de ani. De fapt o meditație existențială subiacentă.

Simțul ubicuu al humorului face explozie în relatarea unei vacanțe europene, apoi cititorul nou venit în lumea funambulescă a Hanei Luana e socotit pregătit pentru un lung final ce amestecă, în abil stil gastronomic, diferite aspecte ale la fel de contradictoriei vieți israeliene cu câte un remember original. Atmosfera cât surrealistă, cât coșmarescă a mediului zugrăvit își găsește în Fratu Hana Luana reporterul adecvat. Nuanțarea aceasta e o mai veche datorie, căci în cronică la primele două volume, publicată în primul număr din 2012 al revistei ieșene *Timpul*, șocasem mai ales grupul redacțional de prieteni comparând humorul Hanei Luana cu al lui Amos Oz. E timpul să propun o identificare a diferenței peste păstrarea tuturor proporțiilor. Fiecare epocă din dramatica biografie a neamului evreiesc și-a avut cronicarii inerent humoristi. Dincolo de notorietate și de talent intrinsec, provocarea existențială e solul fertil care germinează o scriitură violent expresivă. Și definitorie în bună măsură. Lejeritatea cu care autoarea se mișcă în spațiul limbii române valorifică, pentru cititorul autohton, o șansă de cunoaștere a ethosului israelian mai vie decât orice dicționar turistic. Sau jurnal de călătorie.

Dacă îi uram autoarei, cu cinci ani în urmă, în concluzia cronicii din *Timpul*, bun venit, fie și postum, acum, la apariția ultimului volum îi spun, cu inefabilă emoție fraternală, *Good bye*.

Manifest pentru fotojurnalism

Paul Olar

Fotojurnalism și imagine

Editor coordonator: Ilie Rad

București, Editura Tritonic, 2015

Departamentul de Jurnalism al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca organizează, în fiecare an, un Simpozion Național dedicat mass-media. Evenimentul și-a consemnat deja ediția cu numărul XIV și a abordat, de-a lungul timpului, teme precum limbaj de lemn, obiectivitatea și documentarea jurnalistică sau cenzura în presă. Fiecare manifestare este deschisă de conferința unei personalități din cultura românească și închisă simbolic prin publicarea unui volum colectiv al participanților, coordonat de prof. univ. dr. Ilie Rad.

Cel mai recent simpozion, susținut în zilele de 6-7 noiembrie 2015 la Cluj-Napoca, a avut tema *Fotojurnalism și Imagine*. Invitatul de onoare al ediției a fost Dan C. Mihălescu, critic literar și eseist, cunoscut de către publicul larg datorită emisiunii „Omul care aduce cartea”, difuzată până nu demult la postul Pro TV. Scriitorul a susținut și o conferință intitulată *Cultul Textului și imagofobia. Gherila ca jubilație gazetărească*. Vorbitor desăvârșit, Mihălescu s-a dezis rapid de titlul pompos al prelegerii și a jubilat mai degrabă între amintirile tinereții, ai primilor pași în publicistică, viziuni religioase ori recomandări literare. Dinamicul discurs se regăsește transcris la începutul volumului *Fotojurnalism și Imagine*, apărut în luna decembrie a anului trecut, la Editura Tritonic.

Manualul, pentru că îl putem numi astfel datorită varietății informative, conține 22 de comunicări științifice, grupate în trei secțiuni: I. Fotojurnalism; II. Imagini în mișcare, pe când la punctul III există secțiunea Varia, redată de un dialog între doi fotojurnaliști clujeni. Textele publicate sunt redactate de către profesori universitari, doctoranzi, jurnaliști de presă scrisă, de televiziune, precum și oameni de litere din străinătate. Cu toții au încercat să întoarcă pe toate fețele un domeniu vast, dar puțin dezbătut în literatura de specialitate din România, și anume fotografia de presă. Cu alte cuvinte, în afara traducerilor de lucrări străine, pe rafturile librăriilor noastre nu stau numeroase cărți ce să trateze subiectul fotojurnalismului. Gazetarii români au conștientizat însă dintotdeauna necesitatea imaginii în paginile ziarelor. Spre exemplu Lucian-Vasile Szabo explică, în studiul său, cazul cotidianului *Războiul*, care s-a bucurat de ascensiune tocmai datorită faptului că „a fost o publicație ilustrată”, surclasând, din punct de vedere al tirajului, *Timpul* lui Mihai Eminescu.

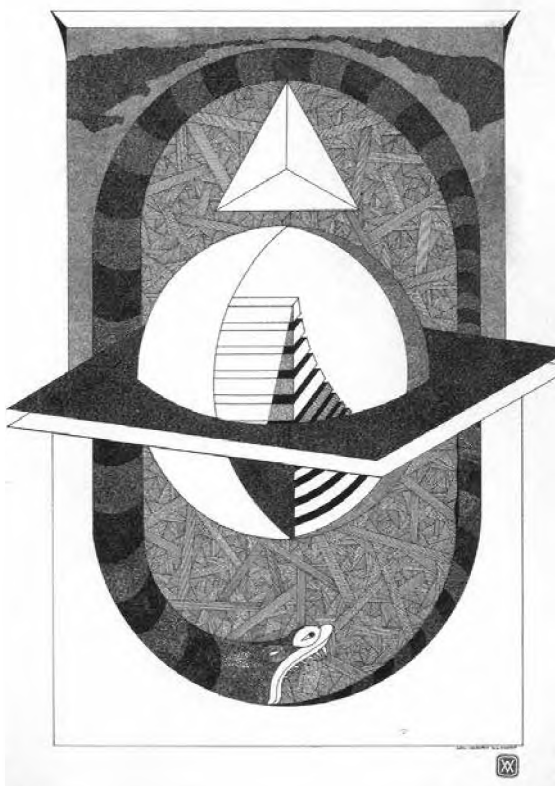
Odată cu trecerea anilor, oamenii au înțeles tot mai mult ce putere exercită imaginile, devenite instrumente vitale ale propagandei regimurilor totalitare. În acest sens, Otilia Mureșan acordă un studiu *Fotojurnalismului românesc în timpul dictaturii lui Nicolae Ceaușescu*. Doctoranda și fotojurnalista remarcă cum „fi-

ecare detaliu dintr-o imagine era exploatat, spre a ridica în slăvi un curent politic.” Otilia Mureșan dedică o parte a textului gafelor de retușare a imaginilor, oferind cazuri concrete. Reține atenția cititorului eroarea de a publica fotografii cu Nicolae Ceaușescu ținând în mână două garoafe de înmormântare, primite în urma unei grandioase vizite la vreo întreprindere.

Dacă tot am adus în discuție modificarea voită a imaginii, Dan Valeriu Voinea vorbește despre *Limite în editarea digitală a fotografiei de presă*. Autorul insistă pe valoarea de adevăr a fotografiei jurnalistică și recunoaște, cu regret, că nu s-a realizat încă un cod unic deontologic al fotojurnaliștilor. Rămâne, deci, la latitudinea editorului să intervină asupra fotografiei, deoarece privitorul nu poate, așa cum afirma și Elena Abrudan, să realizeze „ce a fost lăsat în afara cadrului.” În plus, imaginea dispune de o forță manipuloare uriașă atunci când se intersectează cu experiențele anterioare, respectiv nivelul cultural al privitorului. Să luăm exemplul fotografiei analizate de Claudia Chiorean, în studiul *Emoția unei fotografii de presă premiate cu Pulitzer*. Subiectul imaginii este fetița vietnameză Kim Phuc, ce fuge îngrozită pe stradă, fiind victimă a unui atac cu napalm. Aici, lectorul lipsit de cunoștințele necesare să recunoască personajele și mediul asiatic nu ar înțelege ororile războiului vietnamez și implicit gravitatea fotografiei.

Dincolo de puterea de a genera concepții, imaginea orchestrează mediul audio-vizual. Surprinzător, fotografiile interesează și radioul, imaginile completând reportajele audio, redade ulterior pe site-urile instituțiilor. Bineînțeles, noile inovații contează enorm, din moment ce orice jurnalist vrea să realizeze munca de teren ușor și eficient. Constantin Trofin aduce în discuție, la final, filmarea cu ajutorul stabilizatoarelor giroscopice în trei axe, utile la secvențe dinamice și chiar în natură.

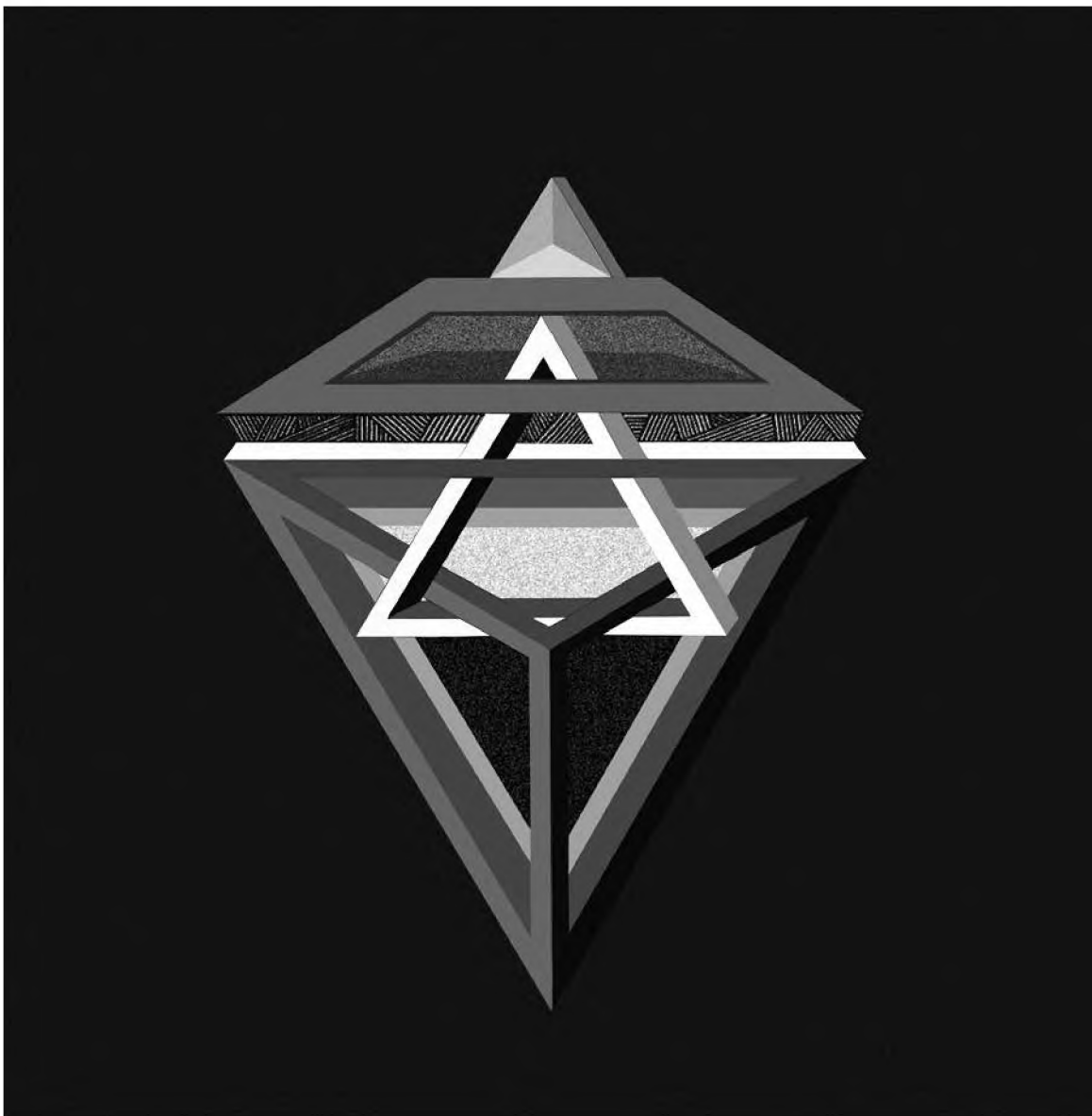
Cartea se încheie la fel de dinamic cum a început, prin naturalețea unui personaj ales. Otilia Mureșan poartă o discuție cu Dan Bodea, experimentat fotojurnalist clujean. Bodea concluzionează optimist în legătură cu meseria sa, văzând în tinerii pasionați șansa ca breasla să supraviețuiască. Drept urmare, volumul coordonat de Ilie Rad reprezintă un manifest al fotojurnalismului, aflat pe cale de dispariție în atâtea redacții. Inițiativa de a publica o asemenea lucrare merită laudată, la fel ca și petiția de a înființa un muzeu dedicat imaginii. De această propunere am aflat prin intermediul mesajului postat de către Dan Bodea pe facebook. Asta ca să evidențiem legătura dintre social-media, informație și fotografie.

Antal Vásárhelyi *Ananta* (2014), creion, tuș, 70 x 50 cm

Țară. Cu poezie

Ioan Negru

Antal Vászárhelyi

Ahava (2014), litografie, 100 x 100 cm

Franz Hodjak

Land. Ohne beweis – Țară. Fără dovezi

Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2015

Greu de scris o poezie atât de limpede, de plină de firesc nedisimulat, de adâncă și subtilă ironie, de plină de tandrețe, de uneori ascunsă și, alteori, pe față melancolie, de răutăcioasă și de plină de bunăvoință, decât aceea scrisă de Franz Hodjak. Aici am în vedere volumul lui, *Land. Ohne beweis – Țară. Fără dovezi*, publicat la Editura Școala Ardeleană, în 2015 (traducere din limba germană, antologie și prefață de Cosmin Dragoste).

Despre această poezie nu văd ce mari și lungi (sau scurte) propoziții și fraze s-ar putea scrie. Este destul, mai precis, este foarte necesar, deci obligatoriu, să o citești. Să o recitești. S-o recitești până când cuvintele, poezia însăși se face un fel de pastă, o cocă, un aluat din care frământați pâinea, îl lași să dospească, porționezi pitele și le pui la copt. Va ieși aceeași poezie. Pâine neagră vegetariană, pâine albă pentru babe și domnișoare, covrigi cu gaura mare, cocă pentru pizza, prescuri, colaci pentru mort etc. Și vin. Și țigări lungi cu filtru. Și-un șnaps.

N-aș vrea să fac trimiteri la biografia autorului pentru a comenta, cât de cât, poezia sa. Deși este evident că poezia autorului face parte, mai altfel decât la alți autori, din viața sa. Este născut în

1944 la Sibiu, absolvă filosofia la UBB Cluj (1970), echinoxist dintre cei vechi, coordonator (dacă nu mă înșel) la *Echinoux* de pagina în limba germană, redactor la editura Dacia, traducător. Fapt demn de luat în seamă: emigrant în Germania Federală. Adică, nu putem face abstracție de Gulag. Oricum s-ar numi el. Fie el realul cotidian, fie cel al limbii. „cu securea/ despice/ masa: o jumătate/ ție, cealaltă, mie. între ele/ se află singura graniță, pe care/ o putem traversa/ fără pașaport. în partea de nord/ a camerei viețuiesc/ cu convingerea mea, tu, cu a ta,/ în partea de sud” (*Lume divizată*, p. 157)

În realul cotidian, domestic, toate sunt (par a fi) în două: omul, nevasta, limba, cuvintele, patria, țara. Chiar și acest volum pare a fi „în două”: scris și tradus. În limba cărei patrii? A aleia din care a plecat? A celei în care a emigrat? A celei în care a scris textele? A celei în care au fost traduse? Și, oare, în care dintre limbi au fost gândite? În amândouă? Câte-un pic din una, câte-un pic din alta?

Dacă limba este casa, adăpostul ființei, cum spune Heidegger, atunci adăpostul poeziei trebuie să fie. Nici limba, nici poezia nu pot fi două, deși, gândite altfel, sunt nenumărate. Nici în „cazul” poetului Franz Hodjak nu putem, zic eu, vorbi de două limbi ale unor două poezii. Dacă urmăim gândul filosofului pomenit mai sus, atunci poezia este cea care „coboară”, se deschide spre și în limbă. În care? În aceea în care este poezie. Nu este anume, ca un fel de lucru, ci este

pentru fiecare. Pentru limbă și pentru fiecare om-cititor.

„încerc/ să-mi fac aer/ din aerul/ care nu există./ cumpăr/ o pensulă verde/ și pictez în cameră/ aer de brazi./ pentru aerul de brazi/ plătesc chirie./ din ceea ce-mi rămâne/ din chirie/ cumpăr/ o pensulă verde. /și, astfel, mă respiră/ ba un bot mare,/ ba un bot și/ mai mare” (*schimbare de aer*, p. 145). Multe din poeziile lui Franz Hodjak par a fi scrise (sau a conține în text) cu câteva hieroglife (ideograme): aer, pensule, chirie, bot. La fel mi se pare a fi și poezia: „Pe coala nescrisă se târăște un gândăcel care/ nu lasă urme cât de singur trebuie să fie acest/ gândac despre care nu știu nimic și care nu lasă/ urme pe o coală curioasă...” (*Poezie cu gândac*, p. 31). Poezia ar trebui citată în întregime. Și aici avem „hieroglife”: coala nescrisă, coală curioasă, gândac, urme. La fel de bine le-am putea numi „mituri culturale”, cutume, simboluri, cărări. Acestea și multe alte poezii din volum pot fi citite și în „cheie” filosofică. Există, spune poetul, fiindul și ființa (aerul care nu există, adică este absent), abia atunci când, prin „pensulă”, dai seama de ființă – de poezie, căci putem numi și așa ființa – „plătești chirie”, adică stai în ea, devii limba care îi este ființei adăpost, casă. Poezie fiind, ozon fiind, poți să fii respirat de botul fiindului, cotidianului, și de botul ființei. În fapt, nu există un bot mare și unul mic, există puțința respirării. Care, pentru gândac, nu lasă urme *de gândac* pe foaia albă. Ceea ce nu înseamnă că nu sunt urme pe foaie, chiar și dacă, pentru o vreme, urmele ar fi gândacul însuși. Dar și urma privirii care *privește* foaia curioasă (adică, cu intenționalitate), dar și urma gândacului pe ea sau creionul care așteaptă să fie folosit de mâna care scrie.

Sigur că, la o adică, gândacul poate fi gândit și ca fiind un emigrant. Din Gulag în Gulag. Dar nu experiența emigrantului, a exilatului sau autoexilatului contează în planul literaturii, ci literatura însăși. Celelalte scrieri pot fi numite și catalogate oricum: jurnale, memorii, scrieri din și despre țară și exil etc. Nu faptul biografic, al ființării contează aici, ci acela al ființei. Al poeziei, în cazul nostru. „dacă un copac piere, seamănă cu un clown,/ care nu poate sfâșia decât glume/ care nu lovesc pe oricine” (*copacii, de exemplu*, p. 149); „cuvintele, pentru că ele sosesc/ atât de singure. Restul ce/ rămâne aici, nu-l va înțelege// nimeni, deoarece lipesc/ cuvintele, care au/ emigrat” (*Piața limbii*, p. 81). Cu poezia lui Franz Hodjak nu-i a glumă, mai ales că ea, poezia, există aproape oriunde, aproape peste tot și, așa stă scris, cel puțin din oră în oră. De aceea avem *Poezia de la ora 21:39*, *Poezia de la ora 20:27*, *Poezie fără telefon*, *Pisică*, *Castan*, *Grădina de bere*, *Ceaiul de dimineață* etc. N-am să citez poezia care dă și titlul volumului, dar poate că este mai binevenită o Itaca: „Atâta timp cât nu sosești, libertatea-i amară. Însă,/ pe drum, te poți juca la nesfârșit// cu lucrurile, să le despartă de/ numele lor. De exemplu,/ înțelesul ușii este irrelevant, indiferent// încotro duce. Numai uimirea ta/ îi poate da sens” (*Pe drum*, p. 221).

Aș greși dacă aș spune că literatura (are publicate și volume de poezie, dar și de proză) lui Franz Hodjak se întoarce „acasă” din exil. Aș greși pentru că, scriind în limba germană, autorul este „acasă” și în România. Totuși, nu cred că aș greși dacă aș spune că scrierile sale fac parte, *cum laude*, din literatura exilului. Dar mai ales fac parte din prețuirea noastră. Cu asupra de măsură. ■

O carte-model de geografie literară

Nicolae Sârbu

Gheorghe Jurma
Reșița literară
Reșița, Editura Tim, 2016

Seara zilei de 4 februarie 2016, în Sala Al-bastră 2, cum e cunoscut, de câțiva ani ani încoace, spațiul în care se întâlnesc săptămânal membrii cenaclului literar „Semenicul” din Reșița. Nu vă grăbiți cu categorisirea pripită a acestor rânduri de început. În sensul că vă puteți mira zgometos: ce mai poate spune o întâlnire de cenaclu de la margine de țară, azi, când aceste forme de întrunire culturală nu mai sunt „cool”?

Îndrăznesc să cred că, totuși, debutul ex abrupto al cronicii mele la o carte aparte nu e anacronic. Dimpotrivă. Pentru că, în acel spațiu cultural privilegiat, aveau loc atunci două evenimente literare de vârf pentru Reșița, fostul mare centru industrial.

Mai întâi, în programul amintitei seri, criticul și eseistul Radu Cernătescu (alias poetul Constantin Rupa) ne trimite (argumentat) cu gândul la un centenar important pentru literatura universală. Spicuiind și din articolul său publicat în *România literară*, el reconstituie atmosfera și ideile care pluteau, în urmă cu un secol, în aerul cultural al orașului elvețian Zürich. Unde în 1916, la cabaretul Voltaire, românul Tristan Tzara, împreună cu Marcel Iancu și alții, au pus bazele mișcării literare Dada. O dată de referință în istoria avangardismului european.

Nu cred că vreunul din cei care, în 1949, într-o sală a singurului liceu din orașul de atunci – muncitori, profesori, ziaristi – puneau bazele cenaclului „Maxim Gorki”, pentru promovarea noii orientări literare zise realist socialiste, și-ar fi putut imagina că, la „Semenicul” continuator, un fel de strănepot, va avea loc o astfel de dezbateri elevată privind literatura de avangardă. Care de pe atunci devenise un subiect demn de afurisenie, de neabordat.

Al doilea punct forte din programul amintitei seri reșițene l-a constituit lansarea cărții *Reșița literară*. Un volum de 370 pagini, bogat în informații și ilustrații. O carte temeinic gândită și alcătuită de Gheorghe Jurma. Model pentru ceea ce profesorul timișorean Cornel Ungureanu promovează insistent drept geografie literară, el lansând chiar în aceste zile un nou volum dedicat literaturii Banatului.

Dar, înainte de-a trece la prezentarea analitică a cărții lui Gheorghe Jurma, să mai fac o precizare importantă pentru demersul meu. Am ținut ca aceste rânduri să apară anume în eleganta revistă clujeană *Tribuna*, nu doar pentru că debutul meu poetic e legat de această publicație. Din paginile cărții ies la lumină legăturile statornice dintre „tribuniști” profesioniști ai literaturii și animația intelectuală, creatoare, din acest centru muncitoresc. Delegații scriitoricești, în frunte cu redactorii-șefi D. R. Popescu și Vasile Sălăjan, au făcut vizite de neuitat la Reșița. Revista *Tribuna* a dedicat numere speciale vieții spirituale de aici. Scriitorii și pictorii reșițeni au fost invitați, în 1976, în redacția clujeană, la un fecund schimb de

experiență, profitabil cu asupra de măsură pentru tinerii aspiranți de-atunci la mâna muzelor. Stau mărturie: fotografii, informații, impresii, publicații și în alte reviste literare din țară. Toate de găsit și puse într-o lumină favorabilă în volumul consistent ce constituie subiectul rândurilor de față. Ele dovedind că sunt deja câteva decenii de când Reșița nu există doar ca loc de documentare și de inspirație, prin valențele sale industriale, ci ca un centru literar viu și pregrant.

Am ținut să subliniez mai întâi contextul în care vede lumina tiparului *Reșița literară*, noua carte semnată de criticul, istoricul literar și editorul Gheorghe Jurma. După ce a acordat atenție, în volume separate, vieții muzicale, Casei de cultură a sindicatelor, cronologiei faptelor culturale locale de după 1950, a venit vremea să intre viața literară sub lupa documentaristului și analistului. De data aceasta, Gh. Jurma privind lucrurile din interior, cu ochiul celui care a condus cenaclul și revista „Semenicul” un mare număr de ani și a tipărit multe din cărțile vizate, la editura pe care o conduce.

Întâi de toate, merită remarcat efortul documentar cu care autorul își susține teza unei vieți literare în acest puternic centru industrial. Sunt rezervate capitole anume pentru: *Reșița industrială și culturală*, *Reșița – sinteză de istoria literaturii*, *Presa și tiparul la Reșița*, *Edituri și reviste*, *Cenaclul și caietele Semenicul*, *Viața literară mai nouă*, *Reșița ca temă literară*, *Au trecut prin Reșița*. Avem posibilitatea să apreciem cum trecerea de la cenaclul „Maxim Gorki” la „Semenicul” nu înseamnă doar o schimbare de nume. Așa cum depășirea unei metafore precum *Cetatea de foc*, lansată de Mihail Davidoglu, a mers mână în mână cu debarasarea de dogmatism și proletcultism. Capitolele *Au trecut prin Reșița* și foarte consistentele *Fișe de emoție* sunt complementare. Obișnutele vizite de documentare nu aveau, în ultima vreme, doar un caracter obligatoriu, formal, festiv, ținând de fișa postului unui scriitor militant.

Dacă Mircea Martin scrie despre *Virtuțile și seriozitatea Reșiței*, Ion Cocora descoperă un *Aliaj de suflet și metal*, iar Toma George Maiorescu se bucură de *Mirificele daruri*, lucrul nu surprinde pe nimeni. Ei sunt scriitori originari de aici, cunoscuți dinăuntru, temeinic și în complexitatea lui „fenomenul Reșița”. Dar o plăcută surpriză este să-i regăsești, printre cei care depun convingătoare mărturii, pe Aron Cotruș și Gala Galaction, pe Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu și Adrian Păunescu, pe Laurențiu Ulici, Cornel Ungureanu, Petre Stoica, Nicolae Prelipceanu și Petru Poantă. Scriitori diferiți, care s-au întâlnit pe lungimea de undă a Reșiței creatoare în spirit. Destul de controversat, mai ales după 1989, Arthur Silvestri a lansat ideea „Orașul cu poeți” (în 1982), sintagmă care s-a dovedit ulterior exactă și fecundă.

Mai mult de jumătate din această originală și consistentă *Reșița literară* o dedică Gheorghe Jurma unui capitol de *Scriitori reșițeni*. Cel care susține de fapt titlul cărții și care, la o adică, poate stârni unele întrebări, nedumeriri și controversate.

Autorul avea la îndemână două variante. Să-și argumenteze teza *Reșiței literare* prin câteva nume cunoscute, reprezentative, care au deja o operă. Sau să recurgă la un inventar în extenso, care să lase implicit impresia, oarecum dezagreabilă, a unei inflații, care supralicitează și aplatizează. Cu toate riscurile asumate, Gheorghe Jurma optează pentru a doua variantă. Pentru că astfel se obține un tablou mai aproape de realitate.

În această suită de medalioane literare se regăsesc 150 de nume, înșirate pe 200 de pagini. Sunt unii scriitori care, personalități complexe și cunoscute fiind, îi prilejuiesc lui Gheorghe Jurma ocazia să-și demonstreze adevăratele sale valențe de critic literar. Mă refer în primul rând la portretele critice, cu interesante observații privind trăsăturile definitorii, pe care le face scriitorilor: Sofia Arcan, Mircea Martin, Toma George Maiorescu, Ion Cocora, Mircea Cavadia, Costel Stancu, Ion Chichere, Olga Neagu, Radu Cernătescu, Constantin Brândușoiu, Iacob Roman, Octavian Doclin, Marcu Mihail Deleanu, Nicolae Sârbu, Gheorghe Zinescu, Nicolae Irimia. Regăsim în aceste medalioane embrionul unor viitoare studii, unde valoarea literară poate deveni mai evidentă.

Deși miza e diferită, surprinde faptul că reflectarea operei inora e incompletă, chiar cu mari lacune. În ceea ce privește numele menționate aici, ele ar fi fost convingător scoase în evidență, dacă autorul mergea pe prima variantă, cu un număr restrâns de nume. Alegând modalitatea vvasicompletă, Gheorghe Jurma își asumă riscul de a fi subiectiv, de a trata la fel scriitori adevărați și nume care au doar vagi tangențe cu literatura: profesori, lingviști, ziaristi și chiar veletari, cu foarte puține legături cu fenomenul viu care se vrea susținut în Reșița literară.

Cu toate inegalitățile și ezitățile, unele inerente, altele apăsate subiective și asumate, e clar că Gheorghe Jurma a scris o carte bună și necesară. Făcând dovada unui documentat istoric literar și al presei, a unui bun critic literar, care deocamdată scrie pentru geografia literară. Documentele pe care el le descoperă au relevanță în context. Azi, când imaginea de puternic centru industrial pălește și se impune tot mai mult cea a „Orașului cu poeți”, Gh. Jurma „încearcă să dea o imagine a spiritualității literare, a unei fațete mai puțin cunoscute a Reșiței”. Este ceea ce afirmă că-și propune autorul, în Prefața cărții. Ceea ce, în mare parte, îi reușește. Mai puțin subiectivitățile rezultate din slăbiciunile omului, în fața autorului conștient de misia demersului său.

Având o copertă simbolică – locomotiva nr. 2 (de fapt, prima construită în România), ducând parcă în viitor antologia *Orașul cu poeți*, între revistele *Semenicul* și *Reflex* – volumul *Reșița literară* este o carte care militează argumentat pentru o idee. Bunăoară, dacă la Pitești sigla rememorării este „Glorioșii ani ai ratării”, Gh. Jurma ne aduce în față și ne propune o altă abordare, un altfel de reper de geografie literară. Poate chiar câteva nume pentru o viitoare istorie literară. Bogat ilustrată, bine documentată, redactată stilistic adecvat la fragmentul în cauză, *Reșița literară* este o carte vie despre un fenomen viu, complex, dinamic. În condițiile în care nu mai există o critică de întâmpinare și susținere decât pentru unele grupări care dețin puterea literară.

Iată, domnilor, Reșița Literară chiar există. Ca o carte și ca o realitate vie, aproape optimistă! ■

Poematizări în canon clasic

Traian Vedinaș

Antal Vászrhelyi

Omăgiu lui Marcus Vitruvius Pollio (2014), litografie

Traian Marcel Bartoș
Integrala neterminată – Balade cu parfum de ev
Cluj-Napoca, Casa de Editură Dokia, 2016

Postmodernii, a căror estetică se fundamentează pe cultul biografismului, inspirație livrescă, textualism și parodie, elogiul minor al lui *homo ludens*, au eliminat din prozodii canonul, dar și urmarea unui model.

Fie că e vorba de Mircea Cărtărescu, Ion Mureșan, Marta Petreu, Matei Vișniec, toți au o scriitură prin care se pune în valoare ca model ceea ce am putea numi sinele creator. Chiar dacă i-au citit pe Bлага, Barbu, Bacovia, Arghezi, Nichita Stănescu, ei și-au scuturat imaginarul de orice influență. În mentalul lor, literatura română începe doar cu ei. Ei nu au un *Weltanschauung* – concepție despre lume – ci numai o concepție despre sine, uneori hiperbolizată la maximum, precum în *Orbitor* al lui Cărtărescu. Discursul epic se făurește aici din propria sursă, un biografism exaltat și un livresc contondent, plin de asperități științifice în care vibrează biologicul, nu metafizicul în varianta cuceririi unui ideal axiologic din care valorile morale să nu fie excluse, ci desfășurate prin înfășurări stilistice memorabile, prin simbolismul lor.

Literatura română contemporană e mai bogată însă decât configurațiile estetice postmoderne, aflate într-un fel sau altul la capătul drumului, precum manierismele de altădată ce au însemnat doar momente de trecere între curbe înalte de as-

cendentă valorică. Între clasicism și romantism s-a desfășurat luminismul, între romantism și modernism am avut variabile de literatură socialistă în care intră cu prisosință și sămănătorismul românesc.

Postmodernismul a fost și mai este încă o punte între modernisme și existențialisme spre un metamodernism, care începe cu refundamentări, între care și reîntoarcerea la forme clasice ale creației literare.

Un prolific al unei astfel de întoarceri este și Traian Marcel Bartoș, un pasionat viguros al discursului poetic alcătuit în balade și sonete, canoane clasice ale creației în cuvânt.

Debutul lui Traian Marcel Bartoș s-a produs recent, prin *Parfum de mori. Sonete și nesonete* (2014). A urmat *Tripticul Shakespeare: I Variațiuni imperfecte la perfecțiune, II A treisprezecea noapte sau Și în Infern se moare, nu-i așa? III Iulian și Romina sau Balada-tango a Clujului veșnic* (2015) și *Balade cu parfum de ev* (2016), toate tipărite într-o grafică tot de canon clasic de Casa de Editură Dokia.

În cele ce urmează ne vom opri la sonete și balade „cu parfum”, mireasma răspândită fiind aceea a cuvintelor dăltuite în forme poetice ce nu permit libertatea exprimării, ci numai eliberarea constructelor poetice din limba informă, pe care astăzi fiecare o vorbește și o scrie „cum vrea” ca într-un nou Turn Babel, de data aceasta doar a limbii române, din care poetul nu culege, ci alege, adică scrie după sintagma „alese și corese”, cum se

scria mai demult în pagina de titlu a poeziilor „poporane”.

Sonetele și baladele lui Traian Marcel Bartoș au o legătură cu ceea ce altădată s-a numit poporan, adică din popor, în sensul că el se inspiră din cuvântul rostit, adică cel care pune lumea în rost, precum în poemul *Facerea*, un sonet cu funcție de artă poetică: „Ce făcea, oare, Dumnezeu 'nainte,/ Chiar înainte de a ne crea?/ Timpul și Spațiul îi mocneau în minte,/ Dar Domnul n-avea Casă unde sta!// Nimeni – care să vadă, ori să scrie!/ Și – de-ar fi fost! – ce-ar fi avut de spus?!/ Nu exista Cuvânt, nici Poezie,/ Un Zvon măcar, Ceva de presupus ...// Nu exista nici Curiozitate!/ Minciună nu era, nici Adevăr!/ Neexistând Ideea de Păcate,/ Nu era nici un Șarpe, nici un Măr!// În Timpu-acela, ce nu-l pot descrie,/ Era și Lumea ce avea să vie...”

Categoria estetică ce străbate poemul citat este ironia, o ironie fină abia perceptibilă în fastul lingvistic al canonului. Dacă aici ironia e discretă, învăluită într-un fior metafizic generat de taina creației lumii, în alt sonet, precum *Portret al artistului la bătrânețe*, ironia este debordantă și spumoasă datorită punerii în ritm și rimă chiar a invocatelor deja cuvinte „poporane”: „În lumea asta plină de nebuni/ Dacă nu-s primul, orișicum sunt mare,/ Căci fabric adevăruri din minciuni,/ Pe care le numesc poezioare!// De mi-ar vedea cutia cu minuni,/ Mulți nu ar crede de ce sunt în stare,/ Dar nu m-aștept să-mi facă plecăciuni,/ Ori să îmi pună daruri la picioare!// Doar babe vin – ca să-mi stingă cărbuni/ Și să îmi pună-n mâini o lumânare,/ Bolborosind atâtea rugăciuni,/ Că-n mod sigur am să obțin iertare!// Pe toți ca mine, Doamne, de-i aduni,/ În lume câți vor mai rămâne, oare?!”

Versul emblematic din sonet este „Căci fabric adevăruri din minciuni”, un vers profund autoironic îndărătul căruia stă un moralist a cărui față nu trebuie văzută nici când își strigă ironia în gura mare, de data asta în *Balada mamei ei de lume!* din care reproducem două strofe, în care descoperim atât ironia explozivă, cât și forța luptătoare prin cuvinte neaoșe împotriva răului din lume: „Unii-s supărați pe viață/ Ca așchia pe topor!/ Dacă ceva o să pață,/ Evident – nu-i vina lor/ Și-i acuză pe-alții-n cor!/ N-având cine să-i îndrume,/ Zic ca omul din popor,/ Simplu: Mama ei de lume!// Alții-s supărați pe lume,/ Filozofi mai cu umor!/ Sunt în stare și de glume,/ Însă nu pe seama lor,/ Ci pe-a noastră,-a tuturor! / Și cum nimeni nu-i învață,/ Zic ca omul din popor,/ Simplu: Mama ei de viață!”

Maestrul poetului ce se îngrijește de „Simbolurile dulci ale cetății clujene: Boema, Arizona, Conti, Ema!” sunt poeți mai de demult, francezul Francois Villon, via Romulus Vulpescu, tâlcătorul în românește al baladistului – cântăreț în strană, dar și nelegiuit. Cel mai mult se regăsește însă autorul poemelor cu parfum de ev în alt nemuritor – Don Quijote: „Puteam să fiu un Don Quijote,/ Chiar dacă nu sunt din La Mancha!/ Nu mi-ar fi trebuit cocote,/ Nici din Toboso, nici din Vrancea,/ Care să-mi prețuiască lancea.../ Visam – și v-o spun pe cuvânt! – // O Dulcinee pe pământ/ În mine să-și pună speranța!/ Una să aibă mori de vânt.../ Făceam rost și de Sancho Panza!”

Dincolo de ironie și parodie, epigramatic vorbind, Traian Marcel Bartoș și-a găsit Dulcinea. E limba română și marea ispită ascunsă în ea: poezia în canon clasic.

Profilul Americii clasice

Aflat pe cursul filosofiei proprii, Andrei Marga a vrut să se asigure de temeinicia demersului său explorând culturi de referință ale timpului nostru. Cărțile sale privind Europa, creștinismul și iudaismul, China sunt edificatoare și cunoscute în țară și în afara ei. Acum, Editura Academiei Române pune în circulație volumul lui Andrei Marga *Reconstrucția pragmatică a filosofiei. Profilul Americii clasice* (2016, 328 pagini), care examinează filosofia americană clasică și reper-cusiunile ei actuale. Este o carte eveniment, una dintre cele mai extinse cercetări consacrate Americii în cultura română și cea mai amplă lucrare consacrată filosofiei americane. Publicăm mai jos, spre informare, coperta ediției și Cuvântul înainte al autorului.

Personalități interesate să cunoască sistematic ceea ce se petrece în civilizația, științele și filosofia din Statele Unite ale Americii au fost numeroase și în cultura română. Îi amintesc, în primul rand, pe Virgil Bărbat, Eugeniu Sperantia, Petru Comarnescu și Nicolae Mărgineanu. Rareori s-au întrunit, însă, condițiile pentru o cercetare cuprinzătoare întreprinsă din aceste locuri. Volumul de față este rezultatul unei astfel de cercetări a filosofiei pragmatismului american.

Ea a pornit dintr-un interes deșteptat de contactul cu „Școala de la Frankfurt” în faza reprezentată de Jürgen Habermas. Cel mai profilat filosof de astăzi a arătat, împreună cu Karl-Otto Apel, cât de fructuoasă este trecerea la filosofia sprijinită pe două „picioare”, unul dincoace și celălalt dincolo de Oceanul Atlantic. Cei doi gânditori din metropola de pe Main au întruchipat ei înșiși asemenea filosofie.

Sugestia lui Habermas m-a entuziasmat, din cel puțin două motive. Puteam astfel să pun în valoare instrucția, prin studii universitare, în filosofia desfășurată pe linia Kant, Fichte, Hegel, Marx, Nietzsche, Heidegger, și, în sociologie, pe linia Comte, Durkheim, Max Weber, Parsons, Mills. Puteam să valorific și ceea ce la Cluj era la îndemâna generației mele – cunoașterea pașilor făcuți în Europa Centrală, mai ales de Eugeniu Sperantia și de Thomas Masaryk, în direcția pragmatismului.

Interesul meu a fost lărgit de întâlnirea cu America, prilejuit de o călătorie de o lună de zile, în 1975, într-un grup organizat la invitația Casei Albe, care și-a încheiat periplul cu primirea de către Președintele american. Călătoria mi-a permis primii pași în descoperirea Lumii Noi. Am aplicat formula lui George Călinescu – să citești înainte de călătorie! – și am scotocit în prealabil bibliotecile din București și Cluj-Napoca în căutarea de cărți despre Statele Unite. Erau deja etalate multe, căci avusese loc prima vizită a unui președinte american în țara noastră. Oricum, cartea lui Henry Steele Commager, *The American Mind* (1951), pe care am găsit-o într-un anticariat clujean, a fost biblia introducerii mele în cunoașterea Americii. Am perceput că în Lumea Nouă s-a formulat o filosofie originală, ce dispune de soluții mai bune, pe care va trebui să ajung să o cunosc. Mi-am dat seama că reticența lui Lucian Blaga și D.D.Roșca față de mentalitatea americană, ce-și lăsase amprenta în atmosferă, trebuia circumstanțiată.

Cercetarea mea a pornit astfel din observarea ponderii primei filosofii originale pe care experiența Americii a generat-o – pragmatismul. Mi s-a părut că această pondere mai trebuie scoasă în relief, uneori împotriva tendinței de autoflatare din Europa. O asemenea evaluare nu aș denunța-o nici astăzi, chiar dacă interacțiunea cu cultura americană are fețe mai complicate după 1989. În baza ei am procedat la cercetarea cultu-

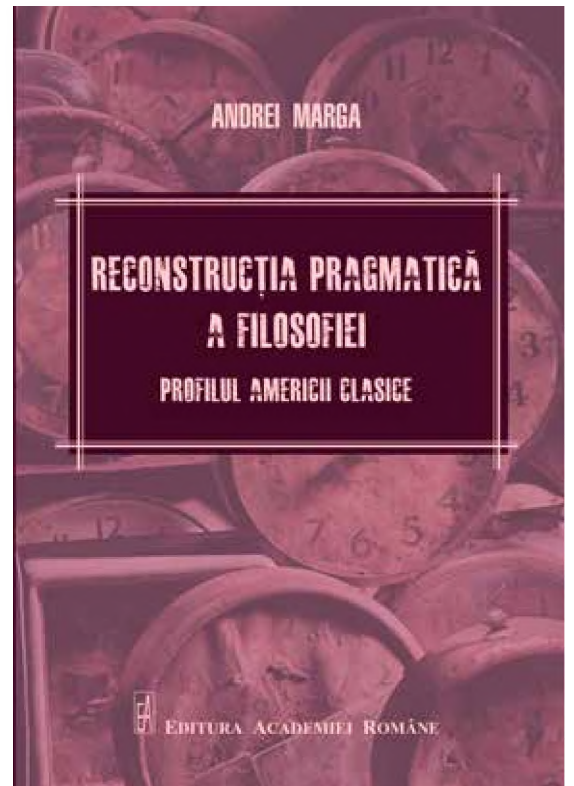
rii americane clasice cu un entuziasm și o satisfacție greu de redat în cuvinte. Voința mea era de a parcurge pentru a înțelege și a folosi.

De îndată ce am câștigat o perspectivă proprie asupra acestei culturi, am și prezentat (în 1994) studenților din universitatea clujeană primul curs de „Pragmatism american” dintr-o universitate din țară. Ca rector, am putut crea imediat Centrul Cultural American, devenit ulterior Centrul de Studii Americane „John F.Kennedy”, care, împreună cu Centrul Cultural German, au fost începutul înzestrării orașului de pe Someș cu astfel de instituții internaționale. Simultan, am organizat specializarea de licențiere și doctorat „Studii americane”, care a funcționat până în 2012. Am acordat câteva doctorate în „studii americane”, care au culminat cu o teză despre impactul pragmatismului în construcția marinei americane, susținută de un fost consilier al administrației Ronald Reagan. Mai târziu, am prezentat partea de strictă actualitate a cursului despre pragmatism unor doctoranzi de la universitatea din București.

Pe parcurs, am susținut conferințe în universități americane – Harvard, Princeton, Columbia – New York, Chapel Hill, Riverside, Phoenix-Arizona, Chicago și în alte locuri. Uneori am făcut turnee de conferințe din care mă finanțam. Toate acestea au oferit ocazii de întâlniri și discuții memorabile. La congresul german de filosofie din 1990, la Hamburg, l-am cunoscut pe Hillary Putnam, care își amintea vizitele cu bunicul său în Bucovina, regiunea de proveniență a familiei, pe Nicholas Rescher l-am vizitat la Pittsburg, iar Richard Rorty mi-a fost oaspete la Cluj-Napoca și dorea să revină neapărat în Transilvania. Toate acestea au fost momente mai mult decât importante pentru lecturile și reflecțiile mele.

Elaborarea lucrării *Reconstrucția pragmatică a filosofiei* a început în 1991, în cursul unui stagiu ca *fellow* la *Woodrow Wilson International Center for Scholars* (Washington D.C.). Ea exprima și un moment din evoluția mea intelectuală. Lucrarea de față este o monografie istorico-filosofică pe cursul preocupării de a pregăti punctul de vedere al unui pragmatism reflexiv, pe care caut să-l reprezint. Această filosofie am profilat-o începând cu *Raționalitate, comunicare, argumentare* (1990) și *Metodologie și argumentare filosofică* (1992). Ea a fost dusă mai departe în scrieri ulterioare, precum *Relativismul și consecințele sale* (1998, volum elaborat în urma unui alt stagiu, ca *fellow*, la *National Endowment for Democracy*, din Washington DC, în 1996), *Argumentarea* (2004), *Întoarcerea la sens* (2015), *Filosofia pragmatismului reflexiv* (2015). Această filosofie am aplicat-o, firește, în programele pe care le-am elaborat preluând roluri în viața publică a României.

O parte din lucrarea de față a fost editată într-o formă tentativă, ca prim volum, care s-a oprit după prezentarea pragmatismului lui

Peirce. Câteva fragmente disperate au luat loc în alte locuri. Diversele îndatoriri profesionale și publice m-au obligat să amân tipărirea completă a lucrării. Public acum în premieră scrierea întregă într-un singur volum.

Cu volumul *Reconstrucția pragmatică a filosofiei. Profilul Americii clasice* închei examinarea experiențelor intelectuale de referință ale timpului nostru. Este vorba de cercetări ce au ca obiect culturi – *Filosofia unificării europene* (2003) și *The Destiny of Europe* (2012) – sau națiuni – *Emancipare, asimilare, disimilare* (2016), *Ascensiunea globală a Chinei* (2014). Este vorba apoi de explorări ale stării filosofiei – *Filosofia lui Habermas* (2006), *Introducere în filosofia contemporană* (2014), *Filosofia critică a „Școlii de la Frankfurt”* (2014) – și ale înnoirilor din religie – *Religia în era globalizării* (2014), *Frații mai mari. Întâlniri cu iudaismul* (2009), *Absolutul astăzi. Teologia și filosofia lui Joseph Ratzinger* (2010). Este vorba, în sfârșit, de diagnoza societăților timpului nostru: *Die kulturelle Wende. Philosophische Konsequenzen der Transformation* (2004), *Criza și după criză. Schimbarea lumii* (2012), *Schimbarea lumii. Globalizare, cultură, geopolitică* (2013), *Metanarativii actuali. Modernizare, dezvoltare, globalizare* (2015) și altele. Câmpul meu a fost astfel pregătit pentru construcție filosofică personală, pe care am angajat-o prin lămurirea marii probleme a sensului, care condiționează rezolvările ce se pot da în câmpul cunoașterii, al acțiunilor și al valorilor.

Scrierea de față prilejuiește o lectură împropătată, adusă la zi sub aspectul informației prealabile, a scrierilor de bază ale pragmatismului. Ea înaintează până la a examina succesiunea recentă a pragmatismului, în SUA și în Europa, în scopul sporirii înțelegerii acestei filosofii.”

(Cuvânt înainte la volumul Andrei Marga, *Reconstrucția pragmatică a filosofiei. Profilul Americii clasice*, Editura Academiei Române, București, 2016)

D. D. Roșca la ceasul reeditării

Ion Irimie

Toți cei care, într-un fel sau altul, au ajuns în preajma celui care a fost profesorul și filozoful D.D. Roșca au aflat cu destulă ușurință că i se spunea Dede. În semn de alinare, așa l-a botezat draga lui soție și așa a rămas. A rămas așa pentru prieteni, pentru cunoscuți și chiar pentru cei care-i audiau cursurile. Îmi aduc aminte că, între noi colegii, nu i-am zis niciodată pe numele mare. Ne spuneam între noi că am fost la cursul lui Dede, că învățăm pentru Dede etc. Învățam serios pentru examenul lui deoarece nu era un examen prea ușor.

Dar să lăsăm povestea cu numele mare și cu numele mic și să vedem ce s-ar putea scrie despre ceasul reeditării.

Despre acest ceas, primul lucru care trebuie spus este că îl avem datorită profesorului Vasile Muscă. Îl avem de la acela care a înțeles că și opera marelui filozof clujean trebuie coborâtă din rafturile bibliotecilor și adusă în cele ale librăriilor. A înțeles că și opera semnată de D.D. Roșca trebuie să ajungă, între coperti noi și în file proaspete, în mâinile unor noi generații de cititori.

Un al doilea lucru pe care l-aș scrie ar fi că ceasul reeditării lui D.D. Roșca vine cu o oarecare întârziere. Vine mult în urma multora dintre colegii lui de meserie și de generație – L. Blaga, E. Cioran, C. Noica, I. Petrovici, Nae Ionescu ș.a. Toți aceștia au prins ceasuri mai bune, ceasuri ale dimineaței sau ale amiezii. Ceasul lui D.D. Roșca, dacă nu-i al doisprezecelea, este oricum un ceas care duce spre miezul nopții.

S-ar putea întâmpla ca această întârziere să fie produsul unui joc al întâmplării. S-ar putea însă ca ea să fie legată de faptul că, după 1989, persoana și personalitatea filozofului să fi intrat într-un anume con de umbră. În ultimii 25 de ani, despre D.D. Roșca s-a vorbit și s-a scris puțin, supărător de puțin. Despre alții, însă...

Tare aș fi tentat să intru în comentarea celor două fapte – întârzierea și conul de umbră. Mă tem, însă, că un asemenea demers m-ar duce spre două zone tematice destul de complicate, zona unor considerații de filozofie comparativă și aceea a rolurilor pe care ideologicul le-a jucat în conturarea tabloului de azi al gândirii noastre filozofice. În oricare din zonele indicate se poate intra destul de ușor, dar nu se știe dacă se mai poate și ieși. Așa că... Așa că las toată această dublă confruntare filozofică pe seama celor care vor scrie despre evoluția gândirii noastre filozofice în această complicată și interminabilă perioadă de tranziție.

Dacă las complicațiile abia amintite pe seama altora, aș putea trece direct la actul sau faptul reeditării. Așa ceva s-ar putea face în mai multe feluri. S-ar putea, de pildă, decupa două, trei titluri de lucrări și recurge, apoi, la comentarea lor. S-ar putea identifica două, trei concepte de bază și dovedi, pe baza lor, unitatea care există în interiorul diversității. S-ar putea vorbi despre un D.D. Roșca filozof de atitudine. S-ar putea constata, cu destulă ușurință, că acesta n-a scris niciodată fără o țință atitudinală și, în interiorul acesteia, fără o

țință polemică, fie textuală, fie subtextuală. Și, în fine, dar nu în ultimul rând, despre cele trei volume s-ar putea vorbi din perspectiva actualității lor de ieri, de azi și, poate, chiar de mâine.

Dintre toate aceste posibilități am ales-o pe aceasta din urmă. Am ales-o pe motiv că permite cel mai bine surprinderea iminenței sau iminențelor reeditării. În cazul oricărei reeditări, problema problemelor este aceea a modurilor acesteia de a răspunde unor nevoi ale prezentului.

Despre necesitatea și actualitatea reeditării operei lui D.D. Roșca s-ar putea, de asemenea, scrie în mai multe feluri. S-ar putea vorbi, de pildă, de un D.D. Roșca actual prin dimensiunea raționalistă a filozofiei lui – Doamne, câtă nevoie avem astăzi de raționalitate – sau prin dimensiunea dialecticității – Doamne, câtă nevoie avem și de suplețea dialectică, sau prin modul celui în cauză de-a filozofa, de-a gândi și de-a scrie filozofie – Doamne, câtă nevoie avem și de așa ceva etc.

Dintre toate felurile posibile l-am ales pe cel care să-mi permită să surprind cel mai bine liniile de forță ale gândirii filozofului, notele de fond ale moștenirii lui ideatice.

În acest sens, mai întâi despre *Existența tragică*, despre actualitatea conținuturilor ei. După cum se știe, această carte este opera de căpătâi. Este locul în care D.D. Roșca și-a pus în text nucleul tare al viziunii sale filozofice. În paginile acestei cărți, pe baza unor întinse fapte de existență, de mari realizări ale cunoașterii științifice și, nu în ultimul rând, de subtile analize filozofice, se ajunge la constatarea că existența, în calitatea ei de Mare Tot, este „și rațională, și irațională”. Bine acoperită ontologic și bine articulată epistemologic, constatarea în sine, în plan atitudinal, nu putea conduce la altă concluzie decât la aceea că viața noastră se mișcă sub semnul tragicului. Tragicul ar fi dominantă modulului nostru de a fi, ar fi sentimentul de fond al condiției noastre. Un sentiment deloc „confortabil”.

Pentru că e prinsă în titlul cărții și pentru că este cel mai pe larg teoretizată, destul de multă lume consideră că expresia de tragic spune totul sau aproape totul despre filozofia aceluia care a scris *Existența tragică*. De fapt, lucrurile nu stau chiar așa. „Tragicul” vizează și dă seama doar de o parte din concepția despre lume și despre om a aceluia care a fost D.D. Roșca. Judecând după toată bogăția de idei cuprinsă în paginile cărții, concepția sa filozofică s-ar așeza bine și plinar doar într-un cuplu conceptual, cuplul „Tragic” și „Eroic”. În concepția sa despre om și despre condițiile lui existențiale, filozoful clujean n-a rămas doar la semnalarea tragicului, a căutat și modalitățile noastre de a ne confrunța cu el, de a încerca să-l depășim.

Este adevărat că expresia „eroic” apare ceva mai rar în economia textului. Ea apare, însă, destul de des la modul subtextual. Despre eroic este vorba atunci când se scrie despre „duhul creator”, despre „optimismul sănătos”, despre „toți aceia care au adus ceva nou pe această lume, fie din domeniul profan, fie în împărăția spiritului, toți acei

care au coborât o fărâmə de Cer pe acest Pământ, toți acei care au împărțit aici puțină dreptate”. Și mai explicit despre același spirit: „Susținem, deci, că sentimentul tragic al existenței, neliniștea metafizică și tensiunea sufletească mare... sunt izvor de foarte mare putere sufletească... Și mai susținem că puterea sufletească amintită e creatoarea celei mai mari libertăți pe care omul o poate cuceri în această lume. Libertate activă, transformatoare de lume, nu libertatea pasivă de simplu protest. Folosind o formulă anterioară, să zicem pe scurt: libertatea eroică”.

Când D.D. Roșca a scris „nu libertate pasivă” și „nu simplu protest”, parcă l-a anticipat pe A. Camus, îl anunța pe acela care, în eseu *Mitul lui Sisif*, filozofează, larg, pe teme ale condiției umane. În acest context, atunci când aduce în discuție probleme de atitudine, nu trece dincolo de sentimentul revoltei, de gestul unui simplu protest. În plus, același Camus îl îndeamnă pe om să se împace cu condiția lui sisifică și, cu toată amărăciunea, să trăiască și să moară „fericit”.

Când D.D. Roșca a scris „libertate activă”, și nu una „pasivă”, subtextual parcă l-a vizat pe M. Heidegger. Acesta, în *Ființă și timp*, cu câțiva ani înainte, filozofase, ca nimeni altul, pe teme ale poziției și condiției noastre în lume. În această filozofare, sub forma sau formula Daseinului, se face din om o înaltă și veritabilă entitate metafizică.

Pus pe dimensiunea temporalității, Daseinului, și implicit omului, i se descoperă „devenirea într-o moarte”. După această tulburătoare devenire despre vreo atitudine, niciun cuvânt. Daseinul nu este și nu poate fi nici optimist, nici pesimist. Neutral, el trebuie doar să-și umple timpul dintre naștere și moarte, dintre momentul „aruncării” în lume și cel al „scoaterii” din lume.

Prin cele scrise despre „coborârea unei fărâme de Cer pe Pământ”, D.D. Roșca parcă l-a vizat direct pe S. Kierkegaard, pe cel care, cu mult înaintea lui, a semnalat deznădejdea, disperarea, angoasa ființei umane individuale. Toate acestea născute din tensiunile dintre om și Dumnezeu. Pentru a-și depăși aceste tensiuni, consideră filozoful danez, omul nu are altă cale decât cea a unei permanente apropieri de Dumnezeu, aceea a urcării la Cer. Pentru aceasta, Kierkegaard îi sugerează omului calea credinței, îi sugerează să creadă cu credință mare și fără nicio încercare de motivare rațională. O asemenea motivare nu există. Omul trebuie să creadă pur și simplu, să creadă cu ardoarea cu care a crezut Avraam. Să creadă așa cum a crezut Avraam atunci când, tăcând, cu surcelele în spate și cu Isac de mână, a urcat spre locul în care urma să-și sacrifice copilul.

Când D.D. Roșca a scris despre „libertatea activă”, adică despre aceea menită să ducă spre atingerea unor ținte, parcă l-a vizat, tot cu anticipație, și pe J.P. Sartre. Acesta a scris mult despre libertate. El a văzut în aceasta caracteristica fundamentală a „Pentru sinelui”, adică a omului. În cazul francezului, însă, libertatea apare ca o libertate în sine, ca o libertate de dragul libertății, ca una de tipul „condamnării” noastre la libertate.

Din aceste câteva considerații de filozofie comparată, concluzia care s-ar putea desprinde se impune ca de la sine. Ea e la îndemâna oricui. Se impune cu așa ușurință încât...

Încât se pare că a venit momentul să vedem cam ce-i cu actualitatea? Să vedem ceva mai în-deaproape prin ce anume cele scrise în *Existența*

tragică nu s-au stins, n-au devenit pagini de simplă istorie.

Actualitatea cărții lui D.D. Roșca stă în conținutul ei, în viziunea filozofică pe care o poartă cu sine. Mai stă în adevărul pe care-l exprimă, în faptul că, într-adevăr, viața noastră este făcută din tragic și eroic. Zilnic oamenii își duc viața după regula sesizării tragicului și a depășirii acestuia. De la această regulă nu avem pardon. Și dacă nu avem, atunci cele scrise de D.D. Roșca în cartea sa de căpătâi au fost actuale atunci când au fost scrise, au rămas actuale și după aceea și mai sunt actuale și astăzi. Poate astăzi, mai actuale decât odinioară. Parcă astăzi avem și mai mare nevoie de adevărurile și îndemnurile cărții. Îndemnuri de a nu trăi oricum. Îndemnuri de a face ceva nou sub soare, de a lăsa ceva în urma noastră. Cei care pot crea în domeniul spiritului să lase după ei un grăunte de adevăr, o fărâma de bine ori un strop de frumusețe.

Luată și judecată în întregul ei, *Existența tragică* este o carte mică prin numărul său de pagini, dar este una mare prin conținutul ei filozofic. Ea face parte, așa zice eu, din categoria cărților eterne.

O altă pistă care poate duce spre actualitatea operei lui D.D. Roșca este aceea a interesului acestuia pentru Hegel. Acest interes s-a născut de timpuriu, s-a născut pe când un tânăr săliștean își căuta pe la Sorbona un titlu pentru o teză de doctorat, în această căutare s-a ajuns la *Influența lui Hegel asupra lui Taine*. Un titlu ambițios, un titlu de atitudine. Pe vremea aceea, în mentalul filozofic parizian, era foarte încetățenită ideea că opera lui Taine stă puternic sub influențele pozitivismului. Tânărul săliștean s-a angajat să se

confrunte cu această opinie și să și-o impună pe a sa.

Interesul lui D.D. Roșca față de întinsa operă hegeliană nu s-a stins odată cu susținerea tezei. Acest interes s-a întetit și a dus la multe alte scrieri. A dus până la a face din cultivarea gândirii hegeliene în spațiul nostru filozofic o preocupare constantă, preocupare care, în ultima perioadă a activității sale, a ajuns la munca titanică de traducere a unor întinse lucrări hegeliene în frumoasa limbă românească.

În scrierile sale despre Hegel, D.D. Roșca ne-a lăsat moștenire gânduri prețioase despre cum să ne apropiem de lectura cărților marelui filozof german, cum să-i înțelegem conceptele, cum să le decodificăm spiritul dialectic. A înțeles că de la regulile acestor cărți mari – mare și la propriu, și la figurat – nu avem pardon. Că vrem, că nu vrem, că ne place, că nu ne place, lumea, în ansamblul ei, se mișcă dialectic. Se mișcă după lanțul de momente și de concepte: contradicție, devenire, cantitate, calitate, măsură, negare și negare a negării. Se mai mișcă după schemele: în sine, în altul, în sine și pentru sine, apoi teză, antiteză și sinteză.

De multe ori, atunci când se scrie despre Hegel și despre moștenirea lui ideatică, se cam reduce totul la schema teză, antiteză și sinteză. O reducere supărătoare, chiar foarte supărătoare.

În scrierile sale, D.D. Roșca nu l-a redus pe Hegel la niciuna din schemele lui. L-a considerat, în toată bogăția și complexitatea lui. Ne-a explicat multe din momentele acestei complexități. De toate aceste explicații e foarte mare nevoie și astăzi. Și e mare nevoie nu numai din motivele strict filozofice invocate mai sus. E mare nevoie

și din motivele care țin de o anume împrejurare istorică. În ultima vreme, după 1989, atât Hegel, cât și dialectica acestuia au ajuns într-o anume cădere liberă. Dacă gândirea lui Marx a fost influențată de cea a lui Hegel, atunci e bine să te fești nu doar de Marx, ci și de Hegel și de dialectica acestuia. Nu mai e la modă să vorbești despre dialectică, în niciuna din formele ei ideatice.

În producerea unei asemenea stări de spirit, de vină este ideologicul. Din nou, interesele mari sau mici sunt cele care fac filozofia, care-i trasează liniile mișcării. Ideologicul a devenit din nou prioritar. Adevărurile gândirii filozofice, ca adevăruri ale general umanului, ca adevăruri veșnice, nu contează. Contează interesele, contează ideologicul.

Se pare că n-am învățat nimic din vremurile în care ideologia făcea filozofia. Se pare că n-am reușit decât să înlocuim o ideologie cu alta. Cu una mai agresivă, cu una care se ascunde sub masca non-ideologiei.

Am putea nădăjdui că cele scrise de D.D. Roșca pe teme hegeliene, pe teme ale dialecticii să mai stopeze câte ceva din abia invocata „cădere liberă”. Dacă dialectica lucrurilor și ideilor există, dacă de la așa ceva nu avem pardon, atunci e bine ca această dialectică să fie întâmpinată într-o cât mai bună cunoștință de cauză.

O altă cale de mare acces la actualitatea reeditării operei filozofice a aceluia care a semnat D.D. Roșca este aceea de a apela la studiile și eseurile cuprinse în cele trei volume.

Din lista acestora așa invocă, mai întâi, actualitatea pe care o văd în studiul „Rațional și irațional”. Este vorba de acel cuplu conceptual care, într-un anume fel, dă seama de întreaga operă. De altfel, prof. V. Muscă consideră că acest cuplu străbate gândirea profesorului clujean, de la începuturi până la sfârșitul ei. Realmente, dacă ar fi să-l definim pe D.D. Roșca printr-un singur concept, atunci acesta ar fi cel de raționalist. Dar ar mai fi unul așa zice eu, ar mai fi unul care străbate toată opera, ar fi cel de dialectic. Filozofia sălișteanului și clujeanului, săliștean prin origine și clujean prin consacrare, ar fi mai bine prinsă și mai bine acoperită dacă i s-ar spune *raționalism dialectic*.

Dar să lăsăm această temă pentru alte vremuri și pentru alte condeie. Să revenim la actualitatea eseului.

În paginile acestuia este vorba de o frumoasă, consistentă și dreaptă prezentare și comentare a cărții lui L. Blaga *Eonul dogmatic*. Sub acest titlu, marele filozof, și el clujean, caută și alte mecanisme de cunoaștere, mecanisme care să fie altele decât cele ale raționalului și logicului obișnuit. Așa s-a ajuns la cuplul noțional „enstatic” și „ecstatic”. Enstaticul ar fi logicul cel de toate zilele. Ecstaticul ar fi setul acelor mecanisme care ar putea depăși puterile cognitive ale enstaticului. În accepțiunile lui Blaga, ecstaticul deschide destule porțițe unor forme de irațional. Pe aceste porțițe filozoful ajunge să postuleze existența unor „iraționale definitive”. Cu o asemenea poziție epistemologică D.D. Roșca nu este de acord. El se decide categoric de teza că ar putea exista asemenea „iraționale”.

Dar pe noi nu ne poate reține toată discuția despre „raționale” și „iraționale”. Pe noi ne interesează doar momentele de actualitate. În numele acestora așa zice că într-o lume în care iraționalul curge pe toate ulițele vieții noastre, pledoaria făcută rațiunii, raționalului, raționalității e plină până peste cap de actualitate. Aș mai îndrăzni

Antal Vászárhelyi

Omăgiu lui R. Penrose (2012), litografie, 100 x 100 cm

să consider, într-un al doilea rând, că modul lui D.D. Roșca de a se raporta la una din lucrările de bază ale prietenului său, Blaga, ar putea constitui un exemplu de raportare la întreaga operă blagiană. O raportare sobră, serioasă, dreaptă, dar pe alocuri și critică. Această raportare arată că despre Blaga și filozofia acestuia se poate scrie corect, drept, frumos, și nu numai în superlative. Filozofia lui Blaga este, prin sine, atât de mare, de rotundă, de frumoasă în textul ei, încât nu are nevoie de nicio înfrumusețare exterioară.

Când am recitat eseul „Valori veșnice” m-au uluit adevărurile lui. Când m-am uitat la anul publicării, 1943, parcă m-a uluit și mai tare curajul lui. Erau vremurile în care prin Europa mășăluiau un fel de tancuri care striveau sub șenilele lor tocmai valorile mari ale Europei. Au strivit marile triumphi valoric moștenit de la antici – adevăr, bine, frumos – și marile triumphi moștenit de pe baricadele revoluției franceze – libertate, egalitate, fraternitate. Au strivit tot spiritul axiologic european.

Azi, prin aceeași bătrână Europă mășăluiesc alte tancuri. Ele nu mai demolează pentru că nu mai au ce demola. Ele, însă, nu vor să ne lase să ne întoarcem la valorile noastre; vor să ne impună valorile lor. În lumea acestor valori numai banii sunt valoare veșnică. Restul... Restul, la dispoziția acestora.

Spiritul european nu se prea recunoaște în câmpul acestor valori. În plan general filozofic, nu ne recunoaștem umanismul și raționalismul, în plan religios, cam ciudat, dar nu ne vedem creștinismul. Nu-l regăsim pe Kant, pe cel care ne-a învățat de atâtea ori și pe atâtea pagini că omul nu trebuie niciodată considerat ca un mijloc, ci întotdeauna doar ca un scop. Mai pe scurt, în valorile care ni se propun și impun nu prea regăsim valorile noastre veșnice.

E interesant și necesar de notat că la mișcările de demolare a valorilor veșnice s-a alăturat și filozofia. Sub formula post-modernismului pledează și aceasta împotriva eternului și universalului. Cu un alt cuvânt, împotriva general umanului. Toate formele de cultură și toate sistemele lor de valori trebuie supuse „deconstrucției” și „relativizării”, totul trebuie judecat doar în funcție de circumstanțele locului și timpului. Valorile veșnice sunt considerate ca fiind doar o simplă himeră.

Dar, pentru toate cele care se referă la valori, să revenim la eseul. Să încercăm să-i decodificăm sensurile. Pentru aceasta, fie și numai pentru câteva fraze, să-i dăm cuvântul autorului. Pentru D.D. Roșca, valorile veșnice nu numai că există, dar ele și trebuie să fie. Ele sunt acelea care „se impun cu evidență constrângătoare tuturor conștiințelor”. Ele „formează patrimoniul spiritual comun întregii lumi civilizate.” „Ele pot fi înțelese în toate limbile pământului”. Cu referire la valoarea nr. 1 a oricărei scări de valori, D.D. Roșca scrie: „încă o dată deci: nu există adevăruri specifice. Adevărul este numai unul. Când e altău, el e al tuturor oamenilor de bună credință”... „Adevărurile care nu sunt decât ale unui ins sau ale unui grup nu sunt adevăruri”... „Și dreptatea e numai una” și „nu e adevărat că forța ca atare poate fi izvor de drept și de dreptate”. Cu privire la opozițiile axiologice dintre bine și rău, opoziții fără de care morala nu poate fi morală, același gânditor scrie: „Nu există împrejurări care ar putea îngădui unui popor să înlăture principiar deosebirea *calitativă* dintre bine și rău. Cine o suprimă principiar renunță la calitatea sa de om și

se întoarce la în împărăția dobitoacelor, cu toate consecințele acestei reîntoarceri.”

Oare e cazul să mai insist pe adevărul celor spicuite și pe ținta lor? Oare nu e clar că fără valori veșnice nu se poate? Oare nu e clar că avem datoria să oprim disprețul față de asemenea valori? Că avem datoria sfântă de a ne întoarce la adevăr, bine și frumos, la libertate, egalitate și fraternitate? Am mai putea zice dreptate și demnitate. Oare nu e limpede că tocmai setul valorilor veșnice trebuie să fie punctele de sprijin ale conduitelor individuale și punctele de perspectivă ale oricărei evoluții istorice sănătoase? Dacă da, atunci să ascultăm de eseul lui D.D. Roșca, să ne întoarcem la valorile veșnice.

Am vrut să sar peste momentele de actualitate ale eseului „Neotomism și neotomiști”. Mi-au sărit, însă, în minte dezlănțuirile de pe la noi ale complicatului fenomen religios. Pe la noi asistăm la un adevărat dezmăț al religiozității. Enoriașii se întrec în a se călca în picioare pe la mănăstiri, pe la moaște, pe la icoane, pe la cumpărarea unei ape căreia i se zice apă sfințită.

În planuri ale scrisului religios, cu palide trimiteri la filozofie și ale scrisului filozofic, cu serioase deschideri spre religie, dăm peste toate influențele tomismului și neotomismului.

După cum se știe, teza tezelor gândirii tomiste este că toate ideile și sentimentele religioase se bucură și se pot bucura de binecuvântarea rațiunii și raționalității. Demontarea acestei teze a fost începută de Descartes, continuată de Spinoza și desăvârșită de Kant. Acesta a argumentat zdrobitor că în plan strict rațional și strict cognitiv, tot ce ține de fenomenul religiozității nu poate duce decât la antinomii. După Kant, nicio minte filozofică, cât de cât sănătoasă, nu mai caută fenomenului religiozității alte motivări decât cele care vin din partea moralei și moralității.

Teza tezelor gândirii neotomiste este că religia de azi nu mai este aceea din perioadele inchiziției, că biserica vremurilor mai noi nu mai respinge și nu mai condamnă rezultatele mari ale cunoașterii științifice. Această teză majoră este ajutată imediat de o alta: rațiunea și credința pot produce, fiecare în felul ei, adevăruri veritabile și neîndoielnice. Cu alte cuvinte, rațiunea și credința nu mai sunt și nu mai trebuie să fie în raporturi de radicală opoziție. Ele sunt săbii care pot și care trebuie să încapă în aceeași teacă.

Același lucru trebuie să se întâmple și cu raporturile dintre religie și filozofie, filozofie și religie.

De pe pozițiile unui raționalism suplu și robust, D.D. Roșca se dezice de toate tezele mari și mici ale tomismului și neotomismului. Se dezice mai ales de ideea că mecanismele credinței ar putea produce și ele adevăr autentic. Pentru filozoful D.D. Roșca, izvoarele adevărului nu pot fi decât cele ale rațiunii: „Aristotel și toate celelalte sisteme filozofice neteologice nu recunosc ca izvoare ale adevărului decât «facultăți» naturale ale spiritului omenesc. Cum se știe, acestea se cheamă: rațiune, experiență, intuiție, acțiune etc”.

Ni se pare clar. Ni se pare clar că sunt vizați toți cei care, în trecut și astăzi, au crezut și mai cred în așa numitul „dublu adevăr”.

Actualitatea eseului „Știință și filozofie” îi vizează doar pe filozofi. Despre scrisul acestora, primul lucru care s-ar putea observa este sărăcia. Din motive cam greu de înțeles, se poate spune că filozofia a cam întors spatele filozofării pe marginea sau în prelungirea datelor cunoașterii științifice. Cunoașterea de tip filozofic, de la noi și nu

numai de la noi, este încă departe de a fi asimilat ontologic, epistemologic și antropologico-filozofic conceptele mari ale științei de azi: computer, robot, informație, entropie, cutie neagră, codificare și decodificare, cod genetic, spațiu cosmic etc. Toate acestea își așteaptă încă filozofarea. În fața unei asemenea așteptări, îndemnul lui D.D. Roșca de a se filozofa prin excelență pe marginea și în prelungirea fenomenului științific ne apare ca fiind cu atât mai necesar și mai actual: „Cunoașterea filozofică nu poate face abstracție de știință. Când e serioasă, ea trebuie să recurgă la împrumuturi luate din tezaurul de cunoaștere al celei mai controlate, mai verificate, mai certe și mai obiective forme de cunoaștere, care este știința.”

Nu știm dacă se poate ceva mai clar: „filozofie serioasă” nu se poate fără „tezaurul” cunoașterii științifice. Să sperăm că unii din cei care, ocupându-se de filozofie, vor citi aceste rânduri, vor ține seama de consistența și de adevărul lor.

Sărind peste momentele de actualitate ale multor eseuri - „Mitul adevărului”, „Minunea greacă”, „Europeanul Bărnuțiu” etc. - nu pot sări peste cele care se află în eseul „Despre unele puteri ale științei”.

Eseul este forma scrisă a cuvântării pe care D.D. Roșca a ținut-o în fața studenților Universității Clujene, universitate refugiată la Sibiu. Era în 1942.

În această cuvântare s-au spus pe atunci atâtea adevăruri pline de actualitate încât, dacă ar fi să le cităm, ar trebui să cităm tot eseul. Cum să nu fie actual și astăzi îndemnul de „a căuta adevărul pentru adevăr”, de a considera universitatea ca fiind „altar curat al științei pure”, de a vedea în studentime „elita unei națiuni”, de a considera „Viața spirituală o valoare supremă” și de a afirma că „investigația științifică” trebuie să întrețină „sentimentul demnității umane”. Cum să nu fie actual gândul că „...pentru a fi fericit e nevoie să-ți fixezi o țintă de ordin mai înalt, să urmărești realizarea unui ideal care te depășește. Astfel, munca și creația științifică pot fi, pentru cei care se dăruiesc cu totul lor, izvoare de fericire.”

Actualitatea gândurilor abia schițate este așa de adâncă și așa de întinsă încât îmi vine să afirm că eseul, acum în discuție, ar putea fi citit nu numai azi, dar și mâine, și poimâine în fața oricărui student din oricare universitate, la început de an universitar.

După cele scrise despre acest ultim eseu, aș putea pune punct. Aș putea considera că în toate cele de mai sus am reușit, cât de cât, să creionez actualitatea reeditării operei filozofice a aceluia care semna D.D. Roșca și să conving că această reeditare a răspuns unei neîndoielnice necesități.

Și acum, chiar pentru a pune punct, să-l mai invocăm încă o dată pe Vasile Muscă. Să-i spunem încă o dată că prin coordonarea reeditării și-a făcut datoria nu numai față de acela care i-a fost mentor în toată viața lui universitară, dar și față de una din cerințele literaturii noastre filozofice actuale. De aceea, încă o dată se cuvin felicitări și editorului acestor volume, profesorul Vasile Muscă.

Freiburg, 25 noiembrie 2015

Maria Pal

Maria Pal

Tace împreună cu tine

nu blestema demonul
când apa se transformă în piatră
gândește-te la atotputernicia ei fără limite
la magia degajată prin secole
la armatele de umbre care-o însoțesc zilnic
și la urmele tălpilor care povestesc
despre lumina adăpostită de întuneric
și nu uita că tace împreună cu tine
când tristețea curge lichidă pe pagina ta

Abia acum

în fiecare dimineață bei singurătate
dintr-o ceașcă mare de cafea
azi
în zațul rămas
ai descifrat că poți gusta ambrozia
din potirul încrustat cu rubine atins de zei
și uitat pe o cometă gata să înflorească
abia acum
inima ta a reușit să-mi descifreze numele
în trilurile ciocârliei orbite de soare

Își numără nodurile

de atâta tăcere
cenușa foșnește mai puternic decât vântul
prin melodioasele trestii
râsul flăcărilor îți despică inima
ca lama unui cuțit
când sufletul tău își numără nodurile
în care ți-ai rupt dinții
în încercarea de-a elibera strigătele
și nici o haină nu mai îndrăznește
să-ți etaleze umbrele sângelui

Privești

dinspre tine strălucește absența
fără a vindeca
nici roua n-o întrece
sub emoția primelor raze
numai iarba a învățat
cum să-și catifeleze pielea cu praful ei
fără a-i răni liniștea
cu trupul tremurând de curiozitate
privești moartea în ochi
ca pe-o oglindă ce nu ți se deschide

În inima ta

falduri de ceață dansează haotic
ca șoselele ce ies buimăcite din nopți
vorbele tale nu se mai rostogolesc din fereastră
spărgându-se în mii de lumini
lumânări sfârâie amenințător
încovoiat cum ai duce în spate toate păcatele
lumii
planezi ușor încercând să împlânzești răul
și înveți de la flori cum să te stingi în liniște
când în inima ta se sufocă greierii

Când ieși din vis

(lui Ion Cristofor,
la aniversarea noastră de 15 ani împreună)

umbra sfoasă îți șoptește cum să atingi secretele
dar nici o clepsidră nu-ți spune
cât mai aștepți până vei întâlni timpul tău
nici un pescăruș nu deschide nasturii ploii
peste arșița cumplită din tine
iar locul unde te poți ascunde de gânduri
știi bine că n-a fost încă inventat
când ieși din vis apa ți se preface în pietre
miracole încetează să călărească valurile
întunericul cade brusc peste tine în plin soare
iar sub cuvinte cresc rapid picioare de miriapod
acum stai în genunchi în fața ta
și afli că numai rugăciunea mută urcă la cer
spre a nu fi auzită
că Dumnezeu când promite să coboare pe
pământ
nu vede scara
atunci lepezi haina peticită a credinței
și intri în uluitorul dans al fluturilor
întemnițat în furtunile de nisip ca într-un
chihlimbar

Dacă vrei să ignori rănilor

demonii au ars toate casele de peste drum
și-acum dansează în jurul tău
tu îți spui
când te părăsește curajul ignoră-l
nu cobori pe lumina albastră
în inima ta întunecată
nu chema ajutoare când distanțele își fac de cap
vocea blândă a râului îți șoptește
adâncește-te în carnea ta
ca picăturile de ploaie în pământ
și caută în scrum unde-ți vei reîntâlni cuvintele
și ia aminte la forța lor
inima scrie
dacă vrei să ignori rănilor
cultivă iubirea și pe seceta cea mai cruntă

Promite să îți dezvăluie

pașii tăi îngheșuie regrete pe pietrele impasibile
când locurile din inimă sunt limitate de clopote
ce citesc cu voci ascuțite ultimele facturi
și pe zvâcnetul fluturilor
poți vedea acum eclipse ce rumenesc frica
ca o călugăriță smerită cu lacrimi în ochi
te îmbrățișează bezna
când promite să-ți dezvăluie câte un înger
în fiecare spin

Planează pe pervaz

cu secera lunii
nebunii somnambuli din oraș
decapitează poezii în parc
ridicând în aer cuvinte însângerate
fluturii speriați
pictorii din ceruri
asistă la vernisajul ultimului venit
însoțiți de iubirile lor profunde
pentru picturalii divinii ciorchini
sub privirile pofticioase ale motanului
leneș întins pe fotoliu
sângele tău pune umbre melancolice
peste canarii din colivie
deasupra stejarului din fața ferestrei
o mână nevăzută
scutură somnul dintr-un cearșaf
surprins
planează pe pervaz un poem
ce-ți va clădi în palmă castelul fermecat

Totul se dizolvă

ți se încurcă picioarele
printre ridurile căzute pe jos
zilele își pierd rând pe rând numele
singura legătură ce le lipește de-al tău
ca pe un scai agățat din întâmplare
cuvintele te sfichiuiesc
mai rău decât un mănunchi de urzici
iar în jur totul se dizolvă în zero
e vremea unui seceriș
când sufletul migrează în vitralii
lăsându-te ca pe un arbore stors
până la ultimul strop de lumină

parodia la tribună

Maria Pal

Dacă vrei să ignori rănilor

criticii ți-au citit toate cărțile și acum
comentează măsura cenușii găsite,

tu le-ai spus, oricum,
cu curaj, să nu coboare pe băjbăite
în nesomnul metaforelor tale,
dar nu te-au ascultat, din nefericire,
și și-au făcut de cap, ce mai la-deal-la-vale

te simți străpunsă de negăsire,
drumurile lor fiind cărări spre niciunde
de fapt, de cele mai multe ori,
și totuși, inima te-ndeamnă spre iubire
și iubirea în vers de-a o ascunde,

dar rațiunea îți șoptește, profundă:
pe critici trebuie să vrei să-i ignori
strivindu-i între două bătăi pe secundă!

Lucian Perța

Risipă inexplicabilă

Un gest necontrolat aprinde toate luminile de la bord.

Întunericul colcăie nervos sub copitele noastre de metal fără să-l putem descifra, se destramă, în pripă, dispare în pulberi metalice ca o cenușă colorată de pe aripile fluturilor, învechită, dar nu de la început de mai. Metalul, dacă încerci să-l reții, și se scurge printre degete, ca boabele de mac, ori fărâmițat ca nisipul de pe maidan, sec. Corsari de uscat, ce sunteți – strigă în urma noastră cineva sub veleat, dar noi beți de forță și fum fugim în noapte cu motorul turat la maxim! Risipă și turbare inexplicabilă... Turbo-mecanică... *Turburătoare!*

Înger nimicitor

Cerul ne lasă la vedere, reflectate de ceruri și nori, plantele indicatoare de soluri, arbuștii tineri, vii și brumați de gerurile iernii, și florile, cu prisosință, dar și ele, brumate, însă cu o altfel de moarte. O altfel de paloare. Care vine mai de departe... În straturi.

Dincolo de Prag nu se vede nimic. E prăpastie mare, cum spuneau cei vechi, între tine și ei... O grămadă, nescrisă, de cuvinte...

Stăm cu garda jos pentru a vedea mai bine ce se petrece printre cele de sus, printre cei de jos.

Poate spre seară să prindem și noi un pic de culoare - pe uniforme, pe arme, un pic de lumină, să vedem: e noapte pe ceruri, oare, sau e numai o palidă verdeață... uscată ?

Verdeață e pe ceruri sau doar o albă noapte înstelată? Deșartă... și ea. Ca toate celelalte... Stele sparte! Täblițe cerate înmormântate.

Nu lasă să se vadă însă nimic la schimbarea gărzilor, foșoarele goale, frisoanele noastre, acoperă totul cu nori denși ori cu ceață de pe baltă. Cu rațe sălbatice.

Ce i-ai pregătit sufletului tău dincolo de Prag? și de ultimele vămi?

Nu înțelegem nimic din toate acestea, le revendicăm ca pe o mană, rod al bucuriei noastre de a privi.

Gustăm sățioși, avizi, abia azi, sarea amară a lacrimilor. Și ne luăm la trântă cu întunericul, ca și cu o pradă, în larg.

Flore Pop

Dar cine să vadă? Cine să asculte? Suntem amândoi singuri, așa cum am ales... La Marea Târșăială a destinului.

Toamnă de sacâz

Când dau de greu e versul obosit, și privirea găzelor din jur e de sacâz, hârșăită, neclară, totul se rotește a sfârșit. Nu un sfârșit al oaselor și al cărnii, care vine când vrea, cu ispitele sale, ci unul al jindului...

Dar îmi vine la schimb un suflu de toamnă târzie pe fereastră, un aer tare, de cristal și de rubin, ce-mi invadează plămâni, nu știu din ce lume ciudată adastă, dar ară cu nădejde în mine, scobește până la stratul gros de piatră...

Într-un târziu văd cum se înalță o coloană de fum dintr-un cămin, acolo încă mai colcăie ceva care dă semn de viață. Nu pridiidim, noi, a ne mira. Ca și cum am fi încă la începutul lumii.

Au înflorit totuși măceșii, miresmele se răspândesc în cele patru zări. Nu ne mai pătrunde în taină nici un gând, totul e doar un imens cadru întunecat și înfometat de culori veștede.

Norii capătă o culoare de mâl curat, proaspăt ca scos din albie, iar deasupra lor se insinuează un mâl roșcat, penumbră a cerului de stele moarte pe început de înserate. Ghes al văzduhului. Zimții de pe urmă ai soarelui s-au dus peste mări și țări, cei rămași s-au rezeptit să tipărească pe plafonul de nori un roșu spălăcit, de măr stricat.

Atâta suiș, atâta coborâș...

Cerul e albastru ca întotdeauna, dar lumina precară. Cioplim cu unelte fragile statui din aer și polen. Cu ochii împăienjeniți, ca albinele, ne ducem la culcare obosiți. Vom vedea abia mâine ce fețe viitorul ne va aduce în cale.

Dar timpul în înfruntare singur generos se arată. Până și iarba împrumută această mișcare, se topește toamna în pământul crud, dar primăvara capătă obraji noi de rouă. Frumusețea nu are limite unde să se oprească... Nu cedează. Nu se apleacă. E ca drumurile care-și mântuiesc călătorii. Dar îi mai lasă oare să treacă?

Cu aur și plumb se duc norii tot mai sus, ca și ei încerc să urc și eu, dar într-un alt urcuș. De catifea sau de pluș. Nu știu... Doar ploaia udând creștetele fără a distinge aduce atâta bogăție în suflete, câte picături, atâtea crâmpie de suflete. Atâtea urme în desiş... Atâta fum pe cer... Și măsoară: atâta suiș... Atâta coborâș...

Ulyse

Uităm de ceea ce a fost odată trandafiriu și dulce în viața noastră... în rest amară, searbădă ori seacă. Și cine e de vină? Ne întrebăm.

Păi, vara, zice, cu căldurile ei, care ne enervează mereu, pentru că nu am crescut cum trebuie nici toamna, am stat mai mult în iarnă și primăvară. Așteptăm așadar să ne coacem și noi. Să dăm în rod. Să ne indulcim viața cu ceva de fruct.

Nu ne mai rămâne timp de nimic. Dar tocmai în asta stă fericirea. Zice. Să nu ai timp de nimic altceva. Să dai continuu în rod. Să îmbogățești văzduhul. Să nu lași loc dorului de sămânță.

Acum că se înserează, tinerețea noastră e tot mai palidă, și ea, dar nu cu întristare, cum ar crede unii, n-am trăit despărțiți, sau în vrajbă, ori la cuțite, ci cu o boare de proaspăt și violet pe buze, pe sprâncene, ca al cerului de peruzele aprinse pe înserate. Se arată la orizont primele stele, ca niște crâmpie de diamant plângând ori pâlpaînd sub jar, lămpi de argint pur stingându-se, topite, încet, calm, aproape omenește, ai zice, îngânând, pe timp de noapte, vântul ce a trecut ca o boare de nerecunoscut. Luna și stelele de diamant sfărâmat, căzute din patul lor de jad. În nesomnul veșnic. Noima, câtă mai e, devine buimacă...

Se învârte în gol. Fără întoarcere. Strălucire și înțelepciune – se duc amândouă de râpă. Durerea și fierberea sufletească domină total.. Se aud însă voci... Se aude un clipocit de valuri... Totul e la vedere, acum. *Thalassa! Thalassa!* Strigă grecii. Pleacă pețitorii... Și se întoarce... *definitiv*, Ulyse.

Idilă cețoasă

Boér Péter Pál

Boér Péter Pál s-a născut în 1959, la Oradea. Încă din tinerețe a scris poezii; cu timpul, însă, proza scurtă a devenit genul său favorit. A publicat în revistele *Familia*, *Comitatus*, *Várad* și ziarele *Brassói Lapok* și *Reggeli Újság*. De asemenea este prezent în numeroase antologii. Volume: *Sub lupă* (2010), *Jos lanțurile* (2011), *Nonconformistul* (2012), *Cer permisiunea* (2013) și romanul *Ferestre curate* (2014).

Călătoria de clasa a treia, care nicidecum nu se putea numi autostop, dură mult timp. Simțeau că, părăsind rândurile în care fuseseră încolonați cu de-a sila, în sfârșit li se vor deschide noi perspective și vor putea sta pe propriile picioare în această țară frumoasă. Dar la identitatea lor nu vor renunța niciodată, iar descendenții lor, chiar și după cincisprezece generații, vor avea drept limbă maternă maghiara. În noua patrie aleasă își vor însuși limba necesară comunicării, însă numai atât cât va fi nevoie.

Își făceau mari iluzii. Ambarcațiunea de două lulele traversa canalul clătînându-se și producându-le revoltă în stomac, nici măcar n-avuseseră răgazul să se uite ca lumea la barca scorjită și total neadecvată pentru o astfel de călătorie pe mare. Ce țară mare, ce patrie! Aștia știu ceva ce ei vor trebui să învețe, ba chiar e posibil ca după un timp, să și ia cu ei acasă noile cunoștințe dobândite.

Gândurile lor sunt încă împrăștiate, talerele balanței se clatină, dezechilibrându-se și dezechilibrându-i și pe ei, la fel cum făcea Columbo cu făpșaii pe care pusese ochii. Sperau că odată și

odată tot se vor întoarce acasă... Pe de altă parte, trebuie să rămână cu orice preț! Haosul interior pusese stăpânire pe ei.

Prietenul unchiului lui Șandor îi îndrumă către o mătușă de-a lui de lângă tabla cu semnul „accesul interzis” de pe strada Dumb, care urma să-i integreze, temporar sau definitiv, în societatea britanică. Engleza n-o vorbeau, însă auziseră că asta-i doar o chestiune de zile. Acolo, la doc, le-au mai rămas câteva minute pentru acest optimism iluzoriu până ce un bobby, în mână cu un baston de cauciuc, se întoarse către ei cu o expresie prietenoasă dar hotărâtă, începând să turuie într-o engleză ce ignora lipsa cunoștințelor lingvistice ale celorlalți. Pe față i se putea citi o nervozitate crescândă, la care Sanyi, apucând-o de încheietura mâinii pe Luiza lui, dădu din cap cu convingere, zâmbi și, după cum auzise de multe ori în filme, zise tare și răspicat, într-o engleză stălcită:

– Ies, sior.

Nu dibuiră nicidecum strada Dumb. Toți pe care i-au întrebat de street Dumb, au dat bir cu fugiții. Să fi înțeles bomb în loc de Dumb, adică bombă? Iar în ceea ce privește tabla cu „accesul interzis”, au încurcat-o definitiv, cunoștința-rudă a uitat să le transcrie fonetic expresia.

Dar Șandor al nostru e zidar, Luiza croitoreasă, mare bai nu poate fi! În Vest, unde în condiții normale gardurile sunt făcute din cârnați, omul nu-i lăsat să doarmă pe stradă sau să moară de foame și sete. Ciudat era doar că, temporar, toate gardurile făcute din nobilele afumături stăteau ascunse, dar o să apară ele cândva.

Ceața londoneză umedă, aducând a ploaie ruginoasă, îi învălui.

– Ce ne facem Luiza? Ne-a prins înserarea...

– Uite-aici un hotel, poate ar trebui să intrăm.

– Sunt în stare să ne dea afară! E sigur că asta-i Anglia aia la care am visat atât?

– Hai să încercăm, dacă tot nu ne-a ieșit faza cu strada Dumb!

Timizi, se apropiară de hotel. Înainte ca apariția lor să fi creat disconfort în rândul oaspeților dinăuntru, un bodyguard „i-a neutralizat”. Nimic de speriat, doar că a îndreptat un pistol către Luiza, la care lui Șandor îi trecu pe loc pofta de a schița orice mișcare.

– No spik Ingliš! – bolborosi Șandor, ceea ce enervă și mai mult matahala. O scurtă lecție de limbă ar fi putut să ia și aștia, măcar pentru a pronunța corect această banală expresie.

Cu tot nenorocul, au avut noroc întâlnind o gorilă pusă pe căpătuială care-și aduse aminte că tocmai în ziua aia fuseseră dați afară un spălător de vase și o cameristă. Se gândi că va face figură bună cu acești doi necalificați care, contra unei mici rații de alimente și a unui prici unde să-și pună capul, vor putea fi exploatați poate și douăzeci și două de ore pe zi. Ulterior s-a și dovedit că avusese dreptate, directorul l-a lăudat, mărindu-i leafa cu șaptezeci de pe penny, ceea ce nu-i de colea, cu aceeași sumă pe zi fiind angajați și cei doi unguri naivi.

Ei nu înțelegeau ce li se întâmplă de fapt, ci doar că le-a surâs norocul. Vor primi cazare și masă gratis, însă despre celelalte detalii habar n-aveau.

– Bestial, dragul meu Șandor! Abia sosește omul și deja e promovată. Trebuie să dormim bine la noapte, pentru că în Anglia sunt cinci mese pe zi și cu siguranță va fi și o recepție în onoarea noastră, nu se cade să apărăm cu ochii încercănați înaintea comitetului de primire.

Au mai stat puțin de vorbă, hotărând că nicidecum nu se vor întoarce în patria lor mumă. Aici vor trebui să învețe cât mai repede limba țării și să uite definitiv tot ce-i legase de lumea a treia sau a patra sau a oricâta din care veniseră.

În culcușul amenajat printre conductele de apă și țevile de încălzire din pivniță, morți de oboseală, au și sforăit pașnic timp de un ceas, când brusc ușa fu dată de perete și în încăperea năvăli un uriaș. Să tot fi avut vreo doi metri și zece înălțime și cam o sută patruzeci de kilograme.

– Dimineață bune, lucrat!

– Aaa, sunteți ungur?

– I am David, once I was a voluntair. Vorbim chiteva cuvint! Glumă, glumă, glumă!

– Luiza, tu pricepi ce tot glumește ăsta și unde ar trebui să mergem noi acum?

– Tu cine?

– Sunt Șandor, Șuncănas Șandor. Oare cum s-o zice la șuncă în engleză?

– Nu pricepe, nu știe... Tu?

– Eu pe nume Luiza sunt soția acestui Șuncănas.

– Penumeluiza, hai, hai!

– Numele meu este Luiza. Nu Penumeluiza! Luiza, Luiza, Luiza! Pricepi?

– Furie?

Scoțianul cu alură de aruncător de bușteni, dar cu umor, le arată drumul.

– Dar cu mine cum rămâne și ce-i aici de fapt?

– Învățat engleză!

– Nu știu engleză și cum să învăț? Ei, n-are importanță, eu aștept, dar pe Luiza mea unde o duceți?

– Muncit.

Șandor rămase nedumerit și, gândindu-se că nevastă-sa tocmai urmează să fie avansată la rang

Antal Vászárhelyi

Efectul Casimir (2012), litografie

de damă de companie în camerele domnilor, îi trase un cap namilei. Îl nimeri drept în burtă, capul îi ricoșă, celălalt îl apucă de umăr, strângându-l ușor cu mâinile lui ca niște lopeți. Clavicula namilei se transformă în încuietoare, îl așeză pe pat, remarcând cu un zâmbet:

– Tu stă, David vine!

Șandor se și vedea prins în plasa mafiei și a altor organizații criminale mondiale. Se gândi să profite de absența celor doi și să se orienteze cum ar putea s-o șteargă de aici. Dădu o raită, întâlnind printre țevăraie o mulțime de viețuitoare mai mari decât un șoarece și grase cât o pisică. De groază, se fugie repede în adăpostul său dinapoia ușii de fier.

„Cum e posibil să existe așa ceva și în marele Vest? Credeam că pe aici nu trăiesc șobolani! Am auzit glume cum că otrava de șobolani îngrașă, bănuiesc că ăștia sunt deja complet imuni la ea. Se îndoapă, prezentând apoi tulburări hormonale.”

Din nou își aduse aminte de Luiza lui, însă nu-i mai rămăsese timp de nostalgii. Venise David, îi zâmbi și-l conduse printr-un adevărat labirint de coridoare bine mascate. În vecii vecilor n-ar fi găsit singur drumul de întoarcere către buncărul lor blindat, dobândit pe neașteptate. Nici nu mai știa unde-i susul și unde-i josul, când deodată se pomeni într-o încăpere imensă. Văzu un șir lung de chiuvețe și mese încărcate până la refuz cu farfurii, tacâmuri și altele de acest fel, așteptând să fie spălate.

– Asta apă! Aici cald, aici rece, acolo detergent. Aici curăț, acolo spală, dincolo limpezit.

– Dragul meu domn, până când va trebui să mă ocup de astfel de porcării? Eu la armată – știți, pe vremea mea încă era obligatorie – mi-am făcut porția la spălat vase pentru toată viața.

– Nu-nțeleg, eu puțin maghiar. Ți-a mânuși, acolo!

Indică un colț unde erau înșiruite tot felul de articole de îmbrăcăminte ciudate. De fapt trebuia să se costumeze ca un chirurg, cu tichie, mască la gură, mănuși, după care își luă în primire locul înaintea uneia din chiuvețe.

Mai lucrau acolo în jur de vreo șaptezeci, dar el abia după opt ore de muncă începuse să țină pasul cu ei. Ametea, vedea în jur numai farfurii, ba chiar și farfurii zburătoare. Nu se gândea decât la cum să reziste acestei zile de penitență, după care să-și dea demisia. Între timp, încercă să închege o conversație, însă nimeni nu știa ungurește.

Într-un târziu, cândva pe la ceasurile serii, imperiul bucătăriei fu străbătut de un adevărat gentleman brit, cum numai în filme vezi.

– Na, ce-i cu tine tataie? Nu ai ritm!

– Vă rog să mă scuzați, dar cum am ajuns eu aici și până când mai trebuie să lucrez?

– Până te dau eu afară, bătrâne! De o mie de ani am plecat de acolo și voi tot comuniști ați rămas!

– Nu, vă înșelați! Regimul s-a schimbat de-acum douăzeci și cinci de ani.

– Da, dar la voi și dreapta și stânga și toate celelalte tot comuniste au rămas! Ai priceput!?

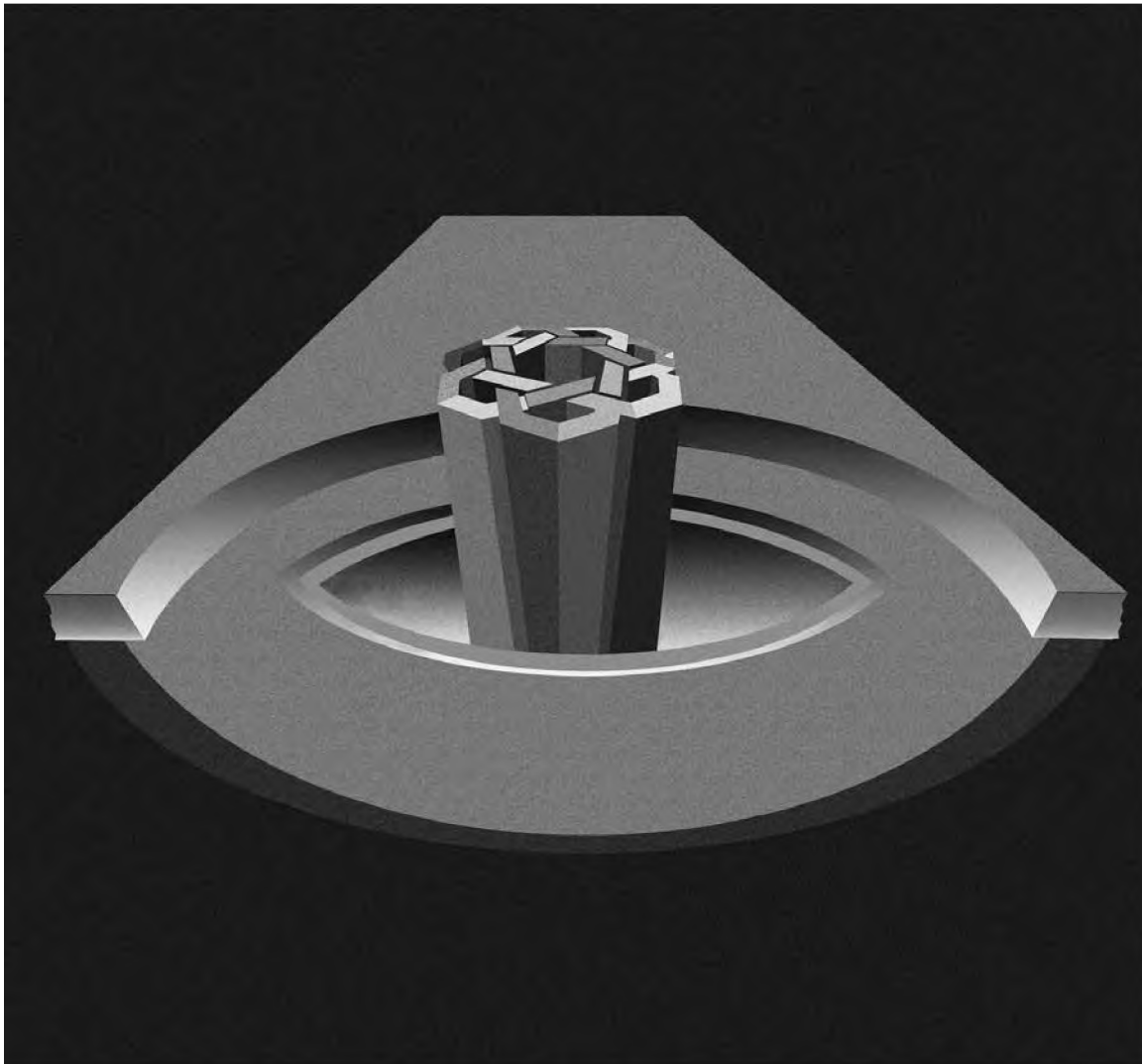
– Am! Cum de n-am observat asta până acum...

Aș vrea să învăț engleza. Cred că dumneata ești mahăruș aici, putem vorbi așa, ca între noi?

– Nu, și uită de faza cu mahăruș!

– Dar și dumneavoastră, domnu' șef, ați venit cândva aici și ați învățat engleza. Sau o știți dinainte?

– Patru ani am frecat la vase până am reușit să strâng atât cât să-mi permit să încep cariera fulminantă de măturător stradal, însă între timp am îndrăgît atât de mult această indelețnicie, încât n-am mai putut s-o las. Proprietarul mi-a lăsat pe mână toate.

Antal Vásárhelyi

Darul vederii este darul vieții (2012), litografie

– Atât de grea e limba engleză?

– Deloc, însă ori vei vorbi engleză, ori nu vei vorbi defel. Cine frământă buretele de vase pe-aici, o face pentru că nu vorbește limba. Dacă, după un timp îndelungat, are norocul să ajungă într-un mediu mai comunicativ și, bineînțeles, dacă are și un pic de simț al limbii, în jumătate de an sau, hai, unul întreg, are toate șansele să învețe limba.

– Nu știți unde-i nevastă-mea?

– Cum să nu, e cameristă.

– Ce? O trimiteți la cameră?

– Da, pentru curățenie. E vreo problemă?

– Și cât ține aici ziua de lucru?

– Cât se rezistă plus câteva ore peste. 16, 18, uneori și 20 de ore pe zi, depinde.

– Și cameristele?

– În general ele lucrează mai mult.

– Biata mea Luiza, biata-biata de ea.

Luiza plânse jumătate de oră, însă David, cu zâmbetul lui amabil, reuși să-i descrețească fruntea. Căci ea trebuia școlită, urmând să tocească unele expresii în engleză, ca de exemplu „da, doamnă, da domnule, mulțumesc, bineînțeles, cu mare plăcere, cu ce vă pot fi de folos”. Partea proastă era că după ce tocea propozițiile alcătuite din cuvinte pe care separat nu le înțelegea, începea să le încurce. Până la urmă învăță măcar să identifice expresiile, iar mai apoi să-și facă treaba cum trebuie. Smiorcăindu-se și înghițindu-și lacrimile, a început să îngâne și poezioarele, yes, sir, yes madam, etc. Își juca bine rolul.

Credea că într-un loc atât de exclusivist nu va avea prea multă curățenie de făcut. Dar se înșelă amarnic. După așternuturile fecalice din primul apartament, nu se mai miră de celelalte lucruri pătate de alcool și alte secreții umane. Într-una din camere era gata-gata să scoată un țipăt, însă David i-a atras atenția că oaspetele are dreptul la orice, în afară de furt. Dar dacă se limitează la mărunțișuri

– prosoape, săpunuri și altele – atunci se trece cu vederea și asta. Însă Luiza nu poate să-și permită niciun fel de reclamații.

O matahală se vâri cu pantofii plini de noroi sub plapuma luxoasă de mătase. Luiza învăță repede, reținând că în nici o cameră nu se poate intra fără a bate la ușă, chiar dacă ea reprezintă forța de muncă. Pentru că intrase în cameră neanunțată, matahala sună la recepție, de unde în câteva secunde apărură doi inși cu papion și îmbrăcați ca niște pinguini, sfășind-o verbal pe Luiza. Marele ei noroc a fost că n-a înțeles ce-i spusese.

Negăsind o lopată pentru grajduri, intra în băi cu fărâșul, adunând mizeriile într-o găleată. Incredibil, dar administrația hotelului suporta foarte bine lipsa de civilizație. Probabil că în prețul camerei intrau și chefurile, și vandalizarea.

David o puse pe Luiza să semneze în treizeci și două de locuri contractul de angajare, apoi apărură și în sectorul spălătorie-vase unde întâlni un Șandor plin de unsoare până la gât dar, cu toate că neșcolit, deja reșcolit. După o rapidă spălare și strângere de mâini, îl puse și pe el să semneze toate hârtiile.

Cu chiu cu vai reuși să-i explice cum că nu vor avea asigurare medicală, mai exact niciun fel de asigurare, întreaga responsabilitate a în acest caz fiind a lor. Șandor nu pricepu mare lucru din toate astea pentru că, în mare, explicația suna cam așa: „Nu sigur sănătate, păcat de tu. Glumă, glumă, glumă.”

Se pare că ori asta era cuvântul preferat al lui David, ori îl folosise foarte des pe vremea voluntariatului său, pentru că-l repeta tot timpul, ca un papagal.

(fragment din romanul cu același titlu, în curs de apariție în limba maghiară)

Traducere din limba maghiară
de Ildikó Gábos-Foartă

„Cartea cea mai importantă este aceea pe care încă nu am scris-o”

de vorbă cu scriitorul Săluc Horvat

Săluc Horvat

Critic și istoric literar. Născut la 23 iunie 1935 în Șigău, Jud. Cluj. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, licențiat în limba și literatura română. A fost, peste 30 de ani, bibliograf, director al Bibliotecii Universității de Nord Baia Mare, cadru didactic universitar la această universitate, cadru didactic asociat la Colegiul „Mihai Eminescu”, la Colegiul „Vasile Lucaciu” și la Colegiul „Gheorghe Șincai” din Baia Mare. Este membru fondator și președinte al Asociației Scriitorilor din Baia Mare, inițiatorul și fondatorul revistei *Nord Literar* și directorul executiv al acesteia. Membru al Uniunii Scriitorilor din România. A colaborat cu studii, comentarii, cronici și recenzii la mai multe reviste: *Tribuna*, *România literară*, *Contemporanul*, *Familia*, *Viața românească*, *Poesis*, *Nord Literar* ș.a. A publicat mai multe cărți, între care amintim: *Mihai Eminescu. Dicționar cronologic* (1994), *Însemnări despre Mihai Eminescu. Studii, articole* (2000), *Liviu Rebreanu. Ion. Universul uman* (2002, 2015), *Eminescu și comentatorii săi* (2009), *De la Titu Maiorescu la Petru Creția* (2010), *Mihai Eminescu. Repere biobibliografice* (2013), *Introducere în biblioteconomie* (1996), *Cartea de-a lungul anilor* (2015) ș.a.

Helga Bartus: Care a fost prima dumneavoastră întâlnire cu cartea?

Săluc Horvat: Fiind născut la țară, într-un sat mic, în care o bună parte a locuitorilor erau neștiutori de carte, unde singurele cărți știute erau Abecedarul și Cartea de citire (și acestea destul de rare), în aceste condiții, întâlnirea mea cu cartea (de lectură) a avut loc mai târziu decât ar fi fost firesc. Aș putea spune că am citit cărțile copilăriei în adolescență, iar cele ale adolescenței împreună cu cele ale literaturii fundamentale naționale și universale.

— Mediu familial din perioada copilăriei a ir. fluent atracția către cercetare, către studiu de mai târziu?

— Rămas orfan de ambii părinți încă de mic copil, n-am avut parte de o anumită îndrumare pentru lectură. Singurul sfătuitor am fost eu însumi.

— Cum v-ați simțit în momentul în care ați ținut în mână prima carte scrisă și semnată de dumneavoastră?

— Apariția unei cărți, mai ales prima, constituie un moment important în viața unui autor. Firesc, evenimentul nu este lipsit de emoții, dar nici de numeroase semne de întrebare. Deși la apariția primei cărți aveam deja o anumită experiență publicistică (o bună parte din carte fusese publicată în reviste), îndoelile nu au lipsit, conștient fiind că mi-am asumat un anumit risc. Din fericire pentru mine, cartea de debut (editorial) s-a bucurat de un anumit succes.

— Care considerați că este cea mai importantă carte dintre cele pe care le-ați realizat până acum?

— Se spune că pentru fiecare autor cartea cea mai importantă este aceea pe care nu a scris-o încă. Această carte este așteptată și de mine. Desigur, fiecare dintre cărțile apărute până acum își are importanța ei. *Dicționarul de ortograme*, de exemplu, publicat împreună cu regretatul lingvist și prozator Victor Iancu, este primul dicționar de acest gen în

lexicografia lingvistică. *Dicționarul cronologic Mihai Eminescu* propune un nou mod de prezentare a vieții și activității poetului. *Introducere în biblioteconomie* a devenit bibliografia de referință pentru cei ce doresc să se formeze în acest domeniu. *Liviu Rebreanu – Ion. Biografia unei capodopere* este între puținele cercetări care analizează întregul univers uman al romanului, prezentând și insistând asupra personajelor „minore”, mai puțin luate în seamă de critica literară. Dar, dintre toate acestea, cărțile scrise despre Eminescu îmi sunt mai aproape.

— Dicționarul cronologic Eminescu este un act de cultură, de pietate, de erudiție, indispensabil cercetătorilor și iubitorilor operei lui Eminescu. Ați întâmpinat piedici în realizarea acestui dicționar amplu? Care au fost? De ce ordin?

— A scrie despre Mihai Eminescu este un risc asumat, mai ales că despre poet și despre opera acestuia s-a scris enorm de mult și de autori care și-au pus amprenta definitiv asupra poetului. Nume precum G. Călinescu (cu *Viața lui Eminescu*), Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, Tudor Vianu, Zoe Dumitrescu Bușulenga, Perpessicius, D. Vatamaniuc, Petru Creția ș.a. vor fi greu de depășit. Piedici în abordarea lui Eminescu pot fi numeroase, unele greu de trecut. În primul rând, complexitatea operei și a personalității de excepție a poetului. Nu în ultimul rând, imensa bibliografie de referință. În ce privește *Dicționarul cronologic*, fiind vorba înainte de toate de o cercetare preponderent documentară, descoperirea și parcurgerea surselor documentare a presupus eforturi deosebite. Este de menționat apoi contextul larg în care s-a desfășurat cercetarea: a început cu anul 1735, anul probabil al nașterii lui Petrea Eminovici, primul dintre strămoșii poetului atestat pe meleagurile Moldovei, venit din zona Blajului, și s-a oprit la finele anului 2012. Pentru parcurgerea acestui lung drum și acoperirea lui cu date și fapte ce conturează personalitatea și activitatea poetului, au fost necesari peste douăzeci de ani de muncă sistematică. Piedici am întâlnit și în încercarea de a convinge că Eminescu nu este „monopolul” unor așa-numiți „consacrați”, care susțin că despre Eminescu s-a scris tot ceea ce era de scris. Nu puține au fost piedicile în privința tipăririi lucrării.

*— Sunteți cunoscut în țară ca biblioteconom avizat. Ce v-a determinat să realizați *Introducere în biblioteconomie*?*

— Înainte de a răspunde întrebării se cuvine să amintesc că *Introducere în biblioteconomie* este rezultatul celor peste douăzeci de ani în care am predat cursul de biblioteconomie studenților Facultății de Litere din Baia Mare și al multor cursuri de inițiere și perfecționare în domeniu. Bibliologia cu ramurile ei (bibliografia, biblioteconomia, bibliofilia) a fost pentru mine un domeniu care m-a atras și căruia i-am consacrat în decursul anilor numeroase studii și cercetări publicate în presa de specialitate sau sub formă de cărți. Între cele mai recente amintim volumul *Cartea de-a lungul anilor (contribuții la istoria scrisului, a cărții și a tiparului)*, o lucrare care sintetizează datele și drumul parcurs de carte de la tăblițele de lut la cartea electronică, evoluția bibliotecii de la colecțiile de tăblițe, sulurile de papirus și pergament

la biblioteca electronică, toate acestea conturând contribuțiile noastre în acest domeniu și completarea bibliografiei destul de sărace în literatura noastră de specialitate.

*— Ce v-a făcut să luați hotărârea de a rămâne în Baia Mare și de a întemeia revista *Nord Literar*?*

— Am devenit băimărean prin căsătorie, soția locuind împreună cu părinții în acest oraș. Ce m-a făcut să rămân în Baia Mare? În primul rând familia. Chiar dacă veneam în Baia Mare după ce am trecut prin Cluj, Oradea, Satu Mare (orașe care mi-au rămas dragi), noua „casă” a început să-mi fie tot mai dragă și să devin dintr-un „venetic” un cetățean onorabil al urbei. Întâmplarea care m-a legat definitiv de Baia Mare a fost înființarea, în anul 1961, a Institutului Pedagogic de 3 ani, prima instituție de învățământ superior din nord-vestul țării, între ai căruia fondatori am avut onoarea să mă număr, instituție de care m-am legat pentru totdeauna, slujind-o timp de aproape cincizeci de ani.

Nord Literar constituie un alt moment important din viața mea. După cum se știe, Maramureșul se numără între cele mai vechi centre de cultură ale teritoriilor românești. De Maramureș se leagă primele texte de limbă română. Aici s-au tradus *Codicele voronețian*, *Psaltirea voronețiană*, *Psaltirea scheiană*, *Psaltirea Hurmuzachi*, *Codicele de la Ieud*. Și multe alte acte de cultură... Cu toate acestea, apariția unei reviste de cultură era de mult și de mulți așteptată, mai ales că, între timp, Maramureșul a dat numeroși scriitori de primă mărime. În aceste condiții, împreună cu un grup de scriitori, mi-am asumat înființarea revistei *Nord Literar*, primul număr purtând data iunie 2003. Astăzi, revista a împlinit doisprezece ani de apariție, însumând 150 de numere, devenind una dintre revistele literare importante, fiind înscrisă în familia revistelor aflate sub tutela Uniunii Scriitorilor din România.

— Există două constante în studiile dumneavoastră: Mihai Eminescu și Liviu Rebreanu. De unde atracția pentru cel de-al doilea?

— Într-adevăr, Eminescu a ocupat un loc important în preocupările mele, dovadă fiind cele șase cărți publicate despre poet și opera sa, dar și o ediție bibliofilă a *Luceafărului* eminescian.

Liviu Rebreanu a constituit un alt reper în preocupările mele. Cei doi mari scriitori au încununat, așa zice, la cel mai înalt nivel demersul meu în domeniul istoriei literare. Dar, de-a lungul anilor, am scris și publicat numeroase cronici și comentarii literare despre autori și texte aparținând literaturii române de la cronicari la scriitorii zilelor noastre.

De ce Liviu Rebreanu? De ce romanul *Ion*? Nu aș putea da un singur răspuns care să-mi justifice neapărat demersul. E firesc ca pentru un istoric literar Liviu Rebreanu și scrierile sale să devină o provocare. Dovadă sunt numeroasele cărți publicate. Unele, precum cele semnate de Niculae Gheran, Lucian Raicu, Aurel Sasu, Mircea Muthu, Ion Simuț ș.a., sunt de reală valoare. Dacă, în bună parte, acestea abordează opera lui Rebreanu în complexitatea sa, cercetarea noastră s-a oprit doar la romanul *Ion*, insistând mai

ales asupra universului uman ca element de structură a romanului. Din acest punct de vedere, abordarea noastră are un pronunțat caracter didactic. Prezentarea fiecărui personaj în parte, mergând până la cel mai neînsemnat, aduce un element de noutate în analiza romanului. *Ion – biografia unei capodopere* nu este singura noastră referire la Rebreanu. În decursul anilor, am publicat numeroase alte cronici și comentarii, unele dintre acestea fiind integrate în volumele publicate.

— *Care a fost cea mai importantă întâlnire literară a dumneavoastră?*

— Am avut bucuria multor întâlniri literare cu participarea unor personalități ale vieții literare. Îmi este greu să pun una pe un anumit plan. Între acestea îmi vine în minte bucuria de a mă întâlni, în cadrul Zilelor Revistei *Nord Literar*, cu distinși academicieni Augustin Buzura și Nicolae Breban (cu distinsa lui soție, Cristina Breban), ocazie cu care am realizat o emisiune la unul din posturile de televiziune locale. La fel de emoționante au fost întâlnirile cu Dumitru Țepeneag, Ion Pop, Ioan Es. Pop, Cornel Ungureanu, Constantin Cubleșan, Mircea Muthu, Dumitru Micu, Nicolae Gheran, Aurel Sasu, Mircea Popa, Ioan Moldovan, Ion Mureșan și mulți alții.

— *Ați fost coleg cu academicianul Augustin Buzura.*

Puteți să ne relați o întâmplare cu acesta din timpul studenției?

— Se întâmpla prin anii 1956-1957, când amândoi, după terminarea liceului, eram în căutarea unui rost în viață. Ne-am cunoscut prin căminele Grupului Școlar Miner, unde eu eram pedagog, iar Augustin Buzura învățător la școala din cătunul Valea Neagră (astăzi componentă a cartierului Ferneziu – Baia Mare). Între amintirile mele de neuitat este vizita pe care i-am făcut-o la școala din Valea Neagră, unde am petrecut împreună câteva zile. Se întâmpla, dacă bine îmi aduc aminte, în iarna lui 1957. Pe atunci drumul spre acel loc trecea pe valea râului Firiza, acum blocat de barajul de acumulare. Mijlocul de transport era un tren pe linie îngustă, care transporta bușteni spre vale. La deal, trenul era tras de o locomotivă, iar la vale rula fără aceasta, manevrat doar de ceferiști prin sisteme de frânare. Nu puține mi-au fost emoțiile la reîntoarcere, când aveam mereu senzația că voi fi aruncat de pe încărcătura de bușteni în prăpastiile care se vedeau și de-o parte și de alta a căii ferate.

— *Vi se pare că lipsește ceva din bilanțul activității dumneavoastră?*

— Oricât de multe și de importante ne sunt realizările, ele nu sunt pe deplin. Mereu apar altele pe care am dori să le înscrîm alături de celelalte. Ce

lipsește din bilanțul activității mele? La o însumare a celor realizate, sunt motive să mă consider un om împlinit. Asta nu înseamnă că nu regret că unele proiecte au rămas în stadiu de plan. Mi-aș fi dorit mult să realizez un dicționar al motivelor poetice în creația eminesciană. Dar speranța nu pierie niciodată.

— *Credeți în viitorul cărții digitale? În ce măsură internetul și digitalizarea au diminuat atracția pentru lectură, pentru carte?*

— După cum spuneam în rândurile de mai sus, cartea a constituit unul din obiectele de studiu care m-au urmărit ani la rând. Între lucrările publicate amintesc recentul volum *Cartea de-a lungul anilor*. A fost scrisă, mai ales, pentru a arăta că, oricâte inovații se vor produce și oricâte avantaje va oferi tehnica modernă, cartea nu va fi pusă în pericol de dispariție. Asta nu înseamnă să excludem unele mutații care vor avea loc. Internetul și digitalizarea au rolul și importanța lor. Pot fi chiar o anumită „piedică” în a abate cititorul de la lectura cărții tradiționale. În opinia noastră, cartea, așa cum este ea cunoscută, va rămâne încă multe secole, poate mai multe decât cele pe care le-a parcurs deja.

Interviu realizat de
Helga Bartus

acolade

Vasile Blidaru, ultimul luptător

Nicolae Iuga

Recenta apariție a revistei trimestriale *Familia Română* (nr. 3-4/2015), editată de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare, redactor șef dr. Teodor Ardelean, revine asupra personalității celebrului luptător anticomunist Vasile Blidaru (1911-1958) din satul Odești (jud. Maramureș) și scoate la lumină (http://www.familiaromana.ro/pdf/fr_2015_3-4.pdf, vezi pag. 109-115), prin contribuția lui Marian Bancoș, o serie de texte inedite aparținând unui gen literar ocazional și rar, cu un adevăr sufletesc aparte, acela al scrisorilor în versuri de pe front.

De regulă scrisorile de pe front, mai cu seamă cele trimise de către militarii români plecați din Ardeal în Primul Război Mondial fetelor pe care le iubeau sau soțiilor rămase acasă, cu copiii și în plus cu muncile specifice bărbatului pe cap, erau versificații cu o anumită formă relativ fixă și cu un conținut stereotip, care nu împiedicau însă cuvintele să deștepte în destinație emoții puternice și evocări strict personale.

În cazul lui Vasile Blidaru însă – pe atunci plugar român în etate de treizeci de ani, om însurat cu un copil și concentrat pe front „la unguri”, adică în armata horthystă în Al Doilea Război Mondial – avem texte originale de sute de versuri, cu detalii de viață unice, emanând o vădită tristețe și sensibilitate proprie de sub coaja dialectal-frustă a cuvintelor: „Când m’am despărțit de tine/ Multă supărare’m vinë./ Nu știu când ‘oi mai vin’i/ Nici pă când ne’om întâlni/ Nu știu pă unde m’or da/ Nici pă când m’oi înturna/ Poate mâni ori poate’alaltă/ Ori poate că niciodată./ Poate vin mâni înapoi/

Ori poate mor în război/ Pușcat de armă străină/ Și’ngropat fără lumn’ină/ [...] Și eu m’am făcut cortu/ Cu ușa cătră Codru/ Pă lături și lăsfînțat/ Cortu l’am acoperit/ Să nu văd unguri mai mult/ Că pre rău m’o bătrânit./ Io din cort am tot privit/ Cătă codru înfrunzât/ Ș’am crezut că te’oi vedea/ Sămi spui cum ești cu lumea [...]”. Au fost, totuși, scrisori expediate dintr-o unitate militară maghiară în vreme de război dar, pentru a trece de vigilența dublei cenzuri, militare și naționale, Vasile Blidaru le „criptează”, adică le redactează în limba română scrisă cu... litere chirilice, alfabet pe care atunci îl mai cunoșteau doar foarte puțini români tineri, din aceia provenind din familii de țărani înțelepți, cu înclinații cărturărești, așa cum era și Vasile Blidaru, familiarizat de timpuriu cu slova bătrânelor cărți bisericești.

Aceste versuri au și o serioasă importanță extra-literară, de ordin istoric, prin însuși faptul că au fost scrise de unul dintre cei mai hotărâți și longevivi luptători anticomuniști, căzut în luptă cu Securitatea abia spre sfârșitul lunii mai a anului 1958. Însuși Raportul oficial al Securității cu nr. 350/24 mai 1958 afirmă că „Prin lichidarea banditului Blidaru Vasile, organele noastre au lichidat ultima bandă contra-revoluționară ce activa pe teritoriul R.P.R.” (vezi Teodor Ardelean, Marin Bancoș, *Un Om, o viață, o legendă*, Editura Centrul Media West, Arad, 2014, p. 432, carte în care s-a publicat de fapt o bună parte din imensul său dosar de Securitate).

Pentru a liniști conștiința și – de ce nu – spre dezamăgirea celor care veghează la respectarea

Vasile Blidaru

strictă a Legii nr. 217/2015, așa zisa lege „anti-legionară” dată într-o țară în care nu mai există legionari și în care se caută zădărnicește construirea unei catedrale în timp ce se aprobă construirea de moschei, trebuie să arătăm că luptătorul anticomunist Vasile Blidaru nu a fost legionar de nici un fel, nici membru și nici simpatizant. A fost un simplu țăran mai înstărit, fiindcă era în același timp și un tâmplar neîntrecut, un om de treabă care s-a ținut departe de orice fel de activitate politică, până după Al Doilea Război Mondial. Atunci, prin 1946, văzând cam ce fel de oameni flămânzi și hoți se înghesuie la noua putere, s-a hotărât să intre și el în Frontul Plugarilor, partidul primului ministru Dr. Petru Groza. Dar Vasile Blidaru nu era omul care să fie nevoit să-și „completeze” veniturile din politică, dimpotrivă era un om cu ceva avere și foarte corect, ceea ce i-a atras invidia și ura proaspeților profitori sub titlul de comuniști. Au urmat niște denunțuri care priveau păreriile lui politice, arestarea și ancheta la Securitate. A reușit să evadeze, a fugit în Italia, unde a făcut câteva luni de instrucție într-o unitate de diversiune, după care a revenit acasă și a trăit zece ani ca haiduc de temut și de legendă al Țării Codrului (o zonă etnografică situată la interreferența Maramureșului cu Sălajul și Sătmarul), până când a căzut luptând cu arma în mână împotriva prigonitorilor săi cei fără de cuget și fără Dumnezeu, care nu îl lăsau să trăiască.

Fie-i memoria binecuvântată!

Profesorul Mircea Zăciu (II)

Constantin Cubleșan

Mircea Zăciu (centru) împreună cu Ion Mureșan și Vasile Gogea

Scrisul lui Mircea Zăciu din *Începutul sfârșitului* este simptomatic pentru o serie întregă de tineri scriitori ce intrau în arenă cu o bogată lectură clasică și contemporană, străină și autohtonă, având preocupare pentru stil și pentru o pictură de mediu surprinsă după modelele literare ilustre, pe care le-au aprofundat, le-au asimilat și pe care căutau a le continua într-o abordare, firește, personală. Numai că *problema* lor era, brusc, riguroasa cerință a metodei realismului socialist, impusă de-acum în planul general al creației artistice la noi, după model sovietic, și care le încorseta exprimarea, le vicia limba și exprimarea, și-i obliga la abordarea ideologică a temelor, la alegerea unor subiecte ce trebuiau să reflecte în mod expres noua *mentalitate* dintr-un climat *progresist* de tineri scriitori (Titus Popovici – care și el urmase, cam în aceeași perioadă, liceele „Moise Nicoară” și „Emil Gojdu” – cu al rău roman Străinul; Ion Brad educat, într-un alt mediu, la școlile Blajului, făceau parte din aceeași generație – ca să iau doar aceste exemple din aria culturală ardelenescă) ilustrează perfect efortul – pentru cine vrea să vadă acest lucru – de a împăca propria... estetică literară, asumată prin studiu și educație, cu aprigul canon al unei alte estetici... de masă, înnoitoare, impusă din exterior prin programul ideologic-tezist al unei clase sociale... conducătoare. Unii dintre ei acceptă compromisul, alții mai puțin sau chiar deloc. Din acest punct de vedere *Începutul sfârșitului* al lui Mircea Zăciu este elocvent, mai înainte de toate, pentru angajamentul personal al autorului care face aici tot ceea ce crede că poate face pentru noua proză, socialistă, dar și semnându-și abandonul ca prozator, neacceptând a fi un ilustrator de teze partinice, preferând a se retrage/reprofila pe aliniamentele studiului critic și al cercetării istoriei literare.

Acțiunea micro-romanului *Începutul sfârșitului* se petrece imediat după război („valsul care se revărsa prin ferestrele vilei Mărdăreștilor în noaptea asta înghețată de ianuarie 1945”), prozatorul

căutând a surprinde frământările micii aristocrații dintr-un oraș provincial – asupra căruia se îndreaptă, de fapt, interesul său – răscolită de tăvălugul evenimentelor militare ce a trecut peste ea și mai ales căutând a se coagula în structuri politice noi, menite a înfrunța agresivitatea, din ce în ce mai evidentă, a populației *de jos*, a muncitorimii, care se pregătea să ia în propriile-i mâini destinele țării, ceea ce se va și întâmpla în 1946, la alegerile din primăvară. *Felie de viață* pe care Mircea Zăciu o analizează, nu este așadar, prea mare, dar *fermentația* evenimentelor, rezonantă în sânul acestei păături sociale ce constituise odinioară *high-life-ul* orașului, este interesantă din toate punctele de vedere și merge, în fond, pe linia unor preocupări de analiză a mediilor, din literatura noastră modernă.

Focalizată atenția pe viața câtorva familii... respectabile ale locului, cu o recunoscută tradiție în cultivarea ceremonioasă a unor *tabieturi* mondene, ce apar acum cu totul anacronice și grotesci, descripția atmosferei momentului, rezonant în interiorul acestora, și perspectiva analitică în care se conturează personajele, amintește foarte bine modelul după care se călăuzea tânărul romancier, acela al prozei bengesciene, cu caligrafia elegantă a unei scriituri de rafinare elevație literară („Maud, soția lui Lupaș, își tutuia mătușile, închipuindu-și că le face plăcere. Dar Augusta era atât de nemulțumită, încât își țuguia buzele și se cufunda în lectură. Millie se simțea prea obosită să protesteze. Se mulțumea să zâmbească, gândindu-se că probabil totul se va aranja în curând. Calmul salonului, tablourile ce înțesau pereții, covorele, mobila întunecată, fotoliile, focul din căminul uriaș îi dădeau o siguranță pe care timp de câteva luni n-o mai avusese. Războiul o terorizase [...] Vlăjaru se simți stingherit, dar Maxențiu, tot mai infierbântat, își continuă filipica: nu el ar dori să se vadă în salonul Lupașilor, pe care în ultimă analiză îi disprețuia, dar oricum, dacă ai pretenția să reunești o dată pe săptămână notabilitățile orașului, putea fi el ignorat? Și pe urmă oamenii

care se perindau în salonul acela sunt chiar sub demnitatea lui – a lui, care a fost întotdeauna un om integru – afaceriști de bursă neagră, politicieni ratați, care-și încearcă acum norocul, foști funcționari compromiși, foști legionari, deveniți brusc anglofili, lasă că-i cunoaștea el...”).

Plimbarea aceasta, cu focalizatorul, prin saloanele burgheze trebuia neapărat pusă în relație contrastantă cu freamătul muncitoresc al străzii și al fabricilor, în așa fel încât să se sugereze – dacă nu chiar să se spună direct – căderea și decăderea acelei lumi aparținătoare trecutului *dubios* și afirmarea, solară, a celor aparținând clasei proletare în ascensiune spre puterea politică și de stat. Mircea Zăciu include, cu abilitate de altfel, în strategia intrigii dezvoltată prea voalat în confruntarea directă a celor două lumi, scene... muncitorești, de fabrică („Membrii consiliului de fabrică așteptau în picioare răspunsul patronului. Benedict se uita când la muncitorii pe care avea aerul că-i vede pentru prima oară, când la directorul Ilieș [...] – Acum destul cu vorbele! Noi ne obligăm să reparăm instalațiile și să punem fabrica în mișcare./ – Iar eu nu pot accepta lucrul ăsta [...] În definitiv unde ne trezim? E a mea fabrica sau a cui? Eu nu vă dau voie. Ați înțeles? – Eu. [...] – Ne luăm voia singuri! trânti Trifan cu pumnul greu pe tabla mesei./ – Nouă să ne moară copiii?! – Ușor îți vine dumatile, cu milioanele de la nemțșori cu care vă pupați în bot!” etc.), de manifestații agitatorice cu lozinci oripilante pentru urechile prea sensibile ale doamnelor ce-și afixau încă normalitatea: „La moarte cu criminalii și cu sabotorii epurației! La moarte până mai e vreme! La moarte, până mai există dovezi contra lor!” Etc.

Tensiunea dramatică din lăuntrul clanului aristocratic se acutizează aflându-se că unul din fiii acestor *domni* simpatizează și chiar acționează alături de elementele progresiste ale tinerețului proletar. Sunt *rețete* oferite de schematicul decalog al metodei realismului socialist, pe care Mircea Zăciu le încorporează, incomodat cu evidență, dar și cu destulă discreție. Micul său roman are însă calități narative ce-l pot ralia, cu drept cuvânt, discursului epic al prozei noastre interbelice de cea mai bună calitate: „Târgul răsufla ușurat sub ninsoarea deasă. Deși trecătorii erau rari, se vedea că viața își reluase cursul ei. Cafeneaua «La cerbul de aur», reparată, își pusesese perdele noi la ferestre, dincolo de grădinile afunde clipeau becuri în înserare, fumul ieșea pașnic prin hogeacurile vilelor celor bogăți... Asta însemna că viața reîncepuse [...] Viața își reluase cursul: erau focul din cămin, cărțile de iarnă (romane englezești, unde toți eroii beau ceai și discută lucruri plăcute, unde eroina se îndrăgostește de un tânăr plin de calități și sfârșește, după lungi ezitări, prin a-l lua de soț); erau budincile și cina fumegândă, teama care se strecura o dată cu căderea nopții, pisica bătrână, lăptarul și coșnița. Viața nu-și reluase cursul?! Noaptea, casele din cartierul distins al orașului erau ferecate”. Dar „Grădinile pustii, grele de nea, rămăneau ca niște decoruri în recuzita unui teatru. Decorurile prăfuite ale unei piese care nu se mai joacă. Mai departe, câmpul din capătul târgului: armament părăsit, câte o cască spartă, un braț galben, chirchit, îndreptat către cer, cartușe goale, scheletele tancurilor părăsite pe șosea, carbonizate și devastate. Corbi mari se roteau în zbor leneș, lăsându-se pe zăpada nesfârșită. Erau corbi mari și grași, cu croncănit leneș, îmbuibat. Cerul nu se desfăcea niciodată. Rămânea tot trist, plumburiu, oamenii

Islamizarea Europei?

Andrei Marga

nu văzuseră niciodată în iarna aceea cerul senin de sticlă. Pentru unii viața devenise de netrăit. Cămara goală. Nici o provizie. Magazinul lui Haralambie închis, numai farmacia deschisă până noaptea, cu clopoțelul sunând mereu, înlocuind clinchetul săniilor care nu se mai arătau. Pâinea se împărțea dimineața. Cozi mari se înșiriau în fața ușilor. Femei se băteau și țipau certându-e pentru un loc. Gara era bombardată. Trenurile umblau fără orar, lungi convoaie cenușii. Vagoanele aveau geamurile sparte, plușul sfâșiat, mișunau păduchii; compartimentele erau înțesate de femei, soldați și tot felul de oameni care cărau bidoane cu unsoare, saci cu făină, baloturi, geamantane, ca și cum ar fi fugit din fața unei urgii ce se apropia. În gări convoaiele se opreau câte o zi, se vindea ceai fierbinte, indivizi suspecti îți ofereau băutură la colțul W.C.-urilor, ruinile sălilor de așteptare rânjeau hidos [...] Cratere de bombe se căscău pe fostele peroane altădată înțesate de flori, oamenii se îngămădeau spre un cazan uriaș, unde o femeie de la Crucea Roșie turna cu un linguroi în gamele, cești, pahare de aluminiu și tinichele de conserve un lichid fierbinte, cu un miros vag de ceai de tei cu rom. Uneori ploua. Sau ninge. Sau gerul îngheța oamenii în compartimentele sufocante, mirosind a mahorcă, sudoare și păduchi, sau viscole opreau circulația, înfundând liniile. Peste tot plutea o senzație înăbușitoare de lume fără scăpare, de dezastru din care nu mai există ieșire./ Cartierul muncitoresc (câteva străzi strâmte, cu case joase, curți cu pruni și straturi de zarzavat înzăpezite) părea că doarme. Numai în jurul fabricii de cherestea era în fiecare zi zgomot și oamenii bătăteau zăpada, adunați pe la porți./ – Viața își reia cursul, zâmbea Andrei? Ș.a.m.d.

E un mic roman de atmosferă, mai degrabă, decât unul de acțiune. Și cu atât mai puțin unul... propagandistic, așa cum, desigur, era de așteptat. În orice caz, Mircea Zăciu apare în postura unui *intellectualist*, specie de creator pe care noua *viziune* artistică nu o agreea prea mult. Tânărul prozator înțelege că dă greș scriind proză după rețete și se retrage *strategic* pe alte *aliniamente* ale exercițiului literar. E un exemplu? E oare o bună manevră?! Pentru el, cu siguranță da. Pentru alții... Titus Popovici, bunăoară, avea să înțeleagă această *strategie* mult mai târziu, după ce va fi produs deja două romane, considerate, la acea vreme, între principalele repere ale noii literaturi... angajate. E un moment crucial, acesta al anilor '50, pentru destinele multor scriitori. Cei din generațiile mai vechi fie preferau să tacă, derutați deocamdată (unii erau chiar interziși), fie căutau a se plia, în *gesturi* cvasi-ridicole, la dezideratele... ideologice noi, oferind rateuri jenante (*Păuna mică*, romanul lui Mihail Sadoveanu este unul exponențial în totul), pentru a ceda locul altora, nu neapărat celor mai tineri cât mai ales celor mai impetuoși în servilism, care exercitau, fără complexe, meseria de... scriitor la comandă. Din acest punct de vedere, producția literară a acelor ani merită a fi recitită, cercetând-o cu interesul cu care se urmărește o fișă clinică, de observație, a evoluției oricărei maladii.

* Mircea Zăciu, *Începutul sfârșitului*, Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, București, 1956, Colecția *Luceafărul*.

De la faimosul său articol *Clash of Civilizations* (1993), Samuel Huntington ne-a obișnuit cu ideea că identitatea religioasă este cea mai stabilă dintre identitățile trăite de oameni și că războiul următor va fi al civilizațiilor colorate religioase.

Între timp, s-au petrecut multe evenimente care par să o confirme. A avut loc atacarea New York-ului și Washington-ului de către teroriști islamici. A izbucnit criza din Siria. S-au produs atacuri la Madrid, Londra, Paris, Bruxelles. Cei care execută atacurile sinucigașe dispar în neant rostind „Allahu akbar!”. S-a constituit Statul Islamic. Are loc migrația populației din țări islamice spre Europa.

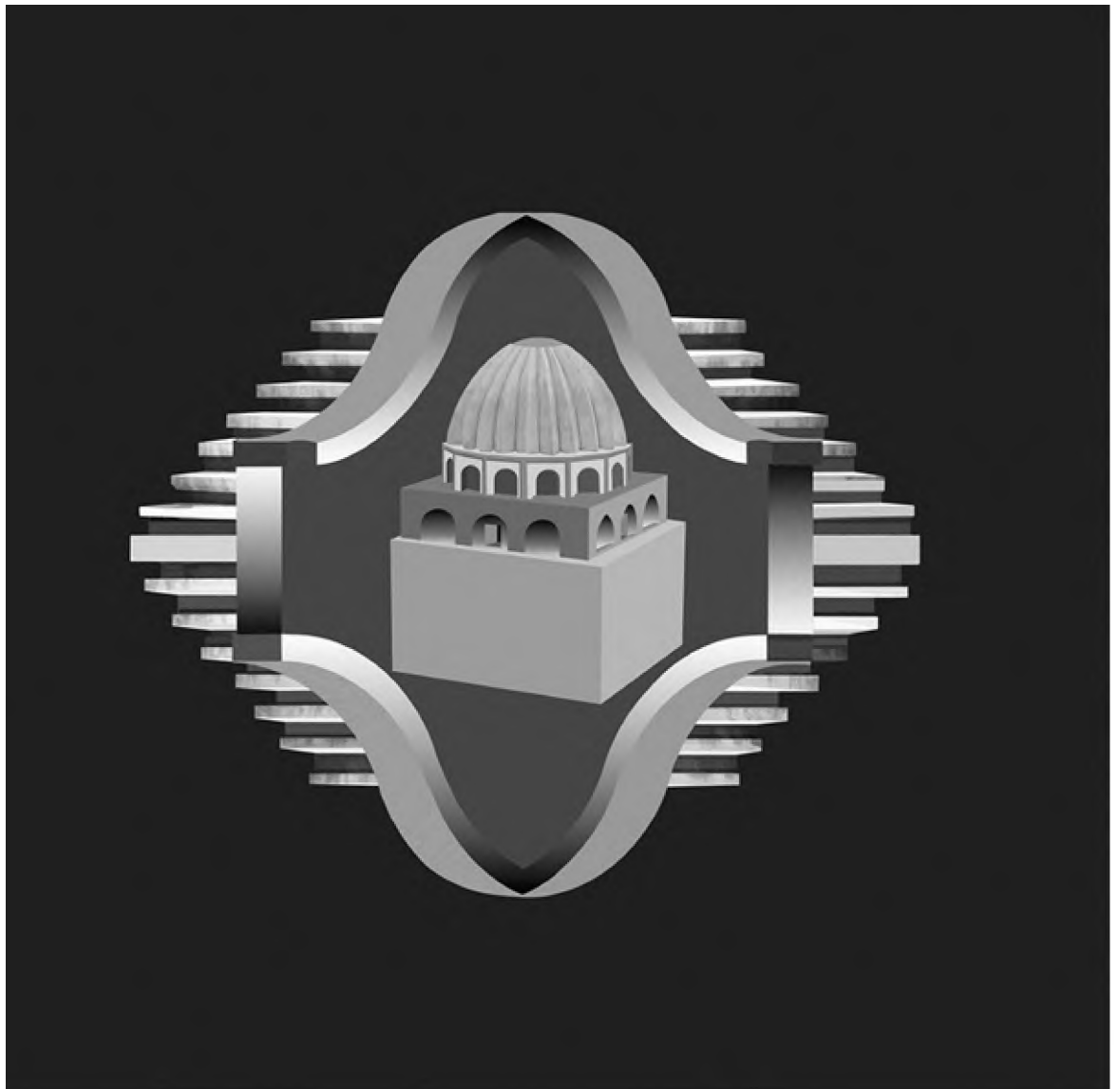
Pe de altă parte, Europa a încetățenit mai multe milioane de musulmi, localizați în țările cele mai dezvoltate, mai ales în Franța, Anglia, Germania. În unele orașe nu se pot câștiga alegeri locale fără votul comunităților de musulmi, iar la alegerile parlamentare, în echilibrul politic existent, acest vot nu mai este neglijabil. Germania a surprins declarându-se gata să preia un milion de emigranți. Ingeniosul roman al lui Michel Houellebecq, *Supunerea* (2015), a extrapolat tendințe și a dat reprezentarea literară a perspectivei islamizării, ce ar aștepta Franța și, poate, Europa.

În plus, amenințările Statului Islamic sunt fără ocolișuri. Sprijinul îi vine din peste treizeci de țări. În același timp, o parte a Islamului cheamă la recuperări după eliminarea din Spania și ase-

diul eșuat al Vienei și anunță revenirea în locurile ocupate într-o epocă de înflorire islamică. Deviza unor imami europeni – „adaptați-vă, dar nu vă integrați!” – prinde la generații noi, care par gata să treacă la acțiuni în plus. Peste toate, cu actualul curs demografic, în câțiva ani, Islamul își va modifica ponderea pe glob, depășind creștinismul sub aspectul efectivului de credincioși.

Se află Europa, prin toate acestea, în primejdia răsturnării proprii culturi, sinonimă cu o islamizare? Sunt de părere că prezența musulmă nu a smuls și nu va smulge Europa din cultura europeană. Această cultură are atuuri – șanse incomparabile de personalizare, nivel de performanță ridicat, confort al vieții – chiar dacă lasă să se vadă vulnerabilități. Decizia administrativă este greoaie, discrepanțele sociale cresc, iar relativismul viziunilor în vogă subminează orice inițiativă. Dar, așa cum arată lucrurile astăzi, cu o Europă confuză și indecisă și un Islam ofensiv, cultura europeană va trebui să se întrebuițeze din plin pentru a preveni primejdiile. Ea trebuie să-și valorifice atuurile, dar cu o capacitate de decizie și o capacitate de integrare schimbate.

Cei care cunosc istoria știu prea bine că influența islamică în Europa nu este nouă. Oricine este informat minimal recunoaște rolul învățaților arabi în transmiterea spre Europa modernă a învățaturii Greciei antice, care – alături de moștenirea Ierusalimului și a Romei antice – este parte a triumfului constitutiv al Europei. Curentul de

Antal Vásárhelyi

Geamia (2014), litografie, 100 x 100 cm

gândire al nominalismului, care a lăsat urme în spiritualitatea europeană, are la origine, în bună măsură, legături cu Islamul.

Pe de altă parte, diasporele nu-și aleg pentru prima oară ca liman Europa. Continentul a fost casa primitoare pentru multe grupuri. Azi suntem izbiți însă de o diferență. Diaspora evreiască, care a urmat ocupării Ierusalimului și distrugerii statului evreilor de către Titus (anul 70), a contribuit substanțial la modernizarea societăților europene. Diaspora islamică actuală, pe o parte a ei, suspectează, însă, modernitatea și vrea să o oprească. De altfel, cum se observă tot mai direct, conflictul persistent din Orientul Mijlociu nu este doar pentru teritorii sau alte bunuri, cum sunt tentați să creadă europenii grăbiți, ci pentru mult mai mult – o miză culturală, altfel spus: oprirea modernizării.

Europa a mai fost supusă la asalturi pentru a fi scoasă din cultura propriu-zis europeană. Oriunde s-a vrut părăsirea științei moderne, a economiei cu randament, a suveranității legii, a libertății ca autonomie a persoanei, a politicii ca dezbateri publice a chestiunilor de interes general, a adevărului drept corespondență cu realitatea dată în experiență, a viziunilor cuprinzătoare asupra istoriei a fost așa ceva. Asalturile de astăzi asupra culturii europene se particularizează prin apelul la religie, la terorism bazat pe disponibilitatea la sinucidere și pe avansul demografic ce se întrevede. Nu există semne ale vreunei zguduiri a culturii europene în anii ce vin. Dar hărțuirea la care asistăm deja, atacurile armate ce au loc, punctele de vedere agresive care s-au profilat nu pot să nu pună pe gânduri și să reclame acțiuni responsabile în consecință.

Oricum se privește situația, Europa este teritoriu de imigrare, în fiecare an stabilindu-se aici, mai nou, aproape o jumătate de milion de oameni veniți din diferite colțuri ale Pământului. Oricum ar fi evaluat, fenomenul migrației populațiilor va continua, mai ales în condițiile în care fiecare dintre țările cele mai competitive din economia mondială vrea să preia personal calificat, peste ceea ce oferă piața internă, pe lângă faptul că deficitul demografic al europenilor indigeni sporește și trebuie cumva compensat.

Pe de altă parte, nu se poate tăgădui dreptul convenit internațional la azil. Nu se pot nici discrimina, pe criterii religioase sau etnice, persoanele care se integrează în libertățile și drepturile recunoscute în Europa și care sunt cetățeni ca oricare alții.

Noutatea constă acum în faptul că, în ultimii ani, imigranții au venit în grupuri relativ organizate, iar printre numeroși oameni care aspiră să-și refacă viața în alt loc se află militanți ai distrugerii culturii europene. Mai ales în contextul terorismului, cu noii veniți, securitatea țărilor primitoare și a întregii Europe devine chestiune deschisă. Ea nu mai este doar o treabă de servicii secrete, ci chestiune de politici clarvăzătoare.

În pofida discuțiilor recente, coexistența oamenilor cu ascendențe culturale diferite nu are alternativă. Ea a fost numită, cu un termen mult vehiculat, dar puțin lămurit, multiculturalism. Orice am spune, multiculturalismul este, într-o anumită conotație, inevitabil. Nu se poate evita coexistența oamenilor care vin din diferite culturi. Multiculturalismul dă însă rezultate sub două condiții: împărțirea de către cei implicați a drepturilor și libertăților imprescriptibile ale omului și cetățeanului și interculturalitatea. Multiculturalismul ce include respectul dreptu-

rilor și libertăților și interculturalitatea este propriu-zis multiculturalism. Acesta este net diferit de multiculturalismul care a constat în crearea de ghettouri în marile orașe, eventual în societăți întregi, și care este nu doar contraproductiv, ci și primejdios. Și permisiva Europă trebuie să-l respingă.

Europa a intrat după 1989 sub cupola unei alte ideologii – cea a neoliberalismului, care stârnește nemulțumiri în cea mai mare parte a societăților și populațiilor. Darwinismul social, devenit viziune, concepe societatea doar ca luptă, mărește tensiunile și distruge țesutul cooperărilor. O critică culturală, politică și instituțională a actualului neoliberalism a intrat, ca urmare, la ordinea zilei. Întrucât partidele politice majore – creștin-democrația, social-democrația și liberalismul – o exercită prea puțin, povara argumentării a trecut în sfera religiilor. Iudaismul, creștinismul și Islamul promovează astăzi, prin numeroși reprezentanți de frunte, această critică. Dar nu această critică creează dificultăți în Europa, ci exploatarea ei mesianică din Islam, prelungită cu stigmatizarea celorlalți drept „păcătoși” și „servitori ai diavolului”. În fața acestora, nici Europa nu mai poate sta cu brațele încrucișate.

O problemă veche este asimetria în raporturile creștinătății și Islamului. În baza doctrinei drepturilor omului, o seamă de țări europene au lăsat libere inițiativele de susținere cu moschei a vieții religioase a musulmilor. De aceea, creștina Europă și-a schimbat în multe locuri înfățișarea arhitecturală. S-a petrecut ceva în reciprocitate în țările cu predominanță islamică? Fără simetrie nici creștinătatea nu mai poate sta pasivă.

Nu putem să nu luăm în seamă vocea unor imami care arată că Islamul, la nivelul *Coranului*, nu justifică violența. Pe terenul Europei, unii musulmi au mers mai departe și au apelat la tratarea reciprocă a iudeilor, creștinilor și musulmilor ca frați. Simetric, unii creștini au propus un nou cod de conduită al fiilor lui Abraham (Ibrahim, Avraam), care să valorifice originea lor comună.

Dar europenii nu-și mai pot permite să nu observe că un curent din Islam consideră că jihadul nu înseamnă doar curățirea lăuntrică de sine, ci și acțiune exterioară pentru a lichida „păcătoșii”. Acel curent susține că granițele Islamului trebuie extinse până la confundarea cu granițele

lumii, că Allah îndatorează musulmul să lupte pentru revenirea pe pământurile cândva cucerite. Documentele terorismului atestă că anumiți imami inspiră acte de violență. Așa stând lucrurile, peste toate, cineva trebuie să-și asume răspunderea pentru toate aceste interpretări care alimentează ofensiva teroristă, mai ales că actorii ei o revendică din *Coran*. Europa nu mai poate accepta anonimizarea răspunderii.

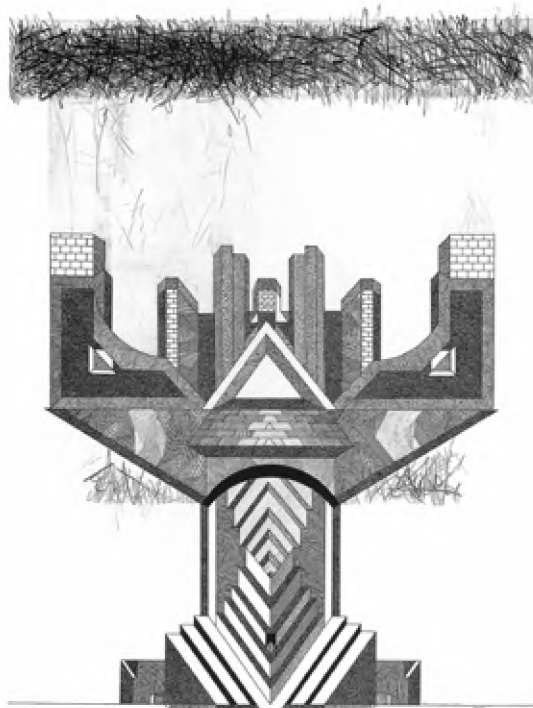
Oricât de incomodă este recunoașterea faptului, terorismul a devenit în anii din urmă un curent global, care încearcă să atingă obiective politice prin intimidare, fie și cu sacrificiul propriei vieți. În fapt, pe fronturile pe care el le-a deschis în diferite locuri din lume se află și tineri de proveniență europeană, iar rețelele sale financiare și informaționale nu sunt oarecari. De acum, trebuie luată în calcul noua anvergură a terorismului și noul său profil. Europa nu poate nicidecum să cedeze terorismului. Acțiunea serviciilor secrete este aici necesară, dar de departe insuficientă. Terorismul are premise sociale și economice, dar nu se reduce nicidecum la acestea, căci vine evident mai de departe.

Trăim într-o lume descrisă de Metternich – în care marile puteri decid – o lume în care mulți urmează devisa lui Bismarck. Aproape fiecare judecă după regula „să fiu de partea care are un aderent și, mai ales, care are putere în plus”. Principiile și-au pierdut deocamdată forța. Grupările și regrupările le-au luat locul. Numai că aranjamentele rezultate din grupări și regrupări nu rezolvă decât pentru moment problemele, care își vor cere prețul sporit nu peste mult timp.

Nu ai cum să prescrii comportamentul supraputerilor de azi. Poți doar să constați că ele urmează o geometrie variabilă care trebuie luată în calcul. Nu există însă soluție la terorismul ce se extinde decât dacă supraputerile – SUA, Rusia, China, Uniunea Europeană – cad de acord să-l combată împreună. Nu dă rezultate lupta contra terorismului dacă una caută avantaje, când alta este sub atac. Europa are nevoie însă de rezolvări neîntârziate, fiind mai nou ținta perceptibilă.

Dacă aceste acțiuni se întreprind, atunci nu este vreo primejdie pentru cultura europeană, primejdie din care dreapta a făcut deja parolă electorală. Nu este loc de amânări, căci multe s-au schimbat în lume. Bunăoară, este de asumat că nu totdeauna simpla forță decide, cât capacitatea de a evita implozii. Societățile de înaltă complexitate au un potențial incomparabil de a rezolva probleme, dar și o vulnerabilitate caracteristică la evenimente aparent mici. S-a văzut cum s-au prăbușit regimuri ca urmare a unui protest izolat, sau cum au dispărut imperii întregi prin demonstrații în câteva orașe. Societățile europene sunt cuprinse, la rândul lor, în „societatea mondială”, în care o mutare atrage o alta, de multe ori neprevăzută și cu efecte incalculabile.

Lămurirea chestiunilor și o nouă capacitate de decizie a Europei ar putea deschide o perioadă de relații normalizate între creștinism, iudaism și Islam, între Europa și țările islamice. Neclaritățile și indeciziile sunt adesea surse de conflict mai mari decât atitudinile răspicate. În definitiv, Primul Război Mondial – ne spun astăzi cei mai calificați istorici – a izbucnit din tragice erori diplomatice și politice și din inacțiune!

Antal Vársárhelyi

Arhitectură în alb și negru (2014)

„Industria morții”: Papa Francisc despre traficanții de arme și cauzele celui De-al III-lea Război Mondial

Victor Gaetan

Analiza știrii: În unele afirmații care amintesc de avertismentul președintelui Eisenhower în privința confluentei intereselor militare cu cele economice, Sfântul Părinte a atras în mod repetat atenția asupra celor ce profită de pe urma conflictului.

Vatican: Confruntat cu violențele cataclismice din Orientul Mijlociu, pe care le numește un „al III-lea război mondial pas cu pas”, Papa Francisc nu s-a sfiit să sugereze o cauză majoră a acestui conflict internațional mortal: interesul economic.

În fața unor ascultători ce diferă de la elevi de școală generală italieni și până la Congresul SUA, Sfântul Părinte declară că traficanții de arme sunt cei care alimentează războiul în vederea profitului.

Răspunzând unei întrebări venite de la o fetiță care vizita Vaticanul în primăvara anului trecut împreună cu alți tineri, Papa Francisc a declarat: „E foarte serios. Unii oameni puternici își câștigă existența din producția de arme și le vând unei țări care le folosește împotriva altei țări... Este industria morții, lăcomia care ne face rău tuturor, dorința de a avea bani.” El a continuat: „Sistemul economic gravitează în jurul banilor și nu în jurul bărbaților, femeilor... Astfel că războiul se poartă pentru a apăra banii. De aceea unii oameni nu vor pace: lor le ies bani din război, cu toate că războaiele aduc bani cu prețul vieții, educației, sănătății.”

Papa Francisc a reiterat același punct de vedere în fața Congresului SUA: „Aici trebuie să ne întrebăm: de ce se vând arme mortale unora care plănuiesc să aducă suferințe de nedescris societăților și indivizilor? Din păcate răspunsul, cum știm cu toții, este: pur și simplu pentru bani; bani îmbibați cu sânge adesea nevinovat. În fața acestei tăceri rușinoase și culpabile este datoria noastră să înfruntăm problema și să oprim comerțul cu arme.”

Și în timpul slujbei zilnice din capela reședinței sale din casa de oaspeți în St. Martha, de acum două luni, Papa a reiterat: „Ce va rămâne după acest război, în mijlocul căruia trăim acum? Ruine, mii de copii rămași fără educație, atâtea și atâtea victime inocente; și enorm de mulți bani în buzunarele comercianților de arme.” El a continuat: „Un război poate fi justificat, ca să spunem așa, prin multe, multe motive, dar când întreaga lume este în război, cum este astăzi – chiar pic cu pic, cum este el – puțin aici, puțin dincolo, și cam peste tot, nu există justificare. Iar Dumnezeu plânge. Isus plânge.”

Să formuleze Sfântul Părinte un truism vag? Ori convingerile sale se relaționează direct cu situația agitată din Orientul Mijlociu? Să explorăm cum se aliniază analiza Papei Francisc cu tragedia care se desfășoară în acea regiune.

Înarmarea Orientului Mijlociu

Conform principalului analist al cheltuielilor de apărare, Institutul Internațional de Cercetare asupra Păcii din Stockholm, Statele Unite sunt cel mai mare comerciant de arme din lume, livrând 56% din toate armele care se vând pe plan internațional. Statele Unite au furnizat 47% din armele din Orientul Mijlociu în 2014, ultimul an pentru care s-au publicat cifre. Deci nu e de mirare că Sfântul Părinte a avut cuvinte aspre la adresa Congresului în privința vânzărilor de arme.

Mai mult de atât, e bine știut că arme și vehicule americane care au fost capturate de la forțele irakiene sau abandonate de acestea se găsesc în dotarea Statului Islamic – ceea ce înseamnă că Statele Unite a aprovizionat în mod indirect teroriștii. Probabil prea puțină lume își dă seama că vânzările de arme sub președenția lui Barack Obama s-au accelerat în mod dramatic: în primii cinci ani ai administrației Obama, vânzările totale de arme au depășit cifra din administrația de opt ani a lui Bush cu 30 de miliarde de dolari.

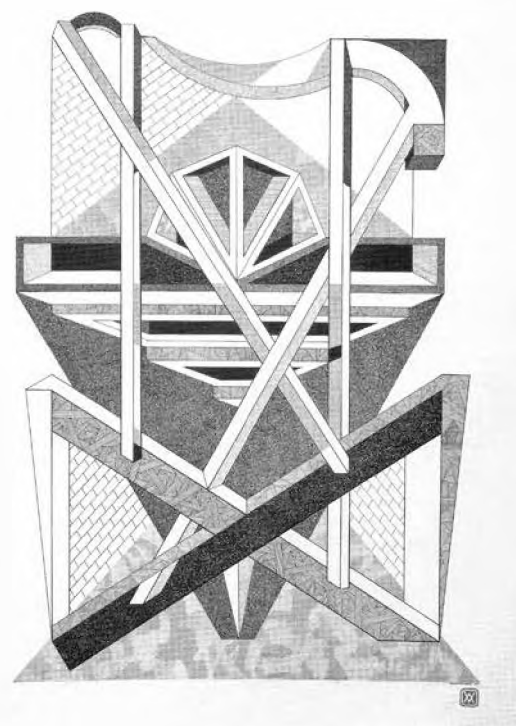
Într-o foarte incitantă analiză, William Hartung, reputatul expert în armament, scrie: „Majoritatea vânzărilor de arme din administrație Obama au mers spre Orientul Mijlociu și Golful Persic, în frumtea grupului de cumpărători fiind Arabia Saudită cu 46 de miliarde de dolari din noi contracte. Acest fapt este foarte deranjant, având în vedere șirul complex de conflicte ce devastează regiunea.”

Arabia Saudită și-a crescut cheltuielile pe arme în 2014 mai mult decât orice altă țară din lume. Ea a cheltuit 81 de miliarde de dolari pe arme, 10% din veniturile sale – un procentaj mai mare decât orice altă țară cu excepția Omanului. Cel mai mare vânzător de arme către Arabia Saudită a fost Regatul Unit, furnizând 36% din stocul său realizat între 2010-2014, urmată imediat de Statele Unite, care a asigurat 35% din achizițiile regatului saudit.

Război împotriva civililor din Yemen

Regatul Arabiei Saudite are 28 de milioane de locuitori. Ce face el cu atâtea arme?

Un lucru e clar: în 2015 el a declarat un război agresiv împotriva vecinului său din sud, Yemen, o țară relativ tolerantă în privința respectului de bază al libertății religioase. Sfântul Scaun are relații diplomatice cu Yemen-ul din 1998. În schimb, Sfântul Scaun nu a avut niciodată relații diplomatice cu Arabia Saudită, stat creat în 1935, în general fiindcă ea refuză să permită libertatea religioasă. Chiar și în ziua de astăzi, în Arabia Saudită este ilegal să ai o Biblie, sau să te rogi împreună cu alții în propria locuință.

Antal Vársárhelyi Dimensiune spațială (2014), desen

Războiul Arabiei Saudite cu Yemen-ul a inclus lansarea de bombe anti-personal și a altor tipuri de muniție în masă asupra populației civile, inclusiv asupra unor școli și clinici medicale.

Radio Vatican a subliniat impactul mortal al acestui conflict asupra copiilor yemeniți, revelând luna trecută că mai mult de 1 milion de copii din păturile sărace sunt înfometaji.

În mod tragic, Arabia Saudită a continuat aceste atacuri aeriene, care depindeau în mare măsură de ajutorul logistic al Marii Britanii și SUA. Printre locațiile lovite de atacurile aeriene saudite se află și o biserică catolică din Yemen-ul de Sud, una din puținele existente în țară.

Părintele iezuit Samir Khalil Samir spune, într-un eseu recent intitulat *Arabia Saudită și Iranul se bat pentru dominația lumii islamice*, publicat de AsiaNews, că agresiunea Arabiei Saudite împotriva Yemenului este o manifestare a războiului religios în curs de extindere între musulmanii suniți, conduși de Arabia Saudită, și șiiți, o ramură minoritară a Islamului, majoritară în doar patru țări: Iran, Irak, Bahrein și Azerbaidjan.

Circa 47% din populația Yemenului este șiiță sau musulmani Zaidi, o ramură a șiiților.

Părintele Samir, un renumit cărturar al Islamului, consideră șiiții ca fiind „mai liberali în gândire, atât din punct de vedere intelectual cât și critic.” El explică că imamii șiiți studiază filosofia, istoria și știința antică, de exemplu, pe când imamii suniți memorează Coranul și resping cărțile „necredincioșilor”.

În timpul unei vizite recente la Washington, Părintele Samir a declarat pentru *Register* că Arabia Saudită „promovează agresiv o dogmă fundamentalistă intolerantă, Wahabbismul, care respinge ideea că Coranul poate fi interpretat de-a lungul timpului prin argumente raționale – în ciuda unui spirit de pluralism care a existat în lumea islamică între 1860 și 1950, care a dus la toleranță religioasă. „Ideologia Wahabbi este baza

operării în Arabia Saudită a unei [legi] *sharia* brutale, sub care decapitățile, răstignirile, uciderea cu pietre și alte tipuri de execuție publică au devenit rutină,” a spus Părintele Samir.

Execuția politică din 2 ianuarie a unui cetățean saudit care era ayatollah šiit a fost cea care a dus la ruptura diplomatică dintre Arabia Saudită și Iran.

Preotul iezuit a declarat publicației noastre că Arabia Saudită își propagă ideologia prin intermediul banilor: ea finanțează moschei, imami și școli Whabbite (*madrassa*) în întreaga lume, fapt pentru care fundamentalismul sunit e în creștere în țări ca Malaysia, Indonezia și Filipine, unde extremismul este un lucru nou.

Arabia Saudită a ridicat mai mult de 1000 de moschei în lume, care promovează Wahabbismul. Regatul plănuiește să ridice circa 200 de moschei în Germania, unde au sosit aproximativ 1 milion de refugiați musulmani în 2015.

Wahabbismul are ca țintă creștinii

Conform Părintelui Samir, fundamentalismul Wahabbi este cel care hrănește radicalismul Statului Islamic; el explică, de asemeni, că grupul terorist era, inițial, o mișcare anti-șiită.

Alți experți confirmă legătura dintre Wahabbism și intenția de a elimina creștinismul din Orientul Mijlociu.

Abbas Kadhim, președintele Institutului de Studii Șiite și fellow la Facultatea de Înalte Studii Internaționale de la Universitatea Johns Hopkins, ne-a declarat: „Adepții Wahabbi au finanțat, în

timpul conflictului din Irak, anumite elemente insurgente să ucidă creștini. Wahabbiții au văzut în Irak și Siria o ocazie să elimine creștinii din zonă.”

Cum pot Statele Unite considera Arabia Saudită un aliat apropiat, când ea exportă islamismul radical și o intoleranță criminală față de creștini? E o întrebare pusă tot mai insistent.

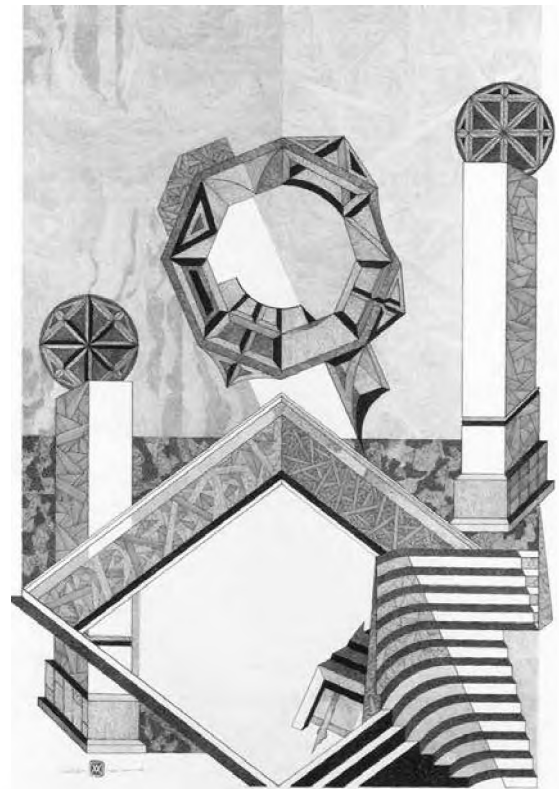
La o audiere din Comisia de Război a Camerei Reprezentanților privind evoluția extremismului islamic, cel puțin un membru al Congresului a atras atenția asupra rolului Arabiei Saudite în propagarea Wahabbismului.

Chuck Hagel, fost secretar al Departamentului de Apărare, a declarat la consiliul NATO luna trecută că Casa albă nu și-a selectat corect prioritățile în Orientul Mijlociu. El a arătat că președintele Obama a „paralizat” politicile în jurul scopului de a-l înlătura pe președintele Bashar al-Assad, pe când problema reală a securității naționale a fost și rămâne Statul Islamic. Hagel a fost unul dintre primii lideri ai națiunii care a subliniat pericolul deosebit pe care l-a reprezentat această grupare în 2014, numindu-l „o amenințare iminentă asupra tuturor intereselor din regiune.”

„Assad nu a fost niciodată inamicul nostru,” a spus Hagel foarte limpede. El a declarat pe site-ul al-Monitor.com că a aduce stabilitate în Siria cere o colaborare a Statelor Unite cu Arabia Saudită, Iran și Rusia – un scenariu greu de imaginat în acest moment.

Critici asupra abordării SUA

Papa Francisc nu pronunță nume când se referă la arme și nici nu specifică anumite tranzacții

Antal Vársárhelyi *Sanctum Sanctorum* (2008), desen

cu arme care alimentează războiul. Cu toate acestea, catolicii din Orientul Mijlociu sunt într-un virtual consens în privința influenței negative a implicării militare a SUA în regiune.

Unul din oficialii Caritas în Liban a fost uluit când a povestit: „Am avut un grup de ziariști americani catolici în vizită. Pur și simplu nu au putut înțelege câtă lume spune că *Daesh* [numele arab al ISIS] a fost înarmat de armata americană”. Chiar și o călugăriță dintr-o tabără de refugiați a spus același lucru. E un lucru arhicunoscut aici, dar șocant pentru americani.”

Președintele republican Dwight Eisenhower a avertizat și el, într-o alocuțiune notorie, în legătură cu armele și interesul național. El a creat expresia „complex militar-industrial” în cuvântarea de rămas-bun din ianuarie 1961, pentru a descrie puterea crescândă a celor două interese: industria de armament și instituția militară americană.

Ca general cu cinci stele în armata americană care a ajutat la câștigarea celui de-al II-lea război mondial, Eisenhower evident admira armata, dar era îngrijorat în privința riscului potențial al unei confluențe dintre aceste două puteri spre subminarea democrației.

Eisenhower spunea: „Fuziunea unui enorm aparat militar cu o mare industrie producătoare de armament este nouă în experiența americană. Influența totală – economică, politică, chiar spirituală – se resimte în fiecare oraș, fiecare clădire de stat, fiecare birou al administrației federale... În consiliile de guvernare trebuie să ne păzim de acapararea unei influențe nelegitime, fie dorită ori nedorită, exercitată de complexul militar-industrial. Potențialul creșterii dezastruoase a unei puteri prost plasate există și va persista.”

(Victor Gaetan este colaborator al *Washington Post* și al *Foreign Affairs*)

Traducere din limba engleză de
Cristina Tătaru

Antal Vársárhelyi

Fabulosum scalam (2014), litografie, 100 x 100 cm

Exoterism

Vasile Zecheru

Termenul exoterism pare a fi o apariție târzie în literatura de specialitate, el având o justificare, îndeosebi, conceptuală și livrescă, tocmai pentru a contrabalansa celălalt termen pereche, ezoterismul, cel care ne-a parvenit prin intermediul filosofiei elene. Uneori, în vorbirea curentă, este acceptată cu prea mare lejeritate o similaritate a termenului exoterism cu cel care desemnează învățătura de ordin religios, aceasta introducând inclusiv o doză considerabilă de reduționism și confuzie. Distincția între cei doi termeni menționați a fost corelată încă din timpuri imemorabile cu cele două aspecte fundamentale ale doctrinei metafizice, unul interior – tainic, profund, elitist iar celălalt, exterior – ușor comprehensibil, elementar și, ca atare, susceptibil de a fi pus la îndemâna tuturor membrilor comunității, inclusiv în forma sa scrisă. La vechii greci, de pildă, exoterismul prezenta doar o versiune diluată a doctrinei, prea vagă și prea simplificată pentru a fi profundă și de largă cuprindere. Întrucât avea drept scop simpla popularizare a învățăturii despre sacru, în practicile exoterice erau utilizate frecvent metafore și simboluri care degenerau adesea în analogii facile și astfel, eșuau în derizoriu și banalitate (Guénon, R., 2006).

În mod organic, religia – ca transmisie doctrinară – va avea, o dimensiune exoterică specifică, dar și un nucleu ezoteric, un nucleu spiritual tainic și inițiativ, fără de care nimic nu mai poate fi canonic și conform cu vechile precepte stabilite ab inițio. De altfel, potrivit definiției de la care am pornit¹, nici un rezultat uman nu poate primi atributul „tradițional” decât prin comiterea unui abuz. Singura excepție de la această regulă o constituie religia ca verigă a unui lanț neîntrerupt de transmitere a unei influențe spiritual, aceasta fiind, concomitent, și o succesiune autentică de maeștri transmițători ce garantează, prin ea însăși, realitatea și permanența originii supraumane, în interiorul unei asemenea moșteniri spirituale.

Multă vreme cuvântul exoterism cu înțelesul său de astăzi, pur și simplu n-a existat. Invenție lingvistică târzie, termenul s-a născut din necesitatea de a se defini, cu mai mare exactitate, ezoterismul, tot astfel cum grosierul, care se precipită în jurul subtilului, îi dă acestuia din urmă un contur definit și o individualitate conceptuală de sine stătătoare. Cei doi termeni nu sunt o pereche de contrarii sau o dualitate², ci reprezintă două fațete ale aceleiași veridicități, precum esența și substanța, suprafața și profunzimea, cerul și pământul etc. În realitate, ezoterismul și exoterismul alcătuiesc un dualism organic și coerent, cele două principii coexistând în unitatea și interconectarea lor indisolubilă.

Există totuși, o referire originară și edificatoare privind noțiunea de exoterism. Într-o epistolă trimisă de către Alexandru Macedon maestrului său, celebrul Aristotel, era subliniată o distincție certă între învățătura ezoterică (lecțiile acroactice sau acromatiche) și cea exoterică – învățătura predată la comun, tuturor cursanților. Trebuie spus că, la acea vreme, Aristotel predă două tipuri de științe / arte: unele exoterice³ și altele ezoterice⁴. Primele discipline erau predate dimineața în cadrul unor lecții publice, iar celelalte, seara, în formă strict orală, pe timpul așa-ziselor plimbări peripatetice

și se adresau doar celor aleși (inițiați). Rezultă că obiectul transmiterii de cunoștințe ezoterice era tainic, rezervat și de o cu totul altă natură comparativ cu cel al lecțiilor predate la comun. Întrucât nu avem suficiente date și informații pentru a ne pronunța putem conchide sumar că metafizica transmisă selectiv era rezervată doar celor care dovedeau anumite capacități⁵ și, astfel, probau o putere de înțelegere pe măsură. Probabil că anterior acceptării la lecțiile acroactice, Aristotel își supunea ucenicii unui ritual de inițiere, le cerea o doză mai mare de ascultare și, de ce nu, efectuarea unor exerciții spirituale care să le amplifice intuiția intelectuală. Aristotel fusese ucenicul lui Platon iar acesta din urmă primise de la Socrate cunoașterea revelată și, odată cu aceasta, arta maieuticii, aceea celebră măiestrie de a „moși” Adevărul, cunoașterea de Sine, iluminarea ca trăire ființială. (Dumitriu, A., 1992)

Tot astfel, în cazul Creștinismului primitiv considerat de către unii cercetători ca fiind, la începuturile sale, nimic altceva decât o cale inițiativă pură, fără ierarhii și fără administrație, deosebirea dintre ezoteric și exoteric poate devini evidentă dacă vom aprofunda analiza binecunoscutului îndemn: *Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu, cele ale lui Dumnezeu!*⁶ (Guénon, R., 2012). Această expresie căreia, de-a lungul timpului, i s-au atribuit diverse conotații mai mult sau mai puțin calificate, poate fi interpretată ca fiind o trimitere la două lumi diferite: cea exterioară, profană, străină de fondul problematicii spirituale și cea profund inițiativă, lăuntrică și sacră. În mod inerent, o tradiție vie și autentică va conține un cadru exoteric având o existență publică, o largă și neselectivă cuprindere în ceea ce privește adeziunea membrilor comunității. În același Tradiția va avea inclusiv un centru inițiativ, insesizabil de către societate, depozitar și transmițător al cunoașterii tainice. Învățătura această rezervată, destinată aleșilor, era în măsură să facă posibilă cunoașterea de Sine, vederea lui Dumnezeu ca lumină lăuntrică sau trăirea la propriu a experienței transcendente ca unică modalitate de a atinge apogeul statutului de om.

În Evul Mediu european, în cadrul unor școli foarte închise, încă se mai perpetua distincția tradițională dintre ezoterism și exoterism. Școlile respective nu erau simple formațiuni filozofice în care putea avea acces oricine. De regulă, învățătura transmisă aici nu răzbătea în afară decât învăluită în simboluri și alegorii anume destinate pentru a oculta Adevărul. Pentru aceste uși închise-deschise doar adepții care dovedeau capacități intelectuale corespunzătoare și care, în prealabil, își asumaseră un angajament privind păstrarea secretului dețineau cheile potrivite (Guénon, R., 2005).

Mai târziu, alchimiștii nu au făcut decât să asigure continuitatea Tradiției. Prin celebra și sofisticata lor doctrină cosmologică și îndeosebi prin simbolismul lor straniu ei reflectau devenirea omului într-o îndumnezeire utilizând legenda transformări minereului brut în diverse produse metalurgice superioare. Simbolurile conținute în scrierile alchimice au constituit, în mod evident, exoterismul acelei forme tradiționale, în timp ce ezoterismul prindea viață numai ca urmare a interpretărilor care se transmiteau în mod select și rezervat, preponderent pe cale orală. Tot astfel,

utilizând legende din arealul geometriei, arhitecturii și din simbolistica limbajului convențional al meșterilor zidari, masoneria modernă conferă conotații de ordin spiritual uneltelor acestei bresle și lucrărilor sale. La exterior, totul pare dificil de înțeles pentru că analogiile utilizate dau o învăluire suficient de rezistentă pentru a se asigura protecția acțiunilor specifice și adevăratele sensuri ale lucrărilor din atelierele masonice. În rezumat și în esență, se poate spune că ezoterismul reprezintă concepția iar exoterismul – expresia; în manifestarea lor sincronă, cele două aspecte doctrinare sunt profund și organic corelate. Așadar, „spiritul” unei forme tradiționale, oricare ar fi aceasta, este ezoteric (elitist, ocult), pe când „litera” sa este de natură exoterică, publică și de largă circulație (Guénon, R., 2006).

În iudaism, ezoterismul este reprezentat prin Kabbalah – ansamblul tradițional de învățături și interpretări rabinice privind semnificațiile profunde ale textelor cuprinse în cărțile sfinte – în timp ce, aspectele exoterice, populare, rămân la nivelul unei interpretări literare, superficiale și ușor de înțeles. Tot astfel, tradiția islamică relevă și ea o dublă manifestare – una, ezoterică (metafizică, elitistă, rezervată, inițiativă) și cealaltă, exoterică (religioasă, extinsă la nivelul întregii comunități).

În ceea ce privește tradițiile orientale, diferența dintre ezoterism și exoterism nu mai este atât de vizibilă. În China, de pildă, întreaga învățătură socială este exoterică în timp ce doctrina metafizică este transmisă unei elite extrem de restrânsă. Totuși, în taoism, diferențierea la care ne referim nu poate fi riguros evidențiată deoarece, în absența unei religii instituționalizate precum cea din lumea europeană⁷ separarea în sine, constituie o operațiune dificilă și neconcludentă. În India, de asemenea, nu este posibilă luarea în considerație a distincției dintre cei doi termeni întrucât tradiția se prezintă aici ca un corpus compact și unitar sub aspect metafizic. „Tot ce ce poate distinge [...] este doctrina esențială [...] cu totul metafizică, și aplicațiile sale de diverse ordine, care constituie tot atâtea ramuri secundare în raport cu ea; [...] Doctrina metafizică nu oferă alt ezoterism decât cel ce poate fi găsit în ea [...]; toți pot fi admiși să primească învățătura în toate gradele sale, cu singura condiție să fie calificați intelectual...” (Guénon, R., 2006).

Așadar, în oglindă cu termenul prim, exoterismul presupune o cunoaștere preponderent morală, cunoașterea ce se transmite sub forma unei învățături de ordin spiritual și liturgic, inclusiv celor neinițiați și cu capacități intelectuale mai modeste. În înțelepciunea lor, pentru a nu exclude pe nimeni de la împărtășirea sacralului, religiile au promovat în mod natural o dimensiune exoterică a Tradiției, anume pentru a nu se produce o discriminare nejustificată între sacru și ceea ce denumim profan. De regulă, această învățătură la care ne referim mai sus, a fost modulată sub forma unor ritualuri care, de secole, sunt practicate de către preoți în cadrul lăcașelor de cult, la procesiuni putând participa toți membrii comunității indiferent dacă aceștia sunt inițiați sau nu.

În esență, prin procesiunile organizate și derulate în spații special consacrate și după anumite canoane, membrii clerului săvârșesc procesiuni exoterice prin care se transmit învățăturile specifice, preponderent etice și liturgice. Tot acest cadru organizatoric și procesual-ritualic constituie totodată suportul, vehiculul și acoperământul

Obsesiv 20 DEN (5)

Robert Diclescu

miezului ezoteric, adevărul permanent și imuabil, prezent ca atare, în orice tradiție vie și autentică. De precizat aici că instrumentele specifice exoterismului vizează un nivel de citire și de interpretare ce corespunde îndeosebi, palierului literar și moral al realității.

În linii generale, rolul instituțiilor exoterice rezidă în a asigura desfășurarea învățământului religios având drept principal scop edificarea, în cadrul societății, a unei moralități sănătoase și a unui climat de reală trezire la viața spirituală. Lucrarea exoterică are, de asemenea, și o importantă dimensiune în plan social prin aceea că stimulează solidaritate, întraajutorarea, caritatea etc.

În loc de concluzii, este necesar a se sublinia aici câteva idei referitoare la importanța și necesitatea exoterismului. În fapt, a considera ca inutilă și nefolositoare participarea la ritualurile săvârșite în public reprezintă o negare a Tradiției. În Europa și America, există astăzi, organizații inițiatice care însă nu au nici o legătură cu ansamblul unei forme tradiționale. Prin urmare, acestea pot fi compatibile cu orice formă de exoterism nu însă și cu absența acestei dimensiuni tradiționale căci, nu se poate construi un edificiu spiritual fără a se conta pe o temelie solidă. Așadar, adeziunea la un exoterism reprezintă o condiție prealabilă pentru a se ajunge în cele din urmă la ezoterism. Altfel spus, ar fi o eroare să se creadă că exoterismul poate fi eludat de către cel care a primit o inițiere. (Guénon, R., 2009)

Bibliografie

- Dumitriu, A., (1992) – *Philosophia mirabilis*, Ed. Fundației culturale române, pp. 33-35
 Guénon, R., (2005) – *Ezoterismul lui Dante*, Ed. Aion
 Guénon, R., (2006) – *Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse*, Ed. Herald, pp. 127-134
 Guénon, R., (2009) – *Inițiere și realizare spirituală*, Ed. Herald
 Guénon, R., (2012) – *Ezoterismul creștin*, Ed. Humanitas, pp. 26-27
 Mihăescu, Fl. & Cristian, R. (2001) – *René Guénon și tradiția creștină*, Ed. Rosmarin

Note

- 1 Reamintim aici enunțul guénonian potrivit căruia „...nu există și nu poate să existe nimic cu adevărat tradițional care să nu conțină un element suprauman. Acesta este punctul esențial care constituie oarecum însăși definiția tradiției și a tot ce se leagă de ea.”
- 2 Opoziție între două entități astfel încât cea de-a doua se obține prin negarea celei dintâi; situație instabilă și temporară, ce rezultă în urma confruntării a două puteri opuse
- 3 Având ca obiect de studiu retorica, politica, arta argumentației etc. așadar, o cunoaștere analitică, secvențială, științifică, așa cum am spune în prezent
- 4 Referitoare la metafizica, o cunoaștere revelată – analogică și holistică. Metafizica este gnoză sacră și tradițională având în centrul său *Principiul*
- 5 Treceau anumite probe și purificări tradiționale
- 6 Matei 22.21
- 7 Unde perspectiva intelectuală coexistă cu cea de ordin social

Si camerele de filmat trebuie să ia pauze și să doarmă. Camerele astea pot supraveghea și întunericul. Pot surprinde sufletul întunericului. Chiar dacă întunericul nu are respirație. Când se opresc camerele de supraveghere începe viața.

Catedrale-mall. Credințe-mall. Slujitori-mall. Credincioși-mall. Iisusi-mall. Toate. La un loc. Pe rând. Buluc. Cresc unele din altele și se tot înlocuiesc unele pe altele. Evoluăm.

O nouă specie de porci atomici apar în zonă și vor umple harta lumii. Migrează. Li se spune mistreții radioactivi. Se înmulțesc și își modifică comportamentul. Capătă o agresivitate atomică, pot exploda în mers sau în timpul atacării prăzii. Nu iau pauze. Nu au stres. Atacă. Pradă. Nu se mai odihnesc. Înfulcă hrană contaminată radioactiv fără efecte secundare la nivelul organismului propriu. Nu mor. Devin treptat nemuritorii pădurilor, locurilor părăsite, caselor abandonate și orașelor în curs de părăsire. Trag hipnotic spre substanțe radioactive. Le place în special cesiu 137, o substanță hrănitore, o substanță aflată pe lista viitoarelor supermarketuri și lanțuri de desfacere a mărfii. Desfacere legală a prăzii. Se vinde.

Au înlocuit paradisul. Paradisul capătă funcții și roluri noi. Paradisuri multiple fiscal răspândite în țări greu de găsit pe hartă. În aceste paradisuri nu există plictis. Paradisuri unde hotelurile, plajele, străzile, orice peisaj este construit din bancnote noi-nouțe. Circuitul bancnotelor este neîntrerupt. Cele uzate sunt imediat înlocuite de unele noi care mențin peisajul în stare de funcționare. Bancnotele nasc permanent alte bancnote fără mari dureri și mai ales fără a avea nevoie de spitale și doctori. Natalitatea nu mai poate fi o problemă niciodată în astfel de locuri. Bancnotele dau naștere altor bancnote sau înlocuiesc vechile bancnote.

Sărăcănii nu au voie să producă și să se bucură de acest circuit paradisiac de șapte stele. Nu pot. Nu sunt în stare. Ei nu pot avea paradis. Nu același paradis cu producătorii acestor bancnote. Ei au un suspect plictis de orice tip de paradis. Trebuie ținuti departe de orice actual și viitor paradis al bancnotelor.

Uneori noaptea îl găsea prăbușit pe podeaua rece de ciment a bucătăriei de parcă ar fi fost extenuat de cine știe ce muncă peste zi. Rămânea cu ochii în tavan urmărind umbrele formate de farurile mașinilor aflate în trecere pe stradă. Imobilizarea îi injecta noi doze sub piele. Întins pe jos se tot gândea la : gustul unei pietre supte mult timp în gură și efectele suptului pietrelor mai mult de o săptămână asupra noii generații de roboți industriali. Nu afla niciun răspuns.

Tot veneau ei cu o listă de întrebări ale căror răspunsuri chiar dacă le știusem cândva le uitase definitiv. Nu mai reprezentau nicio importanță, erau dintr-o epocă la care memoria nu se mai putea reconecta în niciun fel. Memoria blocată devenea memoria salvată. Doar pentru întrebători mai existau acele întrebări.

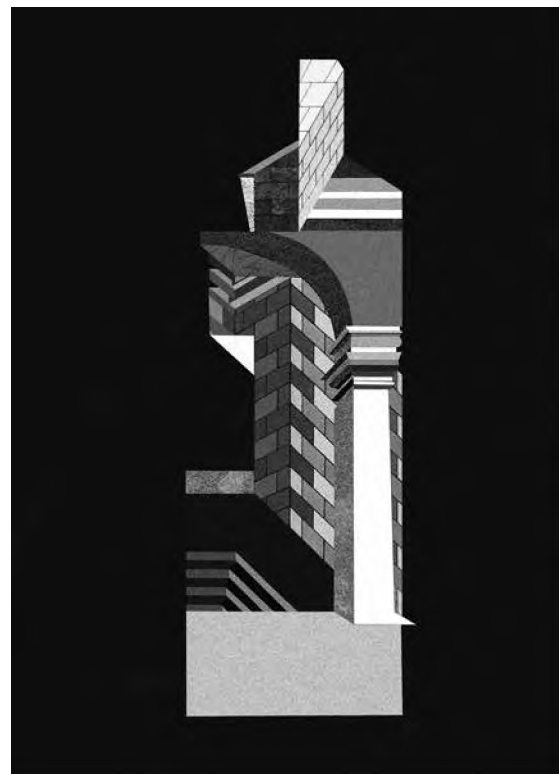
Nouă ne erau de ajuns niște camere cu spațiu minimal de mișcat încoace și încolo, încoace și puțin dincolo de ușă, și înapoi de încoace pereților, cearceafuri albe schimbate o dată la săptămână, puțină mâncare în castroane albe de producție chinezească, săpun și muzica venită permanent din crăpăturile pereților camerelor. Începusem să le numim crăpături cîntătoare. Crăpăturile cântării-cântărilor circuit închis, unul preferențial. Prin crăpături tot auzeam muzica asta. Ne încinta și ne tot perpelea în paturi.

Ăsta era un bloc care devenea noaptea hotel, iar ziua lua aspectul unui bloc muncitoresc, construit pe grabă și cu dotări minimale înăuntru. Pat și saltea. Saltea peste pat. Cearceaf peste pat și peste saltea și invers. Nevoi, dotări și daruri minimale.

Cei veniți cu întrebările vor uita într-o zi întrebările. Noi ne vom aminti pînă la urmă răspunsurile de care nu vom mai avea niciodată nevoie.

În cap poartă chiriși atomici. Nu plătesc niciodată chirie. Îți asigură detonări zilnice. Efecte garantate de producător. Dar nu mor. Și nu mai mor. Detonările vieții omoară detonările morții pentru a muri apoi mai ușor. De trei ori mor. O dată revin la viață. Și încă nu mor. Unde ești acum demult ai plecat.

Din perspective treazului totul pare defect. Defectat iremediabil. Compromis în cea mai mare măsură. Nimic de salvat, ameliorat sau de înlocuit. Totul pe butuci. Distrus complet. Faza și tăietura finală. Gata.

Antal Vászrhelyi

Vineri, litografie

Refacerea Țării...

Mircea Pora

Ochiul era nevoit să înregistreze finețea decorului... După ce ți se deschideau niște uși la o simplă apăsare de buton, pășeau într-un hall, aflat nu la polul unui lux exploziv ci la al unui rafinament potolit, de casă aristocratică cu genealogii lungi, un adevărat balsam pentru suflet. Parcă te găseai într-o atmosferă de povești șoptite, de amurguri ce se lăsau peste case urcând din adâncul unor văi, de melodii ce se nășteau, s-ar zice, din aproape imperceptibile legănări ale nuferilor ce plutesc pe ape. O stare de armonie, de stingere a limbilor de flăcări albastre, de benefică, discretă încordare sufletească crea oricui covorul central, atot-cuprinzător, ce asemeni unui val nemișcător acoperea podeaua de la un capăt la altul. Coloritul piesei era și el ciudat... O treime amintea de nuanța numită „cenușiu-luminos”, ce în plan concret, pentru priviri totuși experte, ar fi putut rezulta din apropierea dintre penajul condorilor și-al nisipului ecuatorial african. A doua treime, tot pentru ochiul cultivat, imagina în filigran zeități arhaice indo-malaeziene, nu însă incremenite, extatice, ci într-o stare de agitație vagă, ca o înfiorare de ape de pe urma unui vânt îndepărtat, în sfârșit, ultima treime, prin non-figurativul ei, printr-un fond alb, discret întunecat, s-ar fi putut chiar spune de o trecere imaginară pe deasupra a unor nori, îndemna la mișcări aproape muzicale, la eliminarea oricăror stridente. Odată aflat în hall, pe covor, începea un fel de „luptă” cu pereții, în sensul unei apropieri, familiarizări cu forța lor de iradiație. Se găsiseră mijloace financiare pentru a fi aduși la edificarea, la desăvârșirea lor, cei mai mari maestri în arta zugrăvelilor. Niște oameni cu mâini lungi, taciturni dar artiști. Se dorea ca între culorile zidurilor și trăitorii între limitele lor să se instituie un climat de comuniune franciscană, de comunicare activă, de menținere totuși în sufletul uman aproape a unei stări de vuet, de unde, mai apoi, să poată rezulta creativitate, esențialitate, emotivitate, un simț al datoriei dus la extrem. Oh, acești pereți, pe care văzându-i nimeni nu-i mai putea uita... pe suprafețele lor erau aplicate o serie de desene, rezultate dintr-un amestec, evident subtil, de mitologii, credințe obscure, ce ardeau încă cu flăcări mici, albastre, aprinderi și stingeri ale unor curente plastice, literare. Din hall se dezvoltă o scară însumând douăzeci de trepte noaptea profund strălucitoare. Cu toții ne-am fi așteptat ca marmora să fie materialul de confecționare. Dar nu era deloc așa. Grație unor facilități despre care vom vorbi, probabil, altă dată, din cele mai cunoscute osuare s-a obținut permisiunea de-a se folosi pentru realizarea mai sus-pomenitelor scări piese din scheletele celor mai strălucite animale terestre, aeriene, marine. Se pot menționa aici dinți de rechin și de pește-lună, coaste și colți de tigri, lei și leopardzi, vertebre de elefanți, coloane vertebrale întregi ale unor girafe iar pentru diverse artificii, gheare și ciocuri de vulturi pleșuvi și condori. Unele oseminte aveau vechimi mari, de mii, de sute de ani, atingeau timpii mugetelor pure, ale marilor descoperiri geografice, Renașterii, dar care grație unor metode moderne de „tratament”, redeveniseră ca altă dată, rezistente și elastice. Când priveai aceste scări aveai impresia că sunt niște valuri de ocean ce vin peste tine, atâta tulbu-

rare introduseseră în interstițiile lor constructorii. Dar, în alternativă, puteau să transmită și liniște, asemănătoare aceleia când, într-o cameră oarecare, de bune ceasuri se află depus într-un fotoliu, un mort. Din capul scărilor se deschidea pe ambele laturi un coridor. Toți, într-un fel sau altul, copii fiind sau bătrâni senili ne-am speriat sau am stat la distanță față de aceste trasee care simbolizau, uneori chiar cu accente grele, singurătatea, misterul, teama, surpriza bună sau rea. A fi abandonat de părinți într-un coridor, ce poate fi mai fumuriu decât asta, a visa coridoare care se prelungeau la infinit, a auzi amenințări de la unul din capetele coridoarelor, ce poți atunci să mai zici decât, OH!... Coridorul de care vorbim, perfect aplicat solului, semăna totuși, prin micile sale meandre, excrescențe, cu gâtul unui pelican. Ideea de a apela la un asemenea model fusese nu a unui arhitect ci a unui poet, care compromițându-se grav într-o epocă anterioară, mulțumită culturii, gustului estetic, experiențelor lui, dădea acum sfaturi masiv recompensate, ce-și găseau concretizarea în cele mai diverse domenii. Sugera impecabil, spre exemplu, finalurile unor vânători, ale unor nunți, înmormântări, găsea soluții salvatoare pentru cele mai tenebroase relații de familie, intuia reușita sau dezastrul unor afaceri, te putea învăța cum să admiri o colonadă, un peisaj proaspăt sau cu semne de părginire. Coridorul, dacă treceai de la privire la contemplare, îți sugera, la rândul său, tot felul de sfârșituri, de viață, de boală, ale unor anotimpuri, ale unor perioade fie de mizerie, fie de prosperitate. Prin asta el avea și o notă unică de melancolie. În istoria coridorului, printre altele, intrau și câteva momente pe care le-am putea considera unice. Aici, spre știința tuturor, a fost pictat tabloul „Corb galben privind înspre zarea stacojie” și s-a realizat, pentru o statuie ce avea să străbată lumea, torsul unui rinocer. Cei doi artiști, ale căror nume le trecem sub tăcere, au lucrat fără martori, fără condiții speciale de alimentare sau confort. Se știe, se scriu deja cărți despre asta, că în timpul realizării capodoperelor maestrilor au dormit pe jos, fără așternuturi, perne, pijamale. Din cauza curselor ce la aveau la îndemână n-au fost șicanați de șoareci sau diverse târătoare. Presa, televiziunea, radioul au fost ținute la distanță. Pentru cei mai mulți dintre trecători, dintre contemporani, coridorul era doar un loc al liniștii, al așteptării, un fel de parc bun pentru meditații. Se spunea, totuși, că din pereții coridorului, la intervale, când lumina era mai tremurătoare, ieșeau în relief niște fizionomii, ce păreau palide dar pe care nimeni n-a îndrăznit să le atingă. Lăsau senzația unor figuri ce în luptă cu aprigi adversari pierduseră serioase cantități de sânge. Puteau să existe legături, te ducea gândul la asta, să existe legături subterane între cimitire, de care noi să nu știm evident nimic, și cei care apăreau astfel periodic din pereți puteau să-și aibă paturile reci cine știe pe unde. Din respect pentru liniște, pentru neperturbarea nici măcar a unui tainic atom, n-au fost aduși aici preoți, nu s-au ținut predici de de-vrăjitorire, n-au fost asmuțite haite de câini care să latre cotropitor nopti de-a rândul... Și-acum, cu toată pasiunea de care suntem capabili, umeziți, atinși de razele de lună, de fierbințelile norilor, chiar cu riscul de-a deveni preți-

oși prin livrarea atâtor și atâtor detalii, câteva precizări sunt necesare, totuși, strict despre punctul cel mai important al edificiului „Refacerea Țării”, și anume despre camera de elaborare, de găsim a soluțiilor salvatoare. Părăsești, așadar, coridorul ca și când ai arunca de pe tine o salbă de aur, un brâu negru picurând amărăciune. Ești cu mușchii încordați, cu privirea fixă, căci în fața ta, ca un zid, stă o mare obligație, un mare obstacol. Refacerea țării... infrastructura, salvarea mediului, echilibrul social, meritul, relația cu cartea, combaterea furturilor și-a mediocrității, crearea de grădini botanice și zoologice și ceea ce era mai greu, readucerea vocii bune printre cetățeni. Oamenii aveau despre țară cele mai bizare imagini... o nucă de cocos cu ghimpi... o pară... o coamă de cal... un grup de indivizi cu minți obscure... o mireasă bătrână ce trebuie aruncată sub tren... o frumoasă întindere de munți, ape, câmpii, peste care plutește o pătură groasă de fum... o biserică cu-n basc în vârful crucii... Treci prin ușa deschisă nesigur, căci atâta lume și-a pus speranțele-n tine. Poate crezi că înăuntru e lux, confort, pentru ochi o continuă desfătare. Aerul e rece, uscat, nestrăbătut de nici un fir de căldură. În dreapta se află un pat, o mobilă schimonosită, un schelet de pat. Dacă dai pătura la o parte mâna ți se va lovi și de colții unor pietre. În partea opusă patului se clatină discret un dulap. În el se află scule, sârme, un coș din care privește tâmp o găină. Sub singurul geam existent, masiv, înțepenit ca un cuțit înfipt în gheață, cu cele necesare pe el, se află biroul de lucru, așa numitul „birou de cugetare”. Deasupra lui portretul în ulei al unui bou ce nu vroia să iasă din jug. Ar mai fi și o oglindă pe jumătate spartă și o mică bibliotecă cu câteva cărți ininteligibile pentru omul de rând. Pe o măsuță, farfurii cu o mereu reîmprospătată mâncare și un borcan din care apa nu lipsea niciodată. Undeva, în afară, cineva era pregătit să cânte la un pian dacă dinăuntru lucrul acesta i s-ar fi cerut.

Salvarea țării, se lucrează pentru salvarea, refacerea țării. Munca e îndârjită și grea. P.M., adică primul ministru și adjutanții săi, acoperiți de sudori, au selectat dintr-un lot foarte mare de solicitanți, o sută de inși, cu siguranță cei mai talentați, cei mai cu aplicație pentru ieșirea din situațiile de criză. Fiecare „salvator” va avea la dispoziție un an pentru a elabora proiecte, viziuni, firește salvatoare. Dacă nu se va realiza nimic, în interval, chiar nu va fi nimic, căci imediat va intra în luptă următorul salvator... și tot așa... și tot așa... Până acum încercări s-au făcut dar fără rezultate. Nouă, celor mulți, ni s-a spus să nu întreprindem nimic, mai exact să stăm întinși pe divanele noastre și să așteptăm. Cele necesare vieții cât de cât le vom primi. Acum, chiar acum, în urale, cu strigăte. „Sus, nu știu cine”, „Jos, nu știu cine”, „Salvați Ciuboșica Cucului, Macii de pădure”, se pregătește de intrare la lucru cel de al nouălea salvator. Dacă vom avea noroc el va găsi soluțiile dorite, în caz contrar se va merge înainte până la al o sutălea. În tot timpul acesta, conform indicațiilor, noi vom aștepta. Vom bate cuie, vom închide și deschide uși, ferestre, vom privi pe stradă, la frunze sperând ca din nou să bată vântul, dar în esență răbdători, vom aștepta. Cu siguranță unii dintre noi vor mai și muri. Dar speranța străbate peste tot... În sfârșit, se lucrează la salvarea, la refacerea țării...

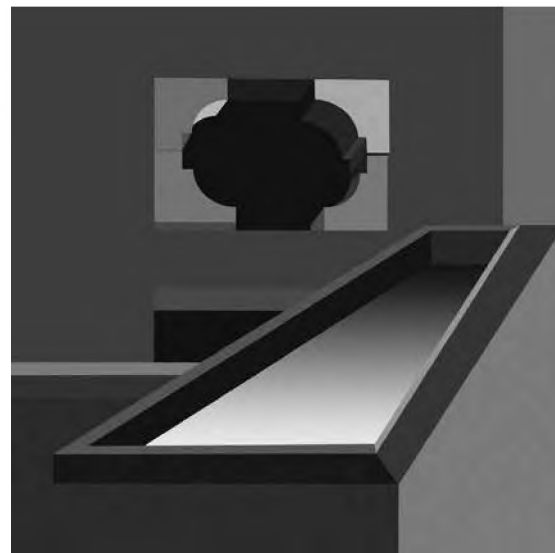
Dribling

Daniel Moșoiu

Sună telefonul: amicul Ioan-Pavel Azap. Își folosește vocea oficială, de redactor șef adjunct: „Mai ai o singură noapte să scrii rubrica. Mâine dăm B.T.-ul”. Prins cu Târgul de carte Gaudeamus, uitasem că trebuie să predau textul. Adică, n-am uitat, dar n-am avut nici timp, nici starea potrivită să-l scriu. Ce poți face într-o singură noapte? Poți face multe, firește, deși cel mai înțelept ar fi să dormi. Dar să zicem că poți fura o oră, hai, două să scrii o biată rubrică de sport. Numai că, strâns cu ușa, nu-ți iese nimic cap-coadă, ceva cât de cât încheșat. Și-atunci, n-ai de ales, trebuie să „driblezi” cumva, să faci o fentă de-a latul terenului, doar așa, de amorul artei. Dacă tot ai jucat în adolescență fotbal, s-ar putea să-ți iasă, chiar și la vârsta la care nu poți alerga mai mult de 50 de metri fără să gâfâi ca o locomotivă. Cu alte cuvinte, să scoți din straturile ascunse ale memoriei colacul de salvare.

Cândva, am fost și eu crainic sportiv. Se întâmpla prin 1996, pe la începuturile mele radiofonice. Transmiteam fotbal din Divizia B. Regretatul Radu Săplăcan m-a aruncat în apă la un meci care se disputa tocmai la Satu Mare. Olimpia urma să joace cu A.S.A Târgu-Mureș. Aveam niște emoții teribile. Cum să vă spun, una e să stai cuminte în tribună, să urmărești jocul, să iei notițe și apoi să scrii liniștit cronică pentru ziar, și cu totul altceva să vorbești liber, la microfon, în direct, să transmiți ceea ce vezi. Tot speram să se întâmple ceva, nu știu, să nu se prezinte arbitru la meci, să cadă din senin o ploaie colosală care să-i alunge pe jucători la vestiare. Când am auzit „Legătura la Satu Mare!”, mi-a stat inima în loc. Dar n-am avut ce face, trebuia să deschid gura, să dau drumul vocii tremurate, gătuite de emoție. Prima intervenție, mărturisesc, o aveam scrisă. Am zis câte ceva despre „importanța” partidei, am dat citire

echipelor, arbitrilor, am încheiat cu minutul și scorul. Punct. Transpirasem. Pentru următoarea intervenție, îmi notasem ocaziile, câte vor fi fost, și formulasem două-trei propoziții despre meci. Și, iarăși, minutul și scorul. Stop, ajunge! A treia intrare în direct am cerut-o eu: se înscriese! Dar am cerut-o numai după ce mi-am notat numele marcatului, nu cumva să-l uit, și câteva rânduri despre faza respectivă, nu cumva să mă pierd în amănunte sau să nu mai știu ce vreau să spun. Apoi, a venit pauza și am răsuflat ușurat. Prima intrare din repriza a doua a fost simplă. Simplă, pentru că așternusem, iarăși, totul pe hârtie. La un moment dat, mi-am dat seama că eu relatez numai ceea ce se întâmplase, nu și ce se întâmplă atunci, în momentul intervenției în direct. Or, un crainic sportiv adevărat nu face așa ceva. Prin urmare, am hotărât să-mi ridic ochii din hârtii, să privesc pe teren. Foarte bine, am balmăjit eu ceva, după care m-am trezit spunând: „Mingea este la jucătorul X, undeva la centrul terenului... își caută un adversar...” Păi, cum să-și caute un adversar? Numai în varianta în care erau înțeleși între ei. Voisem să spun că își caută un coechipier, să-i paseze mingea. În fine, au mai urmat două goluri, pe care, din fericire, nu le-am „prins” în direct și intervenția de final în care anunțai rezultatul final, repetai marcatului, numeai jucătorul meciului, îi dădeai o notă, ca la școală, arbitru și îți luai la revedere. Simplu, nu? O formalitate. Atâta doar că eu uitasem tocmai... rezultatul! Pur și simplu, nu mi-l aduceam aminte, am avut un blocaj, o paralizie. Inima mi-a luat-o razna, m-au cuprins toate căldurile, am dat drumul unei cascade de „ă”-uri, căutând pe masă hârtia salvatoare. M-a salvat colegul meu de la pupitrul tehnic care, cu pixul cu care rezolva, de obicei, rebus în timpul partidei, și-a scris repede în palmă: 2-1. Am coborât, apoi, la cabine, pentru decla-

Antal Vászrhelyi Tartaros (2012), litografie, 40 x 40 cm

rațiile de după meci. Antrenorul oaspeților m-a întrebat ce notă i-am dat arbitruului. Opt, i-am spus. Era o notă nici prea mare, nici prea mică. Dumneata nu știi fotbal, zice antrenorul. N-ai văzut cum ne-a măcelărit? De unde era să văd? Eu stătușem mai mult cu nasul în hârtii, n-am prea urmărit partida...

Au urmat alte și alte transmisiuni, aproape sâmbătă de sâmbătă. Am fost la Baia Mare, la Oradea, la Zlatna, la Dej, la Alba Iulia. Am relatat de pe stadioanele „Ion Moina” și „Dr. Constantin Rădulescu” din Cluj. Îi cunoșteam deja pe jucători, pe președinții de club sau pe alți oficiali. În toate orașele eram bine primiți, ba chiar, de ce să nu recunosc, ospătați. Nu era deloc în regulă, dar nu te puteai împotrivi, așa erau obiceiurile atunci. Cu timpul, însă, am obosit, mă săturasem. Pur și simplu la un moment dat a început să nu-mi mai placă. Poate și din pricina faptului că înaintea fiecărei transmisiuni emoțiile nu mă slăbeau, poate și din cauza faptului că nu reușeam să renunț la hârtii... Dar mai bine să convenim că realmente n-am fost făcut pentru meseria asta.

cadente

Folclorul sub toate fețele lui

Ionică Pop

Fetele de la muzicologie m-au fost părăsiti. Izabela Horvath, reputată pianistă și probabil profesoară de pian actualmente în Franța, a plecat puțin la Budapesta, la începutul anului IV, iar Vera Ronai plecase deja la Viena la sfârșitul anului III.

Așe că, pe la 1990, am rămas singur și neconsolat.

Problema era că trebuia să merg singur și neconsolat la ore și să mă și pregătesc. Se spune că e bine să faci sex în grup după 50 de ani că mai poți trage chiulul. Mie nu mi-a ieșit.

Nu tu absență, nu tu nepregătit.

Școală particulară. Singur cu profesorul.

În aceste condiții, mi-a fost dat să fac folclor și etnomuzicologie cu spaima spaimelor, doamna Ilona Szenik.

Zece melodii învățate de la o oră la alta, plus bibliografie, bașca răspunsul.

Dar nu folclorul a fost marele meu șoc cu doamna Ilona Szenik.

Mama este o femeie foarte, uneori exagerat de religioasă.

M-a crescut în același spirit.

Doamna Ilona Szenik este atee, dar ce calitate umană înaltă. Am învățat cu această ocazie că nu religia te face a fi om.

Aveam repetiții cu corul „Antifonia” în preajma Paștelui.

Spune doamna Szenik: „- Apăi Isus a fost fiul Mariei făcut cu Irod și din cauză aceasta dorea să-l omoare ca să nu aibă pretenții la tron...”. Ulterior am aflat că Irod cam avea puseuri de nebunie în spre final.

Totul s-a prăbușit în mine. Am crezut că se face gaură în cer. M-am uitat în sus, dar nicio gaură.

Mi-am revenit din șoc după vreo trei zile și am început a cugeta. Este și acesta un punct de vedere. Și după cum spune profesoara mea de folclor, oamenii au nevoie de mituri și din cauza aceasta deseori deformează realitatea din cauza mitualizării, uneori probabil chiar a mistificării.

Nu mă pot pronunța asupra mitului Hristic. Problema mă depășește. Pentru mine rămâne un mare maestru spiritual. Dar Doamna Ilona Szenik mi-a deschis ochii și mintea în a accepta și alte perspective.

Fiecare întâlnire a mea cu domnia sa este o sărbătoare. E debordantă, are umor, e firească. Țin minte că am încercat să-i fac un compliment, întrebând-o ce secret a descoperit de întinereste în fiecare zi? Domnia sa mi-a răspuns; „Întineresc pe dracu, dacă ai ști ce mă dor oasele în fiecare dimineață!”

Am înghițit în sec...

Morcovi, țelină, apio și pușintel ghimbir

Radu Țuculescu

Plouă mărunț, ordonat, militărește. Stropii s-au transformat în soldăței disciplinați care-și dau duhul pe asfalt. Peste Cluj domină un aer umed, vag cețos, care-ți pătrunde-n oase. E ceva cu care noi, locuitorii orașului, ne-am obișnuit deja. Undeva am citit, dacă îmi amintesc bine, că sîntem pe locul patru în Europa în ceea ce privește numărul de reumatici, în primul rînd datorită atmosferei umede care ne bîntuie cetatea cam tot anul. Dar nu-i o dramă, zău! Cu reumatismul o poți duce mult și bine! Îți mai scîrție o încheietură, te mai dor șalele, ți se mai înmoaie genunchii, mai înțepenești în cîte o poziție caraghioasă dar se poate rezista ani mulți. Mai dificil e cînd te încovoii de la o zi la alta, pe nesimție, și... așa rămii. Umbli ca un semn de întrebare care nu cere vreun răspuns. În cazul acesta, va fi mai complicat să ți se găsească un coșciug pe măsură. Dar să nu fiu prăpăstios, în fond chestiunea îi privește pe urmași. Numai ploaia asta lipsită de personalitate este de vină pentru gîndurile cenușii care-mi trec prin minte.

Mă opresc la stop. Descopăr pe banda albă din mijlocul străzii femeia cu geanta masivă pe umăr care încearcă să vîndă ziare șoferilor. Vînzătoarea ambulantă de tabloide. E îmbrăcată gros, protector, dar are capul descoperit. Ploaia i se scurge cu impertinență de pe părul de-o culoare incertă pe umeri pînă jos, pe pantaloni, lăsînd urme tot mai vizibile. Sărmana, îmi zic, greu își cîștigă o piine. În clipa următoare,

parcă auzindu-mi gîndul compătimitor, femeie începe să cînte un cîntec fără cuvinte dar plin de veselie, pășind sprinten și dezinvolt pe banda albă, aproape în pași de dans.

Micul parc al lui nenea Iancu e gol. Firesc. Pe străzile pietruite bîntuie un aer de ev mediu... întîmplător. Lume puțină, în schimb, prin ferestrele cafenelilor și ale restaurantelor, se zăresc clienți în număr mulțumitor. Ajung pe strada Memorandumului. Fac vreo douăzeci de pași și descopăr mica pancartă colorată. Aha, e deschis, îmi zic bucuroși, în timp ce mă vîr pe sub bolta porții. Salt o treaptă și intru la *Sucuri naturale și proaspete* preparate în fața ochilor de doamna Maria. O încăpere mică, cu trei scaune înalte și două oglinzi de-o parte și de alta, o tejghea iar în spatele tejghelei, zîmbetul dezarmant al doamnei Maria. Chipul ei este rotund și seamănă cu o piersică pîrguită. Sînt un client fidel, aici vin să-mi iau porția de vitamine de cîteva ori pe săptămînă. Doamna Maria știe. Stoarce, în proporții aleatorii, morcov, țelină, apio și ghimbir. Uneori nu doresc ghimbir, ci sfeclă roșie. Dă o culoare mai virilă amestecului.

Sînt singurul client. Îmi permit să întreb:

– Ceva necazuri? Chiar dacă zîmbiți, mi se pare că nu e chiar zîmbetul cel plin de vitamine naturale pe care-l cunosc.

Cu doamna Maria pot glumi întotdeauna fără sfi-ală. De data asta, dă din cap a amărăciune.

– Soțul a făcut un atac cerebral.

– Îmi pare tare rău, zic în timp ce-mi vîr paiul în lichidul sîngeriu. Grav?

– Din fericire, unul mai ușor. Își va reveni, m-au asigurat medicii, dar va trebui să aibă grijă de acum înainte.

– Fumează? pun eu clasică întrebare.

– Nu fumează, nu bea alcool, în schimb e un om tare agitat. Se consumă din orice fleac, mai ales la slujbă. Atîta e de devotat încît ar dormi acolo, pe birou. Toate problemele lumii sînt pe capul său! Cînd ajunge acasă, e plin de nervi.

– Un pahar cu suc asortat nu-l ajută?

Doamna Maria îmi răspunde dînd evaziv din mîna apoi pornește storcătorul. Uruitul acestuia acoperă orice zgomot.

Pe ușă intră, vijelios, un prieten ziarist. Vine aici zilnic la aceeași oră. Un individ aflat într-o continuă agitație. Ne salutăm. Doamna Maria oprește storcătorul.

– Sărut mîna, drăguță și simpaticuță doamnă, exclamă ziaristul, țelina e stoarsă? Daaa. Atunci un pahar mare și tare!

Îl bea dintr-o suflare. Întotdeauna comandă un pahar mare cu suc de țelină iar eu port cu el același scurt dialog.

– Face bine țelina?

– Face! Te asigur!

– La ce?

– La... tenis!

Printre altele zice că e pasionat de sportul ăsta, dar eu nu l-am văzut niciodată jucînd. După ce prietenul ziarist a ieșit la fel de vijelios precum intrase, doamna Maria porni, din nou, storcătorul. Eu m-am întors spre oglindă și am început să sug, meticolos, vitaminele lichide. Îmi vedeam chipul cum mi se pîrguiește, ca o piersică.

jurnal de idei

A fresco

Marius Dumitrescu

Dimensiunea estetică și cea liturgică sunt definitorii pentru spațiul oricărei biserici, înțeles ca loc unde pictura, sculptura și arhitectura – slujind o vedenie teologică – edifică acel ambient puternic spiritualizat, propice săvârșirii Sfintelor Taine și practicării pravilei. Deși îmi era foarte limpede că bisericile sunt lucrarea dualității mistic-artistic, totuși ele mă atrăgeau mai mult ca înfăptuiri istorico-estetice și mai puțin ca incinte sacre. Cu acest handicap de percepție am pornit, înarmat cu un aparat de fotografiat, să colind mănăstiri, biserici de mir sau doar biserici-muzeu despre care știam că adăpostesc reușite artistice de excepție sau că sunt ele însele monumente de artă creștină. Din cauza camerei fotografice am fost privit de multe ori, în principal de către călugări, cu o îngăduință ușor ironică, mai cu seamă după ce se lămuriau că nu sunt specialist nici în teologie, nici în istoria artei, nici în estetică. Îngăduința ironică, materializată neapărat într-un discurs dojenitor-confesional, cred că își are originea în concepția – eronată – potrivit căreia dacă nu ești specialist în vreunul dintre domeniile amintite, nu-ți rămâne decât să-ți asumi lăcașul de cult ca tot enoriașul, ba chiar ca enoriașul analfabet. Firește că nu-i nicio rușine să te apropii de un edificiu sacru cu ignoranța senină a spiritelor simple, însă nu avusem în vedere o astfel de abordare.

Simțisem că întîlnirea directă cu biserica (în calitatea ei de obiect de artă) avea darul să-mi provoace

o asemenea perplexitate încît rămâneam interzis, înconjurat de ziduri acoperite cu chipuri de sfinți și cu o mulțime de scene policrome. Simțisem, de asemenea, că zugrăvelile alcătuite din icoane pictate una lângă alta era de natură să-mi producă un șoc vizual care-mi anihila memoria, zădărnindu-mi astfel orice tentativă de a reține ceva din ceea ce aveam în fața ochilor. Și, pentru a veni în sprijinul propriilor mele deficiențe, mi-am făcut un aliat prețios din aparatul de fotografiat. Contemplarea ulterioară a icoanelor fotografiate mi-a îngăduit să văd întreaga lor splendoare și să pătrund, atît cît mi-au permis resursele interioare, semnificația lor implicită. La rece mi-a fost mult mai ușor să identific scena sau personajul, să localizez în Sfintele Scripturi vedenia care a generat viziunea zugravului, să extrag simbolul creștin din spațiul mistic, să descopăr virtuțile estetice și, nu în ultimul rînd, conotațiile istorice ale respectivei reprezentări iconice și ale ansamblului din care face parte. Cu alte cuvinte, am încercat – după umilele mele puteri – o lectură în cheie mistică, istorică și estetică a materialului fotografiat, lectură care în priză directă nu ar fi fost cu puțință. Fotografiele reprezintă, în fond, citate din acel discurs complex pe care îl întrupează programul iconografic ortodox. Am apelat la memoria lor pentru că în momentul contemplării directe a edificiilor ecleziale *priveam fără să văd*.

Înainte de a porni în pelerinaj prin biserici,

terminasem de citit cartea lui H. R. Patapievic, *Omul recent*. Țin minte că senzația după lectură a fost una stranie, de furie amestecată cu o spaimă obscură. Mă recunoscusem parțial în descrierea pe care Patapievic o face omului postmodern. Acel om care și-a pierdut ireversibil atît raportul de transcendență (Cerul, credințele) cît și înrădăcinarea (Pămîntul, tradițiile) fiind supus golirii progresive de substanță, profitabilă doar ideologiilor corectitudinii politice, alternativelor multiculturale și globalismelor de tot felul. Subit m-am văzut în postura unei forme goale, gata să fie confiscată de ideologiile cele mai recente și umplută cu o substanță străină, artificioasă și derizorie. Descumpănit, am realizat că este absolut necesar să-mi aflu Cerul pierdut și Pămîntul pe cale de a-l pierde. Iar căutarea nu putea să înceapă decît cu *dejgăsitul*, în bisericile Bisericii.

Văzând și fotografiind fresce din toată țara, m-am dumirit, pe cont propriu îmi place să cred, asupra unei realități pe care mulți (chiar și fețe bisericești) o ignoră: fără pictură, Sfînta Liturghie ar fi neîntregă. Din pricină că i-ar lipsi componenta vizibilă, corespunzătoare arătării Chipului în lume. Așa cum prin Sfintele Daruri Mîntuitorul Se dăruiește, prin pictură Se arată. Este motivul pentru care imaginea pictată are caracter liturgic, fiind aspectul văzut al Euharistiei.

Interesul pentru frescă mi-a fost amplificat de meșteșugul fotografic, prin care am căutat să-mi ameliores deficiențele de percepție. Iar fotografiile făcute, contemplate în liniște, mi-au deschis ochii asupra dimensiunii bizantine a ființei noastre culturale.

„M-am lăsat de cântat ca să-mi ajut congenerii”

de vorbă cu muzicianul și jurnalistul Doru Ionescu

Doru (zis Roker) Ionescu (n. 1 februarie 1965, la Focșani) a absolvit Școala de Muzică Focșani (1979, a studiat pian și flaut) și Facultatea de Aeronave (1991, București). Până în 1990, a fost muzician liber-profesionist (chitară, tobe). A fost chitarist și baterist în trupe (*Epsilon*, *Universitas*, *Crepuscul*) care au activat la „Casa Studenților” sau la „Universitas” la Focșani și București. Realizator al revistei muzicale „Rocker” (1990-1994, 1999) și al mai multor emisiuni muzicale la Radio 3 – România Tineret (1993-2004); din 1994 este jurnalist senior la TVR. Cred că toate persoanele active în domeniul muzical folk-pop-rock-jazz apreciază emisiunile TV realizate de Doru Ionescu („Timpul chitarelor”, „Remix”, „Rock Forum”, „Jazz Restitutio”, „Pop Cultura”, „Lumea și noi” etc.) și felul în care a valorificat arhiva de la TVR. Din rubrica scrisă lunar din 2000 pentru „Actualitatea muzicală” (revista UCMR) au rezultat cărțile *Timpul chitarelor electrice – Jurnal de călătorie în arhiva TVR* (2006, Humanitas Educațional), *Club A – 42 de ani, Muzica tinereții tale* (2011, CDPL) și *Povești cu cântec din diaspora, 100 de români și aventurile lor muzicale* (2014, ArtPrint). În paralel cu acestea, a realizat selecția pentru DVD-ul „Timpul chitarelor” (vol. I, 2009, TVR Media) și CD-ul „Discul emigranților – Muzici din diaspora” (Soft Records, 2015).

RiCo: – 16 august 1977 a fost data la care a murit Regele Rock’n’Roll-ului, Elvis Presley. Ai vreo amintire asociată cu ziua respectivă?

Doru ROCKER Ionescu: – În acea zi mi-a cumpărat tatăl meu prima chitară de la Odobești (acustică – Elena II). M-am apucat de cântat la Casa Pionierilor. Acolo, profesorul m-a remarcat și la tobe, după aia am făcut o formație în liceu. În armată la fel, iar la facultate s-a ținut un tip să facem trupă în București. S-a făcut o trupă și am cunoscut-o pe Mirela care avea să-mi fie și soție și care cânta la liceul Basarab. Am avut mai multe trupe, printre care și cu cei care au devenit *Crepuscul*, care a fost o chestie de top la nivel de underground studențesc: am ajuns formația Casei Studenților din București. A ținut până în '90, când am văzut că nu se întâmplă ce ar trebui să se întâmple; eu având și alte informații, făcând prima revistă „Rocker”, am văzut că nu erau șanse prea mari pentru trupele mici. În fine, singura direcție rămânea revista.

– Te-ai născut și ai crescut la Focșani. Cum ai ajuns la București și cum te-ai hotărât să rămâi acolo?

– Am ajuns ca student la Aeronave, în toamna lui 1984. Am rămas după ce-am terminat facultatea, deja făcusem primele reviste „Rocker”, așadar părăsisem din mers domeniul Aviației.

Doru Ionescu

– 1989. Ce făceai în momentul în care ai aflat de Revoluție și ce emoții ai simțit atunci?

– N-am crezut, sincer, ba am și pus pariu că Ceaușescu n-o să cadă în dimineața de 21 decembrie, în ciuda știrilor de la Europa Liberă. Eram convins că o să bage buldozerul în Timișoara... Dar pe 22 m-a luat valul spre sediul Comitetului Central. Avansam prin mulțime ca prin brânză; cum ne vedeau pletoși sau bărboși, demonstrații făceau cărare în fața noastră. Un prieten basist de la alt grup al Casei de Cultură, *Interval*, a fost printre primii, în 21 decembrie. Au trecut cu TAB-ul peste el, apoi l-au împușcat, sau invers, în față la Dalles. Lui Micky Gîtlan i se spunea „Rockerul”, așa am numit și eu revista în memoria lui. Una, apoi încă douăzeci, cu scopul de a ajuta trupele tinere, underground.

– Ai terminat Facultatea de Aeronave. De ce nu te-ai simțit atras de acest domeniu de activitate?

– De fapt, am abandonat-o în 1990 (eram în anul V), era clar că moartea lui Ceaușescu (care băga bani negri în Aviație, voia el musai industrie, aveam o tradiție...) o să afecteze domeniul, ceea ce s-a și întâmplat. În plus, eu aveam antecedente cu pilotajul, din liceu, iar în anul II s-a desființat secția de Navigație. Până la urmă am terminat-o că așa mi-au cerut patronii editurii Odeon (care a preluat revista „Rocker”) ca să mă poată angaja, în 1991.

– Ai învățat să cânti la pian, apoi la flaut și chitară; ce te-a îndemnat să încerci tobele, și ai cântat la baterie cu vreo formație?

– La tobe am fost încă de la formația Casei Pionierilor din Focșani, într-a VIII-a... Da, am cântat la tobe și în liceu, cu *Epsilon*, și la facultate, cu *AeroSol*, *Spasm*, mai multe... În paralel, însă, am fost tot timpul chitarist, de exemplu cu *Crepuscul*.

– Ai câștigat premii alături de formația *Crepuscul* în 1989; ce părere ai de formația clujeană *Krepuskul* (înființată în 2010)?

– Interesanți... Metale grele din underground, dar încă nu i-am văzut live, înregistrările de studiou pot păcăli în ziua de azi. Dacă erai în România în anii '80, m-ai fi întrebat de *Crepuscul* din Timișoara, supergrup jazz, cu Dan Ionescu la chitară, chitarist uriaș. Bine, și eu am aflat târziu de ei; Johnny Răducanu m-a confundat de două-trei ori, era convins că sunt Dan (semănăm un pic, la chip; acum el e la Toronto).

– Faci jurnalism muzical de un sfert de secol. De ce eviți să faci critică muzicală?

– Depinde ce înțelegi tu prin critică muzicală, nici eu nu cred că știu exact ce e asta. Zicea Andrei Pleșu în 1990 că meseria lui (de critic de arte plastice) nu era OK, artistul e suveran... Eu m-am lăsat de cântat (visul meu de-o viață) ca să-mi ajut congenerii, știi prea bine; dacă nu văd, tot caut jumătatea plină a paharului. În reviste și emisiuni particulare m-am luat și eu de o grămadă de trupe și artiști cu bube. Dar la TVR nu-mi permit să-mi dau cu presupusul și cu propriile-mi gusturi muzicale. Acolo reprezint Televiziunea națională, publică, eu resimt din plin responsabilitatea. Dacă eram cel mai bun chitarist din lume, poate mi-aș fi permis să-mi dau și cu părerea...

– Cum îți explici lipsa unei reviste muzicale pentru adulți distribuită pe plan național în România?

– Știam totuși de *Sunete*, mi-a căzut de multe ori pe mână. Net-ul e mai la îndemână, probabil, nișa muzicală din România are... „atributele” ei... Dacă ar exista un sindicat al muzicienilor din branșa asta, ar fi mult mai simplu, ar fi revista lui. Dar probabil știi ce s-a întâmplat de-a lungul anilor cu astfel de inițiative...

– Ce părere ai de scena muzicală autohtonă în 2016?

– E foarte tare, evenimentul din Colectiv n-a demolat-o, așadar o va fi întărit; viitorul apropiat îmi va da dreptate (sau nu).

– Cum te-a afectat pe tine personal incendiul din Colectiv și în ce sens crezi că s-a schimbat ceva în domeniul muzical după tragedie?

– Păi m-a afectat, era să fiu și eu pe acolo, ca și alți câțiva apropiați, din generația mea, de fapt din gașca noastră nouăzecistă, din care faci și tu parte, peste timp; toți au lipsit la momentul zero din diverse motive, mai puțin Nelu Tilie. Primele influențe au fost clar negative. Adică s-a pus problema underground-ului rock pe tapet la nivel național (chestie foarte faină), apoi au apărut alte știri interesante pe televiziuni; în

schimb, domeniul a avut de suferit prin dispariția sălilor mici de concert... Însă mentalitatea (vizavi de rockeri) s-a schimbat; la Timișoara, prin decembrie, mi s-a povestit că s-au umplut școlile de rock de cursanți. Sunt mule de vorbit aici, s-au zis oricum destule...

— *Au trecut mulți ani de la emisiunea „Veni Video Vici” pe TVR2. Recent ai luat-o de la capăt cu „Lumea și noi” la TVR Internațional... A cui a fost ideea și care a fost până acum călătoria cu cele mai multe peripeții?*

— Nu văd legătura între ele – probabil prima și ultima mea emisiune... Ideea cu muzicienii din diaspora a fost de la TVR 50, din 2006, atunci n-au mai rămas bani la bugetul evenimentului, deși fusese aprobată. Dar în 2010 am intrat și eu în proiectul de la TVR Internațional – o serie de emisiuni cu portrete ale românilor din diaspora. Edițiile mele s-au numit „O poveste... cu cântec!”; eu am propus muzicieni și am avut norocul să filmez atâția până acum pentru că reușeam să intervievez și trei pe zi. Îi grupam de la bun început; sunt foarte mulți, cum știi și tu, mai multe generații, unii au avut cariere semnificative și în România, alții au apărut direct în străinătate. Pe la New York sau Toronto am și ațipit în timpul interviurilor, n-am socotit distanțele dintre ei, chiar în același oraș fiind... Fiecare călătorie a avut un moment cheie, de la pierdutul avionului și până la neacordarea vizei, dar nu pot să-ți spun mai mult; în cartea rezultată după primele 100 de ediții sunt povestite mai multe.

— *Cea mai recentă carte lansată de tine este „Timpul chitarelor. Muzica tinereții... à la Cluj”. Ce urmează?*

— Păi volumul cu diaspora ar putea fi reeditat oricând, am ajuns la 140 de muzicieni, s-a mai echilibrat balanța cu cei de departe. În mai 2016 apare sigur, la Casa de Pariuri literare, MOȘU. Florian Lungu în dialog cu Doru Ionescu, apoi MONY, Canarul galben, la Integral. În rest, trag când am timp la două volume care continuă ce-am început cu Clujul, respectiv seria *Timpul chitarelor* – unul e dedicat lui Cornel Chiriac și muzicienilor șaizeciști, altul Timișoarei. Pentru că m-am uitat și spre jazz, măcar numele foarte mari, ambele cărți sunt stufoase, ca să nu zic mai mult. Pentru mine, este foarte important ceea ce am început în cartea Clujului – că m-am apropiat mai mult de motivul pentru care m-am apucat de jurnalism muzical în 1990 – să-i ajut pe cei mici, în curs de afirmare. Asta a vrut, de fapt, să facă și revista „Rocker” și emisiunile „Veni Video Vici” ori „Remix” (formatul „Rock Forum” din Club A). Dar dacă scriam sau făceam emisiuni cu nume noi, n-aș fi avut nicio audiență; în fine, asta e părerea mea.

Interviu realizat de
RiCo

Timp, spațiu și degradare la Galeria Visual Kontakt

Eugen Cojocaru

O frumoasă zi de martie, la Cluj-Napoca. Gândul nu te duce la „degradare”, ci, mai curând, la primăverile (re)nașterilor eterne, la *Creștere*. Expoziția Galeriei Visual Kontakt, cu spații generoase pe strada Moșoiu, se „ocupă” de contrariul – *Unnatural circumstances*: „Descreșterea” lucrurilor – natura și produsele umane care ne înconjoară. Tânărul manager al filialei clujene (sediul e la Oradea), Liviu Bulea, mărturisește că a fost o idee-tandem cu Olimpia Bera de a trata (în sens dublu: estetic-artistic), timpul copilăriei lor în spații atât de diferite: într-o Turdă post-comunistă, cu o industrie și un ambient degradabile „în cădere liberă” și, undeva, la țară, în mijlocul naturii (aparent) eterne...

Cele trei camere mari ale casei de la nr. 41 i-au inspirat la „expunerea” temei printr-o împărțire ingenioasă a subiectelor alese. Prima încăpere ne oferă un melanj al concepțiilor și mijloacelor artistice ale celor doi artiști plastici: Olimpia Bera (Institutului de Arte Plastice Cluj – master în grafică) încântă ochiul cu numeroase tablouri (tehnică mixtă – acuarelă/ulei) de mici dimensiuni, pe un întreg perete, cu îndrăznețe culori și armonii ale peisajelor locurilor natale, în Sălaj și Bihor. În contrast, „vis-à-vis” sunt tablouri de mari dimensiuni – ca o reflectare *in extenso* a idilicelor „colțuri de natură” *versus* imense blocuri și fabrici în decrepitudine – tehnică mixtă: experimentează cu material de construcții, pe care se remarcă, spectral, schițele unor spații desenate cu cărbune: blocul copilăriei, apartamentul unde a stat etc.

Există două tablouri de dimensiuni mari ale Olimpiei Bera, care, la sugestia colegului, conțin și obiecte *ready-made*, specifice unei locuințe: belciuge, lanțuri, cuie, piroane: iată cum se întîlnesc, plastic, subiectele expozanților.

Cei doi artiști își prezintă *credo*-ul în *statement*-ul din „foaia de prezentare”, care e scrisă doar în engleză (două reproșuri: ar fi fost mai bine un pliant elegant, și trăim în România, deci să nu evităm frumoasa noastră limbă literară): „Degradarea structurală a obiectelor și disoluția elementelor conținute unește naturalul cu artificialul reducând cele două componente la stadiul lor primar. Acest proiect își dorește înțelegerea unor asemenea elemente, care formează un peisaj de discrepanțe etice și estetice.”

Următoarea sală ne surprinde cu o ingenioasă instalație de Liviu Bulea (Institutul de Arte Plastice Cluj – master în grafică) „în evoluție”: pe podea e o tavă mare, rotundă (2 m diametru), plină cu praf de ciment (element central, odată, la Turda!), peste care se înalță la circa doi metri, ca un baldachin pe trei coloane subțiri de metal, o sită (tot 2 m diametru). Înainte de a se permite intrarea numerosului public interesat, în mare parte tineri, s-au pus, pe sită, multe cuburi de gheață, care se topesc încet, picură și modifică structura și forma materialului din tavă: iată, pe viu, o originală demonstrație a modificării mediului înconjurător sub ochii noștri.

În continuare, pătrundem în a treia încăpere, separată printr-o cortină groasă de stofă, care es-tompează zgomotele și îi dă o aura de taină: aici

ne surprinde un inedit *ready-made* de dimensiuni generoase – 4,5x3,5x3m, format, la bază, din pământ, vechi cărămizi și plăci de beton pe care se înalță o deasă pădurice de arbuști uscați. Parcă am avea un fel de fostă grădină secretă căzută în paragină, dar a cărei „memorie” a fost salvată, parțial și indirect, prin artă! Autorul Liviu Bulea îmi confirmă: a adus cât se poate de fidel un colț dintr-un astfel de loc, din Cluj, și îmi relatează că, în ciuda ambientului arhitectural decrepit, la Turda, a avut o copilărie frumoasă – un mesaj nostalgic pozitiv oferit spectatorului: „Eram 30 de copii, doar pe scara noastră, și, chiar dacă am trăit printre ruine, jocurile și bucuriile noastre nu au avut de suferit”.

Ar fi fost de dorit să se organizeze un vernisaj pe măsură, cu lansări de idei și fulgurante hermeneutice aplicate obiectelor estetice prezente, pentru a „dezgheța” și „cuburile de gheață” ascunse prin mințile stresate ale oamenilor – desigur, data viitoare, când se va răspândi în prea liniștitul – „plastic” vorbind - oraș de pe Someș vestea aceastei reușite și originale expoziții.

Reviriment clasic în haină expresionistă: *Pelicanul*

Adrian Țion

Pelicanul

Da, regizorul Felix Alexa, cu un bogat palmares în spate, cuprinzând montări de un larg evantai stilistic, dă șanse reprezentăției de tip clasic, agrementată expresionist, să se afirme pe scena Teatrului Maghiar din Cluj. Ultima lui realizare aici e un spectacol echilibrat și onest după „piesa de cameră” *Pelicanul* de August Strindberg. Dar tot aici el a montat în 2012 *Domnișoara Iulia*, trădându-și slăbiciunea pentru universul bântuit de fantome din scrierile marelui dramaturg suedez.

Încep cu scenografia concepută de Carmencita Brojboiu deoarece șochează din start paralelipedicele vitrine cu aparență de vivarii/ acvarii, luminate straniu din interior, răspândite aleatoriu pe scenă. N-am mai întâlnit o atât de puternică implicare a decorului în mersul acțiunii de la *Nunta mic-burgheză* a lui Bertolt Brecht în regia Ancăi Bradu, adică din 2006. E bine că din zece în zece ani decorul reînvie ca personaj himeric, anulându-și rigiditatea. Mobila de bucătărie din

Domnișoara Iulia e înlocuită aici cu aceste iluminări concrete ale obstacolelor obsesive din mintea personajelor, de fapt, poli magnetici între care se zbat până la epuizare. Sunt obiecte-făpturi încremenite inițial. Într-una din „vitrine” e soțul mort al Elisei, fantomă ce neliniștește și agită spiritele. În alta e etajera compartimentată în pătrățele, sugerând, poate, o virtuală, dar eșuată ordine familială, mai la dreapta e comoda sigilată în vederea inventarului testamentar, apoi soba incapabilă să alunge frigul interior, mai apoi fragilitatea de un verde pur a plantelor neocrotite (golul insinuat prin înlăturarea lor), și chiar un mic ecran redând, poate, vibrații ale subconștientului, toate prinse în plasa conflictelor. Aceste „vedenii” (de observat că și mobila din casă devine obiect al delirului, al depresiei!) încep să se miște, împung și agresează sensibilitatea rănită a eroilor. Cine declanșează această stare conflictuală extinsă în metafora decorului? Elise. Femeia. Misoginismul lui Strindberg e direct și dur exprimat.

Cu acest pas înainte al scenografiei, pas viguros spre un expresionism vizionar ținut sub control strict, regizorul i-a fost mai ușor să se concentreze pe conturarea psihologiilor. Elise, femeia rece, egoistă și bezmetică, își neglijează copiii, intră în conflict cu ei, întocmai așa cum femela pelican, din prea multă afecțiune, își strivește puii sub picioare. Trimiterea glisează și prinde contur. Kézdi Imola colorează cu grație și inteligență cele două fațete ale Elisei, această mamă denaturată care distruge tot ce atinge, reușind un recital actoricesc de înaltă ținută. E un rol ingrat, trebuie să recunoaștem. Dar ea știe să-și ascundă subtil senzualitatea femeii îndrăgostite de propriul ei ginere și să-și arate cruzimea, indiferența față de cei din jur. Cu toate acestea rămâne la fel de fermecătoare. Ocultat de strălucirea Elisei apare Bogdán Zsolt în Axel, amantul Elisei și soțul Gerdei. Joc sobru, rezervat. Parcă nici n-ar fi om, ci un robot programat să parvină prin furt și adulter. Cele două sensibilități distruse de cuplul adulterin aduc pe scenă imaginea învinșilor dezabuzăți. Gerda (Imre Éva) își deplânge iubirea înșelată, fratele ei, Fredrik (Árus Péter), își țipă disperarea. Prin replici tăioase și prin rigiditatea feței, din prima scenă, Kántor Melinda anticipează deznodământul tragic al acestei familii din perspectiva guvernantei Margret. Aducându-și eroii în pragul disperării, inevitabilul se produce.

Ca și *Pescărușului* cehovian, *Pelicanului* strindberghian i se caută simbolistica adecvată în prefigurarea profilului spiritual al eroinei centrale. Strindberg preia informația conform căreia pasărea acvatică din titlu, pescărușul mascul, ar fi în stare să se sacrifice pentru puii aflați în primejdie, smulgându-și de disperare pieptul ca din sângele prelins puii să reînvie. Borges analizează și el într-un text acest comportament al pelicanului. Strindberg îl folosește, apoi îl anulează: „niște minciuni dintr-un manual”. Dar metafora se adâncește considerându-se că tatăl mort al copiilor ar fi adevăratul „pelican”, ocrotitor și spirit casnic.

Amigong III

Alexandru Jurcan

Există la Huedin de câțiva ani, prin străduința profesorului Gheorghe Sobec, o asociație educativă numită *Actived*, care a mai cooptat și alți membri, dintre care profesorul Doru Rus, animator de teatru la Liceul Teoretic „O. Goga” Huedin și inițiatorul festivalului „Amigong”, ajuns anul acesta, la început de aprilie, la a treia ediție. Ba chiar una deosebită, cu participare internațională, drept pentru care Gheorghe Sobec și Doru Rus au fost neobosiți în a căuta sponsori. Un sprijin consistent a fost oferit de primăria orașului, mai ales că trupa franceză a fost primită cu o ospitalitate proverbială. Cei 40 de elevi francezi au fost cazați în familii, iar adulții la hotel.

Evorbade Liceul Saint-Sébastien din Landerneau, care a prezentat la festival piesa *Pinocchio* de Carlo Collodi, rescrisă de Joël Pommerat și regizată de actorul Tristan Rosmorduc din Brest. Proiectul a fost gândit de Yvon Durose, ajutat de Françoise și de

Jean-Claude. Casa de Cultură din Huedin (director Nicolae Traica) a fost plină, dovedindu-se setea de teatru, de cultură. Piesa francezilor a beneficiat de o regie profesionistă, cu mișcări ample, măști, tablouri vizuale remarcabile, interpretare corectă.

Amfitrionul de bază – Doru Rus – hâtru, clovnesc și carismatic – s-a îmbrăcat în frac sau costum popular, după caz, secondat de sus-semnatul, care a asigurat traducerea pentru francezi. Trupa lui Doru („Amigong”) a jucat piesa lui Radu Țuculescu, *Ce dracu se întâmplă cu trenul ăsta?*, dar și *Un pedagog de școală nouă* de Caragiale. Desigur că pedagogul senil, penibil și demodat a fost interpretat de Doru Rus, spre marea veselie a tuturor. Regia a marșat pe modernizare, pe jocuri de cuvinte, pe găselnițe comice originale. Trupa francofonă „Assentiment” de la Liceul Teoretic „O. Goga” Huedin a prezentat piesa *Păduri criminale*, pe care am scris-o și regizat-o. Spectacol

vizual, cu mesaj dramatic, cu muzică incitantă, cu 15 interpreți inventivi. De la Liceul Vlădeasa din Huedin a participat trupa animată de profesoarele Petronela Taloș și Daniela Stănică (*Presley cel voinic și merele de aur*), iar de la Poieni a sosit trupa condusă de Cornel Morar (*Baba și moșul*). De la munte, de la Răchitele, trupa Alexandrei Roșu a prezentat *O inspecțiune* de Caragiale.

Pauzele festivalului au fost variate: spectacole folclorice, vizitarea orașului Cluj, discotecă, mese comune la restaurant, schimb de opinii. Cooperarea s-a dovedit riguroasă și emoționantă. Președintele asociației *Actived* (G. Sobec) a fost nelipsit de pe scenă, oferind diplome, dulciuri, dar și sprijin moral. Primarul Mircea Moroșan și directorul liceului huedinean – Silvia Cozea – au adresat publicului cuvinte calde și tonice. Festivalul nu s-ar fi putut desfășura eficient fără prezența activă a profesorilor Cristian Filip, Daciana Loi, Cosmin Pavel. A nu se uita prezența masivă a elevilor, fără de care publicul n-ar fi fost eterogen, în sensul pozitiv al coloraturii generațiilor.

Dați-ne o viață normală!

Eugen Cojocaru

Piesa *Elling* a norvegienilor Axel Hellsten-jus și Petter Naess se bazează pe cartea de mare succes a lui Ingvar Ambjørnsen, fiind filmată și propusă la Premiile Oscar (2002) pentru Cel mai bun film. Spectacolul omonim al Naționalului clujean a avut premiera în stagiunea trecută, continuându-și succesul de public și anul acesta – îl vom încununa, acum, cu unul de critică. Regizorul și actorul Sorin Misirianțu își completează palmaresul cu acest subiect dificil de adus pe gustul și placul publicului: doi „locatari” de la psihiatrie primesc, împreună, un apartament la Oslo, pentru a exersa și vedea dacă se descurcă singuri în viața de zi cu zi. Miza e dramatică: dacă nu reușesc, se vor întoarce, definitiv, la „nebuni”.

Șansele nu sunt prea bune: micul și firavul Elling/Dan Chiorean a stat până la 40 de ani cu mama sa, care a avut grijă de el, dar ea a murit. De când a terminat liceul, n-a mai ieșit din casă – are o frică patologică să ia contact cu lumea, fiind foarte nesigur pe el. Compensază, însă, această lipsă cu o mitomanie debordantă, inventând aventuri cu „viața fabuloasă” pe care ar fi avut-o: comandor de nave, mercenar, secretar personal al Primului Ministru etc. Mimează mereu buna dispoziție - în realitate e labil, disperat și trist.

Prietenul său de aceeași vârstă, Kjell Bjarne/Ovidiu Crișan e un mare (și la propriu) naiv, crezând tot ce i se spune - și el are o poveste tristă „în spate”. „Lumea” lor se reduce la camera simplă a ospiciului, izolat în afara capitalei, și priveliștea idilică: „E odihnitor să te uiți la vaci!”, exclamă, aparent fericit, Kjell. Imediat izbucnește disperat: „Am o problemă! Am 40 de ani și n-am cunoscut nici o femeie!” Vom constata că nu e singura „patologie” cu care se confruntă, din greu, cei doi. Îi cere mereu lui Elling să-i povestească, mai ales despre femei... Avem destule cunoștințe de același gen, poate mai atenuat, în anturajul nostru, care sunt considerate „cu totul normale”!

Fragila „fericire” nu va dura mult - vine doctorița Gunn/Elena Ivanca și-i anunță că li s-a repartizat un apartament, unde vor sta singuri și va trebui să se adapteze la viața independentă... De acum, gata cu minciunile! „Kjell, să știi că te minte de doi ani. Elling, cere-ți scuze!” Însă uriașul Kjell e „pita lui Dumnezeu”: Nu-mi pasă că sunt minciuni!, spune el, curajos, și cei doi se îmbrățișează în eterna comuniune a „șchiopului și orbului”, cum se zice la noi. Liantul și „vocea interioară” a întâmplărilor e plâpândul Elling, căruia i-ar fi plăcut să fie poet – el vine, din când în când, la rampă, scena se cufundă în întuneric, și el ne introduce, introspectiv, în universul și problemele lor: „Am mințit pentru că-mi doream un prieten! N-am pe nimeni...” Publicul „plonjează”, astfel, în cele mai intime colțuri ale sufletului - la prima vedere, par să fie doar problemele lor, în realitate, nu se deosebesc esențial de ale noastre, ale tuturor.

Ajunși la Oslo, asistentul social Frank/Miron Maxim îi avertizează: „Trebuie să vă descurcați singuri, în final! Vă voi ajuta...” Le spune să-și împartă sarcinile: bineînțeles, Kjell se va ocupa de cumpărături, iar Elling, având oroare să iasă, de curățenie – gătitul, împreună. Cei doi sunt disperati... Invitați la masă de Frank, ar vrea mult, dar nu au curajul să iasă, motivând ilar: „Noi sârbătorim, mai bine, în noua noastră locuință”. Kjell

are un umor aparte, inocent și frond, mimând gândurile noastre, de multe ori, ascunse: „Frank, tu ești căsătorit? Da? Soția ta are prietene?” El e hotărât să-și găsească una și să devină, în sfârșit, bărbat - cere ajutorul lui Elling, care nici el nu e mai breaz, dar îi dă curaj și câte un sfat folositor. Însă el e și pesimistul împătimit: „Precis, fiecare tipă are prieten!”

Lucrurile merg mai mult rău decât bine, mai ales cu Elling - încă nu iese după o săptămână, iar când sună telefonul, intră în panică. Vine Frank și-i ceartă că nu răspund la telefon - prompt, cei doi: „E defect!” La justificări sunt maeștri. Frank îi sună de pe mobil și... sună. Și-a revenit!, sunt, cei doi, pe fază. Frank exersează vorbitul la telefon și vedem scene delicioase de umor, ca multe altele, demne de clasică comedie mută *slap-stick*. Elling răspunde de două ori și fuge imediat, aruncând receptorul, Kjell, invitat la probă, rămâne cu o bucată de măr în gură, pe care nu o lasă nici când începe să vorbească, făcând grimase demne de celebrul Bran... Frank îi dă sfaturi lui Kjell, cum să se comporte cu femeile. „Ți-e ușor să vorbești, tu ești însurat!”, îi replică acesta. Însă Frank izbucnește în plâns: „M-a părăsit!” Ceilalți doi îl îmbrățișează și plâng tustrei „de mama focului”. Publicul îi secondează, impresionat: râsu-plânsu, în același timp! Așadar, și noi, „normalii”, ne lupțăm cu aceleași probleme...

Când Kjell e plecat la cumpărături, Elling ne vorbește „la reflector” despre problemele lor, încercă să compună poezii bune sau dansează ne-bunește pe muzică heavy-metal, dată la maxim... Până îl găsește Kjell și, rușinat, oprește radioul. De ce, se miră el, îmi place și mie. Urmează încă o partitură de umor de calitate: dansează împreună. Duetul lor se completează perfect, își pasează poantele și gag-urile cu atâta naturalețe, încât ne gândim, involuntar, la marele cuplu comic, Stan și Bran, doar în alt registru și context.

După o lună, Elling tot n-a ieșit. „Frank: Vă invit la restaurant! Elling: Dar noi n-am făcut nimic rău!” Doar amenințarea că vor fi trimiși la sanatoriu îl face să-și învingă panica. Încet, dar sigur, cei doi învață să se descurce, Kjell găsește și o prietenă, Raidun/Adriana Băilescu, care stă într-un apartament vecin - e gravidă în ultima lună și abandonată. El o cucerește cu franchețea sa și ofertele de ajutor, iar întâlnirile celor trei produc noi scene, antologice, de umor. Gelos pe succesul acestuia, ca bravură că nu-i pasă, Elling începe să iasă singur! Se întâlnește cu un grup de poeți, observă că au, și ei, marotele lor, prinde curaj, scrie o poezie reușită și e... fericit: „Sunt poet!”, jubilează el repetat.

În ciuda intereselor „diferite”, cei doi rămân prieteni: ies la restaurant, devin amici cu un chelner, Johan/Radu Lărgeanu, joacă fotbal în apartament... Elling merge la întâlnirile poezilor, constată că nu scriu mai bine ca el, ba chiar prostii, ca poetul homosexual, care a recitat un „poem” despre toate pozițiile sexuale la tipii gay. Dar nu are curajul să citească, astfel că-și scrie poeziile pe foi volante și le ascunde prin magazine, printre pliculețe de varză murată! Oamenii gustă ideea, opera și ajunge o vedetă anonimă a cartierului - Elling jubilează în tăcere.

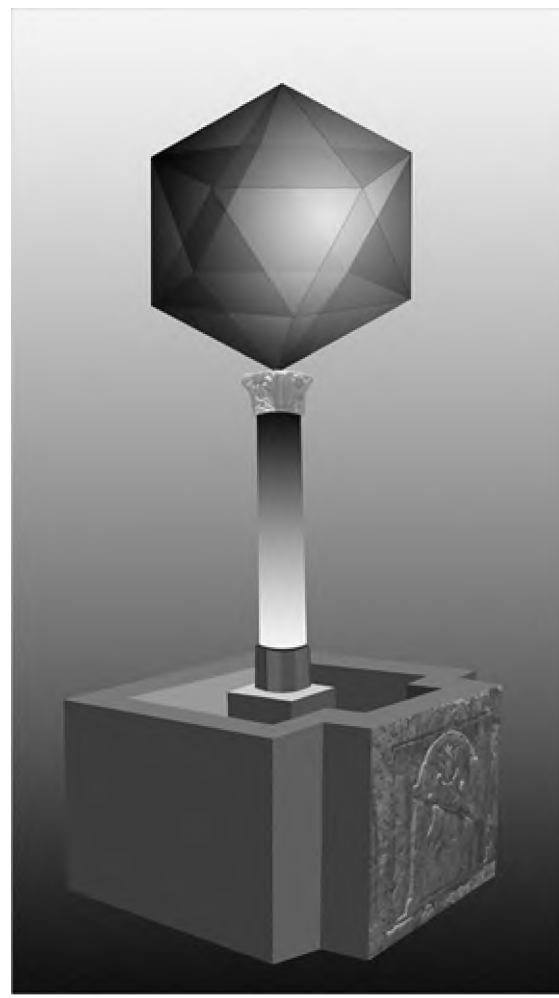
E un deliciu comic dulce-amar îndrăgostirea

lui Kjell și nesiguranța dacă și Reidun îi răspunde sentimentelor: câtă bucurie copilăroasă, când e invitat să petreacă noaptea la ea: „Te place, e clar!”, îl încurajează Elling. Urmează o scenă de un debordant comic frust: Elling (și publicul, bineînțeles) aude, jenat, sunete destul de evidente din apartamentul alăturat, însă Kjell dă buzna pe ușă - îmbrăcat și disperat: Reidun naște! Fără să stea pe gânduri, Elling dă telefon și cheamă o salvare... Kjell exclamă bucuros: Elling, tu îți dai seama: ai vorbit la telefon! Ei dansează și se îmbrățișează - nimic nu mai poate sta în calea reușitei! Întuneric - toți privesc un ecran mare: cei trei cu un bebeluș, apoi secvențe de joacă, împreună cu o fetiță la vârste tot mai mari - fericiți!

Jocul impresionant și autentic al celor doi prieteni e perfect gradat pentru a reliefa subtilul progres, „condimentându-l” cu reușite și căderi, așa cum se întâmplă în viața fiecăruia dintre noi - „micuțul” Elling/Dan Chiorean și blândul uriaș Kjell/Ovidiu Crișan. Ei sunt bine secondați de „echipa” din jur: Frank/Miron Maxim, Reidun/Adriana Băilescu, Chelner/Radu Lărgeanu și Doctoriță/Elena Ivanca.

Scenografia simplă și eficientă a regizorului focusează pe actori, pe jocul și evoluția lor incredibilă (dar adevărată), muzica originală norvegiană a fost aleasă tot de de regizor - solista Solfrid Molland. De regia tehnică s-a ocupat Aristide Mureșan, iar maestrul de lumini e Jenel Moldovan.

Martori ai punerii în scenă a unui subiect foarte dificil (peste care planează amenințarea umorului facil, superficial și kitschist), regizorul Sorin Misirianțu ne-a propus un spectacol complex, de subtilă profunzime și, concomitent, cu mare audiență la public, dovedind că poate fi inclus în restrânsul cerc elevat al directorilor de scenă români. Spectatorii au aplaudat îndelung și ovaționat întregul spectacol și, mai ales, prestația de excepție a celor doi protagoniști principali.

Antal Vászrhelyi Stâlpul lui Simeon (2014), litografie

Dincolo de calea ferată

Lucian Maier

În unele cazuri (la Lynch, la Tarantino), lipsirea spectatorului de detaliul care declanșează un întreg fir narativ (sau care conduce firul narativ) devine un fel de barieră misterioasă care lucrează în favoarea filmului. În povestea cinematografică de față, acel detaliu e mutat: motivul plecării bărbatului în Italia e ocolit, fiind pus în prim-plan un alt motiv, mai puternic emoțional – dacă soția rămasă acasă (cu un copil) l-a înșelat sau nu. Faptul că prima problemă, cea care declanșează posibila eroziune a relației celor doi tineri (Monica, interpretată de Ada Condeescu, și Radu, interpretat de Alexandru Potocean), nu e explicată, nu dă personajelor o dimensiune mai înaltă; dimpotrivă, le diminuează capacitățile de expresie în interiorul dramei, fiindcă istoria lor e mai săracă odată ce trecutul (pare că) nu (le) e explicat (nici personajelor), semnele sociale vizibile pe ecran în dreptul lor nefiind convingătoare în ideea plecării lui. Înainte ca el să plece, și-au făcut împreună o casă; nu e complet finisată, dar din felul în care e amenajată pare că această lipsă de finisaje e dorită; așadar nu duc lipsă de bani cu adevărat și, după unele detalii din casă (pereții rămași în ciment, relațiile de design existente între obiectele din bucătărie, patul cu cadru din fier forjat), pare că ar avea și gusturi mai alese. Apoi, în Italia el nu are o activitate deosebită (nu diferită ca status de cea din România, unde a fost taximetrist – ceea ce, oricum, face cu atât mai neobișnuită posibilitatea lor de a avea acea casă!) și nici nu pare că se bucură extraordinar de mult de peisajul splendid în care se află.

La Tarantino, faptul că nu știm ce se află în geanta care luminează galben (deși putem intui că e o anumită idee acolo), nici nu mai contează: filmul e, mai degrabă, despre personaje și situații, despre un (nou) mod de a face film în relație cu alte moduri de a face film, e despre o trecere cinematografică, de stil și gen, mijloace filmi-

ce și narrative; e despre suficiente lucruri încât să nu mai conteze cu adevărat ce era în geantă; iar dacă are importanță acel detaliu, e pentru că oferă o sugestie: e un lucru pentru care să mori. La Lynch, tocmai lipsa unei explicații asupra modului în care personajele se transformă unele în altele sau își schimbă rolurile (v. *Lost Highway* sau *Mulholland Drive*) face filmul să devină nesfârșit, să fie inepuizabil în imagine și interpretare și îi dă o adâncime afectivă copleșitoare (cu adevărat și cu adevărat ironic, după cum se prezintă narațiunile lui Lynch, în același timp umane, pătrunzătoare, pline de umor). Nu aș fi amintit aceste nume mari dacă nu le-ar fi prezentat Cătălin Mitulescu drept nume de autori care îi plac, într-un interviu pe marginea lui *Dincolo de calea ferată* (care poate fi citit pe site-ul gândul.info¹).

În același interviu, Cătălin Mitulescu se referă la calea ferată ca la un loc magic. Ea nu ar fi o metaforă, a drumului, a călătoriei. E doar magia unei rupturi: aici e o lume, dincolo de calea ferată începe o altă lume, despărțită de o linie. Ar trebui să mergem în lectura filmului pe linia trasată de regizor – cu toate că, pe același ecran, personajele călătoresc (el din Italia spre București, ea din București spre Constanța), iar muzica, un pian de un romantism prea fad pentru a putea fi magic, invită la metaforă, una destul de plată: trenul trece, desparte terenurile pe care le străbate, loc cu loc, dar apropie terenurile existente la distanțe mari, trece cu zgomot și cutremur, dar fără praf, e un mecanism solid, viguros, pe care personajele îl au în apropiere, dar îl uită neîncetat, alegând să se deplaseze cu automobilul/autobuzul, care lasă în urmă un praf des, o istorie incertă... Și putem continua pe linia aceasta: noaptea e un sfetnic bun, el ajunge noaptea, ea îl întâmpină rece (ca noaptea, fiindcă plecarea lui a fost o nedreptate, pe care, totuși, pas cu pas probabil că a acceptat-o, altfel probabil că s-ar fi despărțit pe bune, de la

bun început), pentru ca dimineața să îi apropie încet încet... ea nu face foc în soba de teracotă, că nu e fochistă, după cum îi spune, iar el nu a fost acolo să o încălzească; era dator să facă focul, asta fac bărbații, pare a spune ea – așa că îl va face, mai la final, el, arătând că vrea să fie acasă...

Intenția de magie e acolo, în trecerea viguroasă a trenului care desparte terenuri locale: doar că dincolo e cam ca aici. Dincolo de calea ferată e o nunță, dar nunta nu are prea multă magie; mireasa e furată și e dusă la Ateneu (fiindcă pe o arteră bucureșteană importantă se lucrează și nu pot ajunge în alt loc în care ar fi dorit să ajungă), lăutarii țigani se țigănesc, unii nuntașii se bat, alții pășesc pe liniile de cale ferată; e ca într-un Kusturica mai estic. Când intră în casa și, apoi, sare în curtea amicului care trage din narghilea, pe ecran e un iz de Eliade, însă estompat și el în căutarea mundană a lui Radu: a fost sau nu a fost înșelat?

Sînt mici trageri de șireturi cu zonele triviale ale micului ecran. De exemplu, cînd vine cu

colaționări

Lăzărescu și trezirea la moarte

Alexandru Jurcan

Ai rămas singur, ești pensionar, fata ți-a plecat în Canada. Te consolezi cu prezența pisicilor, ba chiar le îndrăgești. Bei puțin cam mult, iar într-o dimineață începi să vomezi. S-a declanșat perfida degradingoladă, perimare. Subtilul coșmar debutează cu intruziunea celorlalți în universul tău, cu vecini, doctori, brancardieri. „Nu vreau pe targă!” – zici – apoi spui tuturor cât de mult iubești pisicile abandonate în apartament. Întrebi: „Durerea de cap e tot de la ulcer?”. Ești dus la diverse spitale, noaptea e oribilă, grețosă, unii doctori dovedesc obtuzitate, dar sunt și ei oameni obosiți, cu gârzi pline de cazuri extreme, nu mai pot avea răbdare nici

ei, uneori îți zic „mă, porcule”..., lasă că nici tu nu ești ușă de biserică, ai fi putut să nu miroși a băutură, însă te-a mutilat singurătatea. Simți nevoia de conversație, o bați la cap pe asistenta Mioara din mașina salvării, vomezi, vorbești tot mai incoerent, te piși pe tine, boala te distruge rapid și sistematic, o să fii dezbrăcat, tuns, ras, gata de operație sau de moarte, ți-ai pierdut personalitatea, noaptea înaintază, vorbele ți se sting...

Am revăzut, așadar, filmul lui Cristi Puiu – *Moartea domnului Lăzărescu* din 2005. O senzație acută de adevăr, de documentar, cu Ion Fiscuteanu în rolul vieții sale, puțin cam premonitoriu, dacă ne gândim că actorul a murit în

2007. Cum era dacă regizorul ar fi folosit muzică în film? Groaznic, întrucât ar fi îndepărtat impresia de real, de cine-vérité. Cristi Puiu știe să calculeze efectele, să ne facă să uităm că avem de-a face cu actori, nu cu medici adevărați. Filmul nu dorește să critice sistemul medical, ci să prezinte iminența morții, ravagiile ei, semnele coșmarești, sosirea clipei când viața ta nu-ți mai aparține. Ca la Dino Buzzati în *Șapte etaje*, unde coborârea spre moarte e previzibilă și inevitabilă. Criticul francez Charles du Bos vorbea despre un „réveil mortel”, adică o „trezire la moarte”. Vine acel moment când știi că ești... trecător. Finalul e atroce, pentru că „moartea nu este un artist” – bine zicea Jules Renard. Domnul Lăzărescu nu se gîndise la moarte, la „nimicul de temut” (superbă cartea lui Julian Barnes cu acest titlu!). De ce nu și Eminescu? („nu credeam să învăț a muri vreodată”), ba chiar Irina Petraș cu „moartea la purtător”, cu „adaptarea la moarte”, cu „finitudine și murititudine”. Lăzărescu n-a avut premoniții, n-a invocat moartea, poate de aceea ea, moartea, a sosit cu o brutalitate sinistă.

Aristocratul

Ioan Meghea

☞ autobuzul spre țară, Radu are câteva scaune mai în față o tânără pe care o urmărește cu coada ochiului. Aceasta mănâncă grisine cu grație sexuală, iar când se întinde a somn, îi este prins în (prim-)plan o parte din chip și bust, care se arcuiește armonios, senzual. Chiar dacă intenția acestor ocheade s-ar fi vrut umană (*așa e bărbatul, se mai uită, uneori e chiar chemat să se uite*), iar mai târziu, la nuntă, unde vom vedea un cameraman prezent *la toate momentele remarcabile* ale evenimentului, devine chiar critică, mișcările (cameramanului, femeii) sînt prea accentuate pentru a fi eficiente în afara registrului senzaționalist; registrul critic cere o subtilitate mai mare; prin insistența cu care sînt reprezentate pe ecran, ideile (critice) prezente în acele situații se consumă rapid și devin manifestări obositoare.

Dincolo de calea ferată are și imagini frumoase: trimiteri în care e vizibil interesul pentru cinema al lui Mitulescu, cum e focul din sobă, care arde cu zgomot, ca în *Lost Highway*, doar că aici, simbolic vorbind, arde pentru puțin sens față de felul în care arde la Lynch; unele trenuri trec în mod inspirat, construind o ușoară stare de neliniște; finalul nunții degajă o melancolie destul de inspirată; Alexandru Potocean își poartă în regulă personajul; sau secvența în care dorm în (aceiași) pat, aliniați, bărbatul, femeia, adolescența și copilul. Dar și acestea sînt, cel mult, promisiuni pentru un alt proiect, mai legat, mai convingător.

Personajele, aici, poartă din loc în loc (din casă la nuntă, din Italia în România) semnele unei istorii care s-a vrut spusă, care a sunat înțelept în vorbă, dar care nu a primit imaginile potrivite, cadența potrivită pentru a putea impresiona pe ecran. Tăcerile personajelor, jocul lor de-a lungul filmului (și, în special, după sosirea lui, pînă la nuntă) sînt semnele exterioare ale acestei dorințe de a spune, în același timp semne ale unei căutări cinematografice autohtone, ea însăși rămasă în exteriorul acestui film. Probabil că e nevoie de mai multă sensibilitate și de un simț mai pătrunzător al naturalului pentru a putea aduce aceste semne cinematografice în interior și pentru a le face să fuzioneze cu cele narative.

Note

1 <http://www.gandul.info/magazin/dincolo-de-calea-ferata-cu-catalin-mitulescu-femeia-e-cel-mai-puternic-motiv-sa-te-intorci-15270486>

Toate femeile îl doreau. Actrițele, pe ecran iar restul femeilor pe unde se mai putea. În fine, asta era o chestiune firească pentru un bărbat atât de fascinant. Frumos, poate prea frumos, înalt, ochi căprui, o frizură impecabilă cu care la un moment dat credeam că s-a născut și costumele acelea pe care astăzi le văd pe la Brunello Cucinelli, Gucci sau Emporio Armani. Și să nu uit, în bărbie, o gropiță. Mă rog, asta o am și eu, dar nu cred că ajunge... Mai avea și simțul umorului: „Toată lumea vrea să fie ca mine. Chiar și eu” spunea omul nostru unui reporter. Cary Grant avea toate acestea și încă ceva pe deasupra. Un imens talent actoresc.

S-a născut pe data de 18 ianuarie în 1904 în orașul Bristol din Anglia. De mic și-a dorit să ajungă un mare actor la Hollywood, dar se pare că visul lui s-a îndeplinit ceva mai târziu, el lucrând în diferite domenii înainte de a deveni un mare actor. Nu e primul și nici ultimul care pășete treaba asta. Pentru început a făcut circ în trupa Bob Pender unde făcea „figuri” pe monociclu și jongla. Mare mirare că nu a ieșit la pensie de aici...

Viața însă îți oferă tot soiul de provocări. Într-una din zile, a plecat în turneu prin Anglia, apoi în America, unde a și rămas. Trebuia căutat alt job, cum ar fi escortă la anumite evenimente. Carismă, de! Pe atunci se numea Archibald Leach. Banal nume! Să trecem însă la ale noastre. Fiind așa cum era, adică „băiat frumos și devreme acasă”, într-o bună zi, cei de la Paramount l-au observat și l-au chemat puțin la ceva probe pe Broadway unde aveau loc atâtea și atâtea musicaluri. Mare șansă! Așa că s-a semnat un contract, s-a schimbat și numele de scenă în Cary Grant – ei da, asta merge! – și totul a început „să curgă”. Începutul cinematografic a fost *Blonde Venus*, alături de marea actriță Marlene Dietrich; apoi nu putea să nu-l găsească și voluptoasa Mae West alături de care a făcut două filme. Toate astea l-au făcut remarcat de „căutătorii de staruri” de la Columbia Pictures care s-au grăbit să-l invite la ei. Alți bani, alte filme, alte condiții! Așa a ajuns Cary Grant starul comediilor „dulci” gen *The Awful Truth*, cu iubiri, flirturi cât cuprinde, scene de gelozie, împăcări, din nou iubiri... Romantism, ce mai!

În 1935 reușește să scape de obligațiile contractuale cu Paramount, o vreme rămâne pe dinafară și reușește mai târziu să semneze contracte cu studiourile RKO și Columbia. De astă dată, s-a hotărât să-și aleagă singur rolurile. Așa au fost făcute *The Philadelphia Story*, în 1940, apoi *My Favorite Wife*, *Suspiciune*, în 1941, de Hitchcock – devenise actorul preferat al acestui mare regizor –, *Vorbește tot orașul*, în 1942 și în 1946 *Notorius*. Nu pot uita marele film – l-am văzut de câteva ori – *La Nord prin Nord-Vest*. Au mai fost multe roluri și multe parteneri pe ecran. Parteneri talentate, frumoase și care au avut numai cuvinte frumoase despre acest bărbat fabulos. Sophia Loren, Katharine Hepburn, Ingrid Bergman, Grace Kelly, Audrey Hepburn... Dumnezeu, ce pleiadă de femei-actrițe ale acelor ani! Mulți actori și-au dorit aceste companii, puțini au reușit...

Cât despre femeile lui Cary Grant... Se poate vorbi mult, s-au vehiculat zeci de legende, unele poate adevărate, altele doar legende. Cert e că a avut câteva soții ce merită amintite: Virginia Cherrill, Barbara Hutton, Betsy Drake, Dyan Cannon – cu care a avut un copil, pe Jennifer, care, peste ani, va povesti atât de curat și de loial despre tatăl ei care și în afara ecranului era același om vesel, decent și amuzant. Uneori mai sforăia și era chiar morocănos. *The Good Stuff: A Reminiscence of My Father* se numește cartea aceasta în care arăta că Cary Grant la 63 de ani a abandonat cinematografia și s-a dedicat unui singur rol. De tată. Și Doamne, cât de bine o face! La 77 de ani, Cary se va căsători cu Barbara Harris în vârstă de 31 de ani care i-a fost alături ultimii cinci ani de viață.

Văd o fotografie a marelui actor la 73 de ani. Vârsta mea, scuzați comparația! Era retras din lumea filmului de 10 ani și mă privește din revistă aceea un om care și păstrase prestanța și farmecul – pare mult mai tânăr. Mă face să o spun: Da, a îmbătrânit frumos omul ăsta!

Din păcate a murit la 82 de ani. Infarct. Un efort poate prea mare pentru vârsta lui – făcea turnee cu un one man show numit „Conversații cu Cary Grant”. Frumos titlu. Cu siguranță că omul acesta mai avea multe de conversat cu noi...

Urmare din pagina 36

Arhitecturi grafice & geometrii sacre

peste decorurile cu care sînt asociate grafic, ci sînt integrate ansamblului general, ca ordine structurale arhitecturale.

Pseudodesenul de arhitectură reprezintă o latură aparte a creației lui Vászrhelyi. De la un proiect la altul, o întreagă galerie de citate antice, renescentiste ori baroce își are drept rațiune selectivă și totodată constitutivă împletirea logică, într-un larg discurs de altfel postmodern, cu arhitectura modernă. Grafismul nu se subordonează însă nici temei și nici convențiilor geometrice de reprezentare. Abordarea pur artistică înobilează lucrările, care își dobîndesc libertatea de a fi îndrăgite exclusiv prin modul în care se desfășoară

în fața privitorului, dincolo de semnificații, prin dimensiunea estetică și decorativă.

Artistul a studiat în anii '70 arhitectura și grafica la București, pentru a lua apoi drumul Europei. După o perioadă franceză și germană, în prezent își are rezidența și presa de gravură la Budapesta. Colaborarea sa cu artiști din România, numeroși dintre aceștia vechi colegi și prieteni, reprezintă o constantă a activității sale de management cultural întreprinse în frumoasa capitală de pe malurile Dunării. De altfel, semnatarul acestor rânduri l-a reîntâlnit pe Antal Vászrhelyi în primăvara lui 2016 în atelierul graficianului (și totodată sculptorului) Mircia Dumitrescu. Acesta s-a aflat la București pentru expoziția personală de la ArtYourself Gallery, *Geometrii Sacre*. Anterior sa expoziție din capitală, *Grafart*, fusese organizată în 2014, la Galeria Simeza.

Antal Vászrhelyi și Mihai Plămădeală la galeria Simeza